

R tutuksi

Ville Hyvönen, Henri Karttunen, Toni Lehtonen, Aku Leivonen
& Savi Virolainen
Matematiikan ja tilastotieteen laitos
Helsingin yliopisto

Kevät 2018

Sisältö

Saatteeksi	4
1 Tietotyypit ja skalaarimuuttujat	5
1.1 Skalaarimuuttujat ja lukujen tulostaminen	5
1.2 Muuttujan tyyppi	6
1.3 Muuttujan luokka	7
1.4 Numeeristen skalaarimuuttujien laskuoperaatiot	8
1.5 Loogiset operaattorit ja totuusarvot	9
1.6 Kokonaisluvut	10
1.7 Merkkijonot	10
1.8 Puuttuvat arvot	11
1.9 Keskeisiä operaattoreita ja funktioita	12
2 Atomiset tietorakenteet	14
2.1 Vektorit	14
2.1.1 Vektorien luominen	14
2.1.2 Vektorien käsittely	15
2.1.3 Numeerisilla vektoreilla operointi	17
2.1.4 Lisää merkkijonovektoreista	19
2.2 Matriisit	20
2.2.1 Matriisien luominen	20
2.2.2 Matriisien käsittely	21
2.2.3 Vektorien ja matriisien laskutoimitukset	23
2.3 Moniulotteiset matriisit eli arrayt	26
2.3.1 Arrayn luominen	26
2.3.2 Arrayn käsittely	27
2.3.3 Arrayn hyödyntäminen	29
2.4 Keskeisiä operaattoreita ja funktioita	30

3	Ei-atomiset tietorakenteet	32
3.1	Lista	32
3.1.1	Listan luominen	32
3.1.2	Listan komponenttien valitseminen	33
3.1.3	Listan komponenttien nimeäminen	34
3.1.4	Listan komponenttien lisääminen, muuttaminen ja poistaminen	35
3.2	Taulukko	36
3.2.1	Taulukon luominen	37
3.2.2	Osa-aineistojen valitseminen taulukosta	38
3.3	Keskeisiä operaattoreita ja funktioita	42
4	Faktorit ja aineiston lataaminen tiedostosta	43
4.1	Faktorit	43
4.1.1	Faktorin luominen ja sen tasot	43
4.1.2	Käyttämättömien tasojen poistaminen ja lisääminen	45
4.2	Aineiston lataaminen tiedostosta	46
4.3	Aineiston kirjoittaminen tiedostoon	48
4.4	Keskeisiä funktioita	49
5	Tilastolliset funktiot ja grafiikka	50
5.1	Tilastolliset funktiot	50
5.1.1	Tunnusluvut	50
5.1.2	Jakaumafunktiot ja simulointi	51
5.2	Aineiston visuaalinen tarkastelu	53
5.2.1	Piirtofunktiot	53
5.2.2	Graafiset parametrit	59
5.2.3	Asioiden lisääminen olemassa olevaan kuvaan	61
5.3	Keskeisiä funktioita	66
6	Funktiot ja silmukat	69
6.1	Funktiot	69
6.1.1	Omat funktiot	69
6.1.2	Nimetyt argumentit ja oletusarvot argumenteille	72
6.2	Silmukat	74
6.2.1	For-silmukka	75
6.2.2	apply()	76
6.2.3	lapply(), sapply() ja vapply()	78
6.2.4	tapply()	81
6.3	If else - rakenne	82

6.4	Lisää esimerkkejä omista funktioista ja silmukoista	84
6.5	Keskeisiä funktioita ja toimintoja	87
7	Aineistoon tutustuminen	89
7.1	Aineiston kuvailu	89
7.2	Frekvenssitaulu ja ristiintaulukointi	90
7.3	Aineiston luokittelu	94
7.4	Päivämäärien käsittely	95
7.5	Tunnuslukujen laskeminen aineistosta	96
7.6	Hyödyllisiä funktioita	97
8	Data-analyysia	98
8.1	t-luottamusväli	98
8.2	Yhden otoksen t-testi	99
8.3	Kahden otoksen t-testi	101
8.3.1	Riippumattomien otosten testi	101
8.3.2	Pareittainen kahden otoksen t-testi	103
8.4	Lineaarisia malleja	104
8.4.1	Yhden selittäjän lineaarinen regressio	104
8.4.2	Useamman selittäjän lineaarinen regressio	108
8.4.3	Mallien diagnostiikka	110
8.4.4	Malleilla ennustaminen	111
8.4.5	Yksisuuntainen varianssianalyysi	113
8.4.6	Kaksisuuntainen varianssianalyysi	114
8.5	Yhteensopivuus- ja riippumattomuustesti	116
8.6	Binomikokeen testit ja luottamusvälit	118
8.7	Valmiita funktioita testeille ja tilastollisille malleille	120
9	Paketit ja kirjastot	121
9.1	Pakettien asentaminen	121
9.2	Pakettien käyttäminen	122
9.3	Hyödyllisiä paketteja	123

Saatteeksi

Materiaali on jaettu useaan kappaleeseen: jokaisen osan materiaali sisältää lyhyet esitte-lyt kappaleen aiheista ja niihin liittyviä esimerkkejä. Kappaleiden loppuihin on listattuna keskeisimpiä aiheisiin liittyviä R:n funktioita, mutta näiden funktioiden tarkempaan toi-mintaan tutustuminen jätetään lukijan tehtäväksi. Moniste on alunperin luotu kurssin Ti-lastollinen päättely R-ohjelmistolla tueksi, ja sitä on myöhemmin jalostettu yleisemmäksi avuksi R:n alkeiden opetteluun.

Moniste ei ole kaiken kattava esitys R:n käytön perusteista, mutta aiheesta löytyy paljon tasokkaita kirjoja ja nettimateriaaleja, esimerkiksi:

- Peter Dalgaard: *Introductory Statistics with R* (Springer, 2002 ja 2008).

Jos R ohjelmointikielenä kiinnostaa, niin hyviä teoksia syvällisempään tutustumiseen ovat ainakin:

- Norman Matloff: *Art of R Programming* (No Starch Press 2011)
- Hadley Wickham: *Advanced R*: <http://adv-r.had.co.nz/>.

Huomautuksia virheistä voi lähettää sähköpostitse osoitteeseen aku.leivonen@helsinki.fi.

Kappale 1

Tietotyypit ja skalaarimuuttujat

Tässä kappaleessa tutustutaan joihinkin R:n yleisimmin käyttettyihin tietotyyppihin. Lisäksi käydään läpi niiden peruslaskutoimituksia ja tarkastellaan myös loogisia operaattoreita.

R:n käyttämiä tietotyyppejä ovat esimerkiksi kokonaisluku (integer), liukuluku (double tai numeric¹) eli käytännössä reaaliluku, totuusarvo (logical), merkkijono (character) ja lista (list). Muuttujan tietotyypin tunteminen on tärkeää muun muassa siksi, että se määrittelee miten kyseistä muuttujaa voidaan käsitellä ja minkälaisia operaatioita sille tai sen avulla voidaan tehdä. Lisäksi kappaleessa 2 tarkasteltavat ns. atomiset tietorakenteet, eli vektorit, matriisit ja arrayt, voivat käsittää elementteinään vain saman tietotyypin alkioita.

1.1 Skalaarimuuttujat ja lukujen tulostaminen

Skalaarit ovat yksipaikkaisia vektoreita, ja niitä voidaan käsitellä R-ohjelmistolla sellaisenaan, syöttämällä haluttu luku konsoliin. Desimaalierottimena toimii tavallinen piste [.]

Esimerkki 1.1. Tulostetaan lukuja:

```
> 15
[1] 15
> 3.14159
[1] 3.14159
```

---

¹numeric on formaalisti reaalimuuttujan ”mode”, ja sillä viitataan doublea yleisemmin numeeriseen muuttujaan. Esimerkiksi integer-tietotyypin muuttujat eivät ole doubleja, mutta numeerisina muuttujina ne ovat numericceja.

Skalaari (tai jokin muu muuttuja) voidaan sijoittaa lähes minkä tahansa nimiseen muuttujaan käyttämällä sijoitusoperaattoria `<-`. Nimen on syytä kuitenkin alkaa kirjaimella, eikä olemassa olevien funktioiden nimiä ole järkevää tai mahdollista ylikirjoittaa. Tallennetun muuttujan sisällön voi tulostaa antamalla muuttujan nimen komentona.

Esimerkki 1.2. Sijoitetaan muuttujiin arvoja ja tulostetaan ne:

```
> a <- 42
> a
[1] 42
> b <- 0.001
> b
[1] 0.001
```

1.2 Muuttujan tyyppi

Muuttujan tietotyyppiä voi tarkastella `typeof()`-komennolla. Tässä esimerkkeinä käytettyihin tietotyyppihin tutustutaan tarkemmin niitä käsittelevissä osioissa.

Esimerkki 1.3. Tallennetaan erilaisia skalaarimuuttujia ja selvitetään niiden tietotyypit:

```
> a <- 5
> b <- TRUE
> c <- 13.34
> d <- "Nainen"
>
> typeof(a)
[1] "double"
> typeof(b)
[1] "logical"
> typeof(c)
[1] "double"
> typeof(d)
[1] "character"
```

Muuttujien tyyppiä voi testata `is-` ja muuttaa `as-`alkuisilla funktioilla. Päätteeksi funktioon laitetaan pisteen jälkeen halutun tietotyypin nimi. Muuttujan tyyppiä testaava `is-`alkuinen funktio palauttaa totuusarvon `TRUE` tai `FALSE` sen mukaan onko muuttuja kysyttyä tyyppiä.

Esimerkki 1.4. Tallennetaan luku 42 merkkijonona muuttujaan `a`, selvitetään sen tietotyyppi ja muutetaan se numeeriseksi muuttujaksi:

```
> a <- "42"
> a
[1] "42"
> is.double(a)
[1] FALSE
> is.character(a)
[1] TRUE
>
> a <- as.double(a)
> a
[1] 42
> is.double(a)
[1] TRUE
> is.character(a)
[1] FALSE
```

1.3 Muuttujan luokka

R:ssä muuttujille tai olioille, kuten vektoreille tai matriiseille, voi antaa erilaisia ominaisuuksia eli attribuutteja. Yksi yleisistä muuttujalle määriteltävistä attribuuteista on luokka (class), joka määrittelee olion käyttäytymistä ja suhdetta muun luokan omaaviin olioihin. Jos oliolla ei ole luokka-attribuuttia, on sillä kuitenkin ns. implisiittinen luokka, joka on esimerkiksi monien skalaarimuuttujien tapauksessa sama kuin muuttujan tyyppi (tai "mode").

Luokkiin ei tässä monisteessa tutustuta sen tarkemmin, mutta niiden olemassaolo on hyvä tiedostaa. Esimerkiksi kappaleessa 4.1 tarkasteltavat luokittelumuuttujat ovat tietotyyppiltään kokonaislukuja ja luokaltaan faktoreita (factor), ja kappaleessa 3.2 tarkasteltavat taulukot ovat tietotyyppiltään listoja ja luokaltaan taulukoita (data frame).

Muuttujan luokka voidaan selvittää komennon `class()`-avulla.

Esimerkki 1.5. Tallennetaan luku 42 kokonaislukuna muuttujaan `a` ja tarkastetaan sen tietotyyppi ja luokka. Muutetaan sitten muuttuja `a` luokaltaan faktoriksi ja tarkastetaan sen tietotyyppi ja luokka uudelleen.

```
> a <- as.integer(42)
> a
```



```
[1] 42
> typeof(a)
[1] "integer"
> class(a)
[1] "integer"
> a <- as.factor(a)
> a
[1] 42
Levels: 42
> typeof(a)
[1] "integer"
> class(a)
[1] "factor"
```

1.4 Numeeristen skalaarimuuttujien laskuoperaatiot

Reaaliluvuilla voidaan suorittaa helposti kaikki peruslaskutoimitukset: yhteen- ja vähennyslasku sekä kerto- ja jakolasku. Laskuoperaatiot voidaan tehdä myös tallennetuille muuttujille, joita käytetään laskun osana aivan kuin numeroita.

Esimerkki 1.6. Yhteen- ja vähennyslasku

```
> a <- 5
> b <- 3
> a - b
[1] 2
> a + b
[1] 8
> a - 6
[1] -1
```

Esimerkki 1.7. Kerto- ja jakolasku

```
> a*b
[1] 15
> a/b
[1] 1.666667
> a*3/b
[1] 5
```

Esimerkki 1.8. Logaritmi, exponentti, potenssi ja modulo

```
> log(a)
[1] 1.609438
> exp(a)
[1] 148.4132
> a^b
[1] 125
> a %% b
[1] 2
```

1.5 Loogiset operaattorit ja totuusarvot

Totuusarvoja (logical) ovat itseselitteiset `TRUE` ja `FALSE` (nämä voi myös lyhentää kirjaimilla `T` ja `F`), joita käytetään, kun jokin asia on joko totta tai epätotta. Kuten myöhemmin nähdään, totuusarvoja voidaan myös käyttää alkioiden valitsemiseen tietorakenteista.

R:ssä on käytössä normaalit vertailuoperaatiot suurempi kuin (`>`), pienempi kuin (`<`), suurempi tai yhtä suuri kuin (`>=`), ja pienempi tai yhtä suuri kuin (`<=`). Yhtäsuuruusvertailu saadaan operaattorilla `==` ja erisuuruusvertailu operaattorilla `!=`. Pelkkä tavallinen yhtäsuuruusmerkki `=` toimii useimmiten kuten sijoitusoperaattori, joten sitä ei voi käyttää vertailussa. Vertailuoperaatiot antavat tuloksena totuusarvon `TRUE` tai `FALSE`. Vertailun tuloksen voi tallentaa muuttujaan.

Esimerkki 1.9. Vertailuoperaattorien käyttöä

```
> 1 < 0
[1] FALSE
> x <- 1
> x < 2
[1] TRUE
> 2 == 2
[1] TRUE
> y <- 2 != 2
> y
[1] FALSE
> y == TRUE
[1] FALSE
```

Lisäksi käytössä ovat looginen JA (`&`), TAI (`|`) ja negaatio (`!`), joiden avulla voidaan kirjoittaa pidempiä ehtolauseita.

Esimerkki 1.10.

```
> (1 > 0) & (1 < 0)
[1] FALSE
> (1 > 0) | (1 < 0)
[1] TRUE
> !(1 < 0)
[1] TRUE
> TRUE & FALSE
[1] FALSE
> TRUE | FALSE
[1] TRUE
> !FALSE
[1] TRUE
```

1.6 Kokonaisluvut

Kokonaisluvut (*integer*) ovat nimensä mukaisesti R:n tietotyyppi kokonaisluvuille. Tavanomaiset laskuoperaatiot tehdään tyyppillisesti reaalityyppien avulla, mutta kokonaislukuja käytetään esimerkiksi myöhemmin tarkasteltavien luokittelumuuttujien eli faktoreiden määrittelyssä. Huomaa, että vaikka jokin muuttuja olisi numeeriselta arvoltaan kokonaisluku, sen tietotyyppi ei välttämättä ole ”integer”.

Esimerkki 1.11.

```
> a <- 42
> b <- as.integer(42)
> typeof(a)
[1] "double"
> typeof(b)
[1] "integer"
> is.numeric(a)
[1] TRUE
> is.numeric(b)
[1] TRUE
```

1.7 Merkkijonot

Numeeristen muuttujien ja totuusarvojen lisäksi R:ssä on käytössä oma tietotyyppi merkkijonoille (*character*). Merkkijonot kirjoitetaan joko yksin- tai kaksinkertaisten lainaus-

merkkien sisään, ja niitä voidaan sijoittaa muuttujaan aivan kuten numeroita ja totuusarvojakin. Yksittäisille merkeille ei ole omaa tietotyyppiä, vaan ne tallennetaan merkkijonoina, joiden pituus on yksi.

Esimerkki 1.12.

```
> "R"
[1] "R"
> merkkijono <- "data-analyysi"
> merkkijono
[1] "data-analyysi"
> typeof(merkkijono)
[1] "character"
```

1.8 Puuttuvat arvot

R:ssä puuttuvaa arvoa merkitään NA:lla. Tietotyyppiltään ja luokaltaan puuttuva arvo on itse asiassa totuusarvo (logical), mutta se käyttäytyy eri tavalla kuin TRUE ja FALSE. Puuttuvaa arvoa voi ajatella muuttujan tyhjänä arvona, joiden merkitys korostuu data-analysissä, koska suurissa aineistoissa on luonnostaan lähes aina puuttuvia arvoja. Jos puuttuviin arvoihin soveltaa äsken esiteltyjä skalaarimuuttujien tai totuusarvojen operaatioita, on lopputulos myös puuttuva arvo eli NA.

Esimerkki 1.13.

```
> NA+2
[1] NA
> NA == 3
[1] NA
> NA == NA
[1] NA
> !NA
[1] NA
```

Koska loogiset operaatiot eivät toimi puuttuville arvoille samalla tavalla kuin esimerkiksi skalaarimuuttujille, tiedon siitä, onko muuttujan arvo puuttuva voi tarkistaa `is.na()`-funktioilla.

Esimerkki 1.14.

```
> a <- NA
> # Ei näin
```

```
> a == NA
[1] NA
> # Vaan näin
> is.na(a)
[1] TRUE
```

1.9 Keskeisiä operaattoreita ja funktioita

Oletetaan, että a ja b ovat skalaareja, joilla voidaan laskea seuraavat laskutoimitukset

Yhteenlasku: $a+b$

Vähennyslasku: $a-b$

Kertolasku: $a*b$

Jakolasku: a/b

Potenssi: a^b

Itseisarvo: $\text{abs}(a)$

Neliöjuuri: $\text{sqrt}(a)$

Logaritmi (luonnollinen): $\log(a)$

Logaritmi (10-kantainen): $\log_{10}(a)$

Logaritmi (b -kantainen): $\log(a, \text{base}=b)$

Eksponenttifunktio: $\exp(a)$

Trigonometriset funktiot: $\sin(a)$, $\cos(a)$, $\tan(a)$, $\text{asin}(a)$, $\text{acos}(a)$, $\text{atan}(a)$

Kertoma: $\text{factorial}(a)$

Binomikerroin (a yli b): $\text{choose}(a,b)$

Kymmenen potenssit: esim. $1e5$ (100 000), $9e-4$ (0.0009)

Kattofunktio: $\text{ceiling}(a)$

Lattiafunktio: $\text{floor}(a)$

Pyöristys $b:n$ desimaalin tarkkuuteen: $\text{round}(a, \text{digits}=b)$

Jakojäännös: $a\%b$

Suurempi kuin: $a > b$

Pienempi kuin: $a < b$

Vähintään: $a \geq b$

Korkeintaan: $a \leq b$

Yhtäsuuruusvertailu: `a == b`
Erisuuruusvertailu: `a != b`
TAI: `|` (pystyviiva)
JA: `&`

`typeof(a)`: Muuttujan tietotyyppi
`class(a)`: Muuttujan luokka

Muuttujan tyyppin tarkistus (palauttaa TRUE, jos haluttua tyyppiä)

`is.numeric(a)`
`is.integer(a)`
`is.double(a)`
`is.character(a)`
`is.logical(a)`
`is.na(a)`: Tarkistaa, onko muuttuja puuttuva arvo

Muuttujan tyyppin vaihtaminen

`as.numeric(a)`
`as.character(a)`
jne.

Kappale 2

Atomiset tietorakenteet

Atomisilla tietorakenteilla tarkoitetaan sellaisia datan säilömuotoja, jotka voivat käsittää vain saman tietotyypin alkioita, kuten reaalityypin alkioita. Data-analyysissä yleisimmin käytettyjä atomisia tietorakenteita ovat vektorit, matriisit ja ”moniulotteiset matriisit” eli arrayt. Muita kuin atomisia tietorakenteita ovat esimerkiksi kappaleessa 3.1 tarkasteltavat listat, joihin voi säiliö myös eri tietotyypin alkioita¹.

2.1 Vektorit

2.1.1 Vektorien luominen

Skalaareita, kuten vektoreitakin, voidaan yhdistää uusiksi vektoreiksi käyttäen yhdistämisfunktiota `c()`. Saatu vektoriarvoinen muuttuja voidaan tallentaa muuttujaan aivan kuten skalaarinkin.

Esimerkki 2.1. Luodaan vektorit $(0, 1, 2, 3)$ ja $(0, 1, 2, 3, 4, 5, 6)$:

```
> a <- c(0, 1, 2, 3)
> b <- c(a, 4, 5, 6)
> a
[1] 0 1 2 3
> b
[1] 0 1 2 3 4 5 6
```

Esimerkki 2.2. Edellisen esimerkin vektori saadaan myös seuraavilla tavoilla:

---

¹Itse asiassa listat ovat ei-atomisia vektoreita, mutta tässä monisteessa vektorilla tarkoitetaan atomista vektoria ilman eri mainintaa

```
> 0:6
[1] 0 1 2 3 4 5 6
> seq(0, 6, by=1)
[1] 0 1 2 3 4 5 6
```

Esimerkki 2.3. Nämä toimivat myös toiseen suuntaan ja erilaisilla väleillä:

```
> 6:0
[1] 6 5 4 3 2 1 0
> seq(0, 100, by=10)
[1] 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100
> seq(0, 6, by=0.5)
[1] 0.0 0.5 1.0 1.5 2.0 2.5 3.0 3.5 4.0 4.5 5.0 5.5 6.0
```

Jos samaan vektoriin (tai matriisiin tai arrayhin) yrittää tallentaa usean eri tietotyypin alkioita, R muuttaa koko vektorin ”yleisempää” muotoa olevaan tietotyyppiin. Esimerkiksi liitettäessä merkkijonoja ja numeroita samaan vektoriin R muuttaa numerot merkkijoiksi.

Esimerkki 2.4.

```
> a <- c("Pearson", "Gosset", "Fisher", 5)
> a
[1] "Pearson" "Gosset" "Fisher" "5"
> typeof(a)
[1] "character"
```

2.1.2 Vektorien käsittely

Vektorin alkioihin voidaan viitata antamalla halutut indeksit hakasuluissa. Huom. R:ssä indeksointi alkaa 1:stä eikä 0:sta. Jos viitataan indeksiin, jota ei ole vektorissa, tuloksena on puuttuva arvo, eli NA.

Esimerkki 2.5. Luodaan vektori a ja valitaan sen alkioita:

```
> a <- c(3, 6, 30, 3, 0)
> a[1]
[1] 3
> a[5]
[1] 0
> a[6]
[1] NA
```

Voidaan valita myös useita eri alkoita kerralla antamalla indeksiksi vektori.

Esimerkki 2.6. (Jatkoa edelliseen) valitaan vektorin `a` kolme viimeistä alkia eri tavoilla:

```
> a[c(3, 4, 5)]
[1] 30 3 0
> a[3:5]
[1] 30 3 0
> a[3:length(a)]
[1] 30 3 0
> a[c(-1, -2)]
[1] 30 3 0
> a[c(F, F, T, T, T)]
[1] 30 3 0
```

Funktio `length()` palauttaa vektorin pituuden. Negatiiviset indeksit taas palauttavat koko vektorin lukuunottamatta näitä indeksejä, esimerkiksi `a[c(-1, -2)]` antaa vektorin `a` lukuunottamatta sen ensimmäistä ja toista alkoita. Vektoria voidaan indeksoida loogisella vektorilla, jolloin valitaan alkio, joiden kohdalla on indeksivektorin arvo on `TRUE`.

Edellisen esimerkin viimeisestä tapaa valita vektorin alkoita voidaan käyttää vektorin alkoiden valitsemiseen ehtolauseiden avulla, mikä tulee jatkossa olemaan erittäin kätevää osa-aineistojen valitsemisessa. Ehtolause `a > 3` vertaa jokaista `a`:n alkia lukuun kolme ja palauttaa vertailun tuloksen totuusarvovektorina:

Esimerkki 2.7.

```
> a > 3
[1] FALSE TRUE TRUE FALSE FALSE
```

Nyt käytettäessä ehtolauseetta `a > 3` `a`:n indeksinä, sen pitäisi palauttaa `a`:n toinen ja kolmas alkio, eli juuri ne `a`:n alkio, jotka ovat suurempia kuin 3.

Esimerkki 2.8.

```
> a[a > 3]
[1] 6 30
```

Jos vektorissa on puuttuvia arvoja, lopputulos ei kuitenkaan aina ole toivottu. Yritetään esimerkiksi selvittää kuinka moni vektorin arvoista on alle kuusi `length()`-funktion² avulla, kun vektori sisältää puuttuvia arvoja.

Esimerkki 2.9.

---

²Komento `sum(a<6, na.rm=T)` olisi tietenkin yksinkertaisempi tapa selvittää asia, koska tämä summaa `TRUE`-totuusarvoja yhteen.

```

> a <- c(3,NA,6,54,NA,5)
> a < 6
[1] TRUE    NA FALSE FALSE    NA  TRUE
> a[a<6]
[1] 3 NA NA 5
> length(a[a<6])
[1] 4

```

Huomataan, että vertailu `a<6` palauttaa myös puuttuvan arvon niille `a:n` alkioille, joiden arvo puuttuu. Käytettäessä ehtoa edelleen `a:n` indeksinä, mukaan otetaan niiden `a:n` arvojen lisäksi, jotka ovat pienempiä kuin kuusi, myös puuttuvat arvot. Siten lopputulos on neljän pituinen vektori, joka sisältää kaksi puuttuvaa arvoa halutun kahden pituisen vektorin sijasta. Yksi ratkaisu tähän ongelmaan on soveltaa `which()`-funktioita, joka antaa ne vektorin indeksit, joille argumenttina annettu ehto on tosi, ja jättää automaattisesti puuttuvat arvot huomioimatta.

Esimerkki 2.10.

```

> which(a<6)
[1] 1 6
> a[which(a<6)]
[1] 3 5
> length(a[which(a<6)])
[1] 2

```

Tässä siis `which()`-funktio palauttaa ensin indeksit, joille `a:n` arvo on pienempää kuin kuusi, ja sijoitettaessa nämä `a:n` indeksiksi saadaan kyseiset arvot, eli 3 ja 5.

Vieläkin suurempi tapa on käyttää `subset()`-funktioita, joka valitsee ensimmäisenä argumenttina annetusta vektorista ne alkiot, joille toisena argumenttina annettu ehto on tosi. Myös `subset()` jättää automaattisesti puuttuvat arvot huomioimatta.

Esimerkki 2.11.

```

> subset(a, a<6)
[1] 3 5
> length(subset(a, a<6))
[1] 2

```

2.1.3 Numeerisilla vektoreilla operointi

Numeerisilla vektoreilla voidaan laskea kuten yksittäisillä skalaarimuuttujilla. Laskuoperaatiot tapahtuvat alkiottain. Yleensä sovelluksissa operoidaan samanpituisten vektorien

kanssa, eli vektorien alkiot vastaavat toisiaan. Jos pidemmän vektorin pituus ei ole lyhyemmän vektorin pituuden monikerta, R antaa varoituksen, mutta ei virhettä.

```
Esimerkki 2.12. > a <- 1:8
> b <- 11:18
> a+b
[1] 12 14 16 18 20 22 24 26
> a*b
[1] 11 24 39 56 75 96 119 144
> a + c(1,2)
[1] 2 4 4 6 6 8 8 10
> a + c(1,2,3)
[1] 2 4 6 5 7 9 8 10
Warning message:
In a + c(1, 2, 3) :
  longer object length is not a multiple of shorter object length
```

Vektorilla voidaan myös operoida skalaarin kanssa. Myös tällöin laskuoperaatiot tapahtuvat alkioittain.

```
Esimerkki 2.13.
> a+3
[1] 4 5 6 7 8 9 10 11
> 3*a
[1] 3 6 9 12 15 18 21 24
> a^2
[1] 1 4 9 16 25 36 49 64
```

Skalaarimuuttujien funktiot toimivat vektoreilla niin ikään alkioittain.

```
Esimerkki 2.14.
> log(a)
[1] 0.0000000 0.6931472 1.0986123 1.3862944 1.6094379 1.7917595 1.9459101 2.0794415
> a%%3
[1] 1 2 0 1 2 0 1 2
> cos(a)
[1] 0.5403023 -0.4161468 -0.9899925 -0.6536436 0.2836622 0.9601703 0.7539023
-0.1455000
```

2.1.4 Lisää merkkijonovektoreista

Merkkijonoja voidaan liittää toisiinsa `paste`-funktiolla. Funktio palauttaa merkkijonovektorin, jossa argumentteina annettujen vektorien alkiot on liitetty toisiinsa. Funktio käyttää oletuksena merkkijonojen erottimena välilyöntiä, mutta erottimen voi vaihtaa `sep`-argumentilla. Funktio `paste0` liittää merkkijonot toisiinsa ilman erotinta. Liittäminen tapahtuu alkioitain, eli jos vektorit ovat samanpituiset, vastaavien alkioiden merkkijonot liitetään toisiinsa.

Esimerkki 2.15. Sovelletaan `paste`-funktiota samanpituisiin merkkijonovektoreihin.

```
> x <- c("a","e","i","o")
> y <- c("c","u","b","j")
> paste(x,y)
[1] "a c" "e u" "i b" "o j"
> paste0(x,y)
[1] "ac" "eu" "ib" "oj"
> paste(x,y,sep="-")
[1] "a-c" "e-u" "i-b" "o-j"
```

Esimerkki 2.16. Liitetään sama merkkijono jokaiseen merkkijonovektorin `x` alkioon.

```
> paste(x,1,sep="-")
[1] "a-1" "e-1" "i-1" "o-1"
```

R:ssä on valmiina esimerkiksi merkkijonovektorit `letters` (kirjaimet a-z), `month.name` (kuukaudet englanniksi) ja `month.abb` (kuukausien lyhenteet englanniksi).

Merkkijonoista voidaan poimia osamerkkijonoja funktion `substr` avulla. Funktio ottaa argumentteinaan käsiteltävän merkkijonovektorin sekä kaksi kokonaislukua, jotka määräävät, mistä kohtaa merkkijonoa leikataan.

Esimerkki 2.17.

```
> substr(month.name,start=1,stop=4)
[1] "Janu" "Febr" "Marc" "Apri" "May"  "June" "July" "Augu" "Sept" "Octo"
"Nov"  "Dece"
```

Funktion `substr` avulla voidaan myös korvata osa merkkijonosta toisella merkkijonolla

Esimerkki 2.18.

```
> substr(month.name,1,2)
[1] "Ja" "Fe" "Ma" "Ap" "Ma" "Ju" "Ju" "Au" "Se" "Oc" "No" "De"
> substr(month.name,1,2) <- letters[1:12]
```

```
> month.name
[1] "aanuary"   "bebruary"  "carch"     "dpril"     "eay"       "fune"
"guly"       "hugust"    "ieptember" "jctober"   "kovember"  "leceember"
```

2.2 Matriisit

2.2.1 Matriisien luominen

R:ssä matriisi luodaan vektorista `matrix()` -komennolla. Matriisin alkiot sisältävän vektorin lisäksi funktiolle tulee kertoa haluttu rivien ja sarakkeiden määrä. Funktio tarvitsee myös tiedon siitä, onko annettava data järjestetty riveittäin (byrow) vai sarakkeittain.

Esimerkki 2.19. Luodaan matriisi

$$\begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 4 & 5 & 6 \\ 7 & 8 & 9 \end{bmatrix}$$

käyttäen komentoa `matrix()`

```
> matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=TRUE)
  [,1] [,2] [,3]
[1,]  1   2   3
[2,]  4   5   6
[3,]  7   8   9
```

Vaihtoehtoisesti sama matriisi voidaan luoda sarakkeittain järjestetyllä vektorilla:

```
> matrix(c(1, 4, 7, 2, 5, 8, 3, 6, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=FALSE)
  [,1] [,2] [,3]
[1,]  1   2   3
[2,]  4   5   6
[3,]  7   8   9
```

Edellisessä siis yhdistettiin luvut 1-9 komennolla `c()` vektoriksi ja kutsuttiin komentoa `matrix()`. Argumentteina funktiolle `matrix()` annettiin matriisin dimensiot 3x3 ja tieto, että data on järjestetty riveittäin. `TRUE` voidaan myös lyhentää `T`, kuten jatkossa usein tehdään. Vastaavasti argumentin arvoksi voidaan antaa `FALSE` tai `F`.

Erilaisia diagonaalimatriiseja voidaan luoda kätevästi funktion `diag()` avulla. Sen ensimmäiseksi argumentiksi asetetaan halutut diagonaali-alkiot ja toisena argumenttina määrätään haluttu rivien määrä. Halutessaan funktiolle voi myös asettaa toivotun sarakkeiden lukumäärän.

Esimerkki 2.20. Luodaan erilaisia diagonaalimatriiseja

```
> diag(1, nrow=3)
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    0    0
[2,]    0    1    0
[3,]    0    0    1
>
> diag(c(2, 3), nrow=2)
      [,1] [,2]
[1,]    2    0
[2,]    0    3
```

2.2.2 Matriisien käsittely

Matriiseja voidaan käsitellä kuten vektoreitakin: hakasulkuja käyttämällä voidaan valita alkioita ja tehdä vertailuja. Matriisin alkion sijainnin määräävät sen rivi ja sarake yhdessä. Alkioon viitattaessa tulee haluttu rivi ja sarake erottaa hakasulkujen sisällä toisistaan pilkulla siten, että rivi ilmoitetaan pilkun vasemmalla ja sarake oikealla puolella.

Matriiseista voidaan yksittäisten solujen lisäksi valita myös kokonaisia rivejä tai sarakkeita. Riviin voidaan viitata ilmoittamalla haluttu rivi hakasulkujen sisällä pilkun vasemmalla puolella, mutta jättämällä pilkun oikea puoli tyhjäksi. Vastaavasti sarakkeeseen viitataan ilmoittamalla haluttu sarake pilkun oikealla puolella ja jättämällä pilkun vasen puoli tyhjäksi.

Jos matriisista valitsee vain yhden rivin, muuntaa R sen automaattisesti yksinkertaisimmaksi mahdolliseksi tietorakenteeksi eli vektoriksi. Mikäli haluaa säilyttää muuttujan tietorakenteen matriisina, tulee osa-aineistoa valitessa asettaa hakasulkujen sisään argumentiksi `drop=FALSE`.³

Esimerkki 2.21. Solujen, rivien ja sarakkeiden valitseminen

```
> a <- matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=TRUE)
> a
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    2    3
[2,]    4    5    6
[3,]    7    8    9
> a[,1]
```

---

³R yksinkertaistaa osa-aineistoja myös muiden tietorakenteiden tapauksissa, ja myös muiden tietorakenteiden tapauksissa tämä voidaan välttää argumentilla `drop=FALSE`.

```

[1] 1 4 7
> a[,1, drop=FALSE]
      [,1]
[1,]    1
[2,]    4
[3,]    7
> a[1,]
[1] 1 2 3
> a[1, , drop=FALSE]
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    2    3
> a[1, 2]
[1] 2
> a[a>5]
[1] 7 8 6 9

```

Esimerkki 2.22. Arvojen sijoittaminen matriisiin

```

> a <- matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=TRUE)
> a[2, 1] <- 9001
> a
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    2    3
[2,] 9001    5    6
[3,]    7    8    9
> a[,1] <- c(1, 2, 3)
> a
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    2    3
[2,]    2    5    6
[3,]    3    8    9

```

Matriisiin voidaan lisätä rivejä ja sarakkeita käyttämällä komentoja `rbind()` ja `cbind()`

Esimerkki 2.23. Rivien ja sarakkaiden lisääminen

```

> a <- matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=TRUE)
> rbind(a, c(1, 1, 1))
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    2    3

```

```

[2,] 4 5 6
[3,] 7 8 9
[4,] 1 1 1
> cbind(rbind(a, c(1, 1, 1)), c(2, 2, 2, 2))
      [,1] [,2] [,3] [,4]
[1,] 1 2 3 2
[2,] 4 5 6 2
[3,] 7 8 9 2
[4,] 1 1 1 2

```

Rivien ja sarakkeiden poisto onnistuu helposti käyttämällä totuusarvoja vektoriope-
raatioiden tapaan.

Esimerkki 2.24. Rivien ja sarakkeiden poistaminen

```

> a <- matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=TRUE)
> a[,c(F, T, T)]
      [,1] [,2]
[1,] 2 3
[2,] 5 6
[3,] 8 9
> a[c(T, T, F),]
      [,1] [,2] [,3]
[1,] 1 2 3
[2,] 4 5 6

```

2.2.3 Vektorien ja matriisien laskutoimitukset

Matriiseille saadaan laskettua matriisien tulo operaattorin `%*%` avulla. Pelkällä kertomer-
killä R laskee tavanomaiset kertolaskut samadimensioisten matriisien (tai vektoreiden)
alkioiden välillä. Matriisien yhteen- ja vähennyslaskut toimivat tavallisesti käyttäen ope-
raattoreita `+` ja `-`. Transpoosi saadaan komennolla `t()`, jolle argumentiksi annetaan trans-
ponoitava matriisi.

Esimerkki 2.25. Merkitään

$$A := \begin{bmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 4 & 5 & 6 \\ 7 & 8 & 9 \end{bmatrix}$$

ja

$$B := \begin{bmatrix} 9 & 8 & 7 \\ 6 & 5 & 4 \\ 3 & 2 & 1 \end{bmatrix}.$$

Lasketaan matriisitulo AB :

```
> A <- matrix(c(1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), nrow=3, ncol=3, byrow=T)
> B <- matrix(c(9, 8, 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1), nrow=3, ncol=3, byrow=T)
> A%*%B
      [,1] [,2] [,3]
[1,]   30   24   18
[2,]   84   69   54
[3,]  138  114   90
```

Esimerkki 2.26. Transponoidaan edellisen esimerkin matriisi A:

```
> t(A)
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    4    7
[2,]    2    5    8
[3,]    3    6    9
```

Esimerkki 2.27. Vektorien ja matriisien tulo onnistuu täysin samalla tavalla:

```
> a<-c(0, 1, 2, 3)
> a %*% diag(1, nrow=4)
      [,1] [,2] [,3] [,4]
[1,]    0    1    2    3
```

Matriisiin voi kääntää funktiolla `solve()` ja ominaisarvot ja -vektorit voi laskea funktiolla `eigen()`.

Esimerkki 2.28. Lasketaan erään diagonaalimatriisin käänteismatriisi ja ominaisarvot sekä -vektorit:

```
> a <- diag(1:3, nrow=3)
> solve(a)
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1  0.0 0.0000000
[2,]    0  0.5 0.0000000
```

```

[3,]    0  0.0 0.3333333
> eigen(a)
$values
[1] 3 2 1

$vectors
      [,1] [,2] [,3]
[1,]    0    0    1
[2,]    0    1    0
[3,]    1    0    0

```

Esimerkki 2.29. Esimerkki matriisien soveltamisesta lineaarisen regressiomallin estimoinnissa. Tutkitaan aineistoa

x	y
4	15
6	14
7	12
11	11
14	10
21	8
32	6

ja oletetaan, että

$$y_i = \alpha + \beta x_i + \varepsilon_i,$$

jollain $\alpha, \beta \in \mathbb{R}$, kun $\varepsilon_i \sim N(0, \sigma^2)$ kaikilla i . Sovitetaan nyt aineistoon suora käyttäen kaavaa⁴

$$(\hat{\beta}, \hat{\alpha}) = (X'X)^{-1}X'y,$$

missä

$$X = \begin{bmatrix} 4 & 1 \\ 6 & 1 \\ 7 & 1 \\ 11 & 1 \\ 14 & 1 \\ 21 & 1 \\ 32 & 1 \end{bmatrix}$$

---

⁴Todellisuudessa lineaarisen mallin estimoinnissa mallimatriisiin X sovelletaan usein QR-hajotelmaa, koska matriisin $X'X$ suora kääntäminen voi johtaa numeerisiin epätarkkuuksiin.

ja

$$y = [15 \ 14 \ 12 \ 11 \ 10 \ 8 \ 6]'$$

```
> X <- matrix(c(4, 6, 7, 11, 14, 21, 32, rep(1, 7)), ncol=2)
> Y <- matrix(c(15, 14, 12, 11, 10, 8, 6), ncol=1)
> solve(t(X)%*%X)%*%t(X)%*%Y
      [,1]
[1,] -0.3072666
[2,] 15.0271896
```

Nyt aineistoon sovitettu suora on siis

$$y(x) \approx -0.307x + 15.027.$$

2.3 Moniulotteiset matriisit eli arrayt

Tavanomaisten kaksiulotteisten matriisien lisäksi R:ssä on mahdollista käsitellä myös ns. moniulotteisia matriiseja eli "array":ta. Kun matriisin ensimmäisenä dimensiona voidaan ajatella olevan rivien määrä ja toisena sararakkeiden määrä, voidaan arraylle näiden lisäksi asettaa haluttu määrä lisädimensioita. Esimerkiksi kolmiulotteisen arrayn voi ajatella koostuvan peräkkäisistä tai päällekkäisistä matriiseista, ja kaksiulotteinen array on vain tavanomainen matriisi. Neliulotteisen arrayn voi puolestaan ajatella eräänlaiseksi kokoomaksi kolmiulotteisia arrayta, jne.

2.3.1 Arrayn luominen

Matriisin tapaan array luodaan vektorista, mutta `matrix()`-komennon sijasta käytetään komentoa `array()`. Arrayn alkiot sisältävän vektorin lisäksi funktio tarvitsee tiedon halutuista dimensioista, eli esimerkiksi kolmiulotteisen arrayn tapauksessa rivien, sarakkeiden ja "päällekkäisten matriisien" määrän. Arrayn alkiot täytetään annetusta vektorista dimensioittain järjestyksessä.

Esimerkki 2.30. Luodaan kolmiulotteinen array, jossa on neljä riviä, kolme saraketta ja kaksi "matriisia päällekkäin":

```
> a <- array(1:24, dim=c(4, 3, 2))
> a
, , 1
```

```

      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    5    9
[2,]    2    6   10
[3,]    3    7   11
[4,]    4    8   12

```

```
, , 2
```

```

      [,1] [,2] [,3]
[1,]   13   17   21
[2,]   14   18   22
[3,]   15   19   23
[4,]   16   20   24

```

2.3.2 Arrayn käsittely

Arrayn alkioihin viittaaminen tai niiden valitseminen tapahtuu hakasulkujen avulla samalla tavalla kuin matriiseillakin. Hakasulkujen sisällä eri dimensiot erotellaan pilkuilla siten, että laitimmainen elementti vasemmalla viittaa riveihin, seuraava oikealla sarakkeisiin, siitä seuraava kolmanteen dimensioon jne. Kokonaisiin dimensioihin voidaan viitata tai niitä voidaan valita samoin kuin matriiseilla kokonaisia rivejä tai sarakkeita, eli määrämällä hakasulkujen sisällä haluttu dimensio sitä vastaavassa elementissä ja jättämällä muiden dimensioiden kohdalle pelkät pilkut.

Huomaa, että esimerkiksi kolmiulotteisen arrayn tapauksessa mihin tahansa yksittäiseen dimensioon viittaminen tuottaa aina (kaksiulotteisen) matriisin, koska kyse on kolmiulotteisesta rakenteesta. Mikäli yksittäisiin dimensioihin viittaessa haluaa kuitenkin säilyttää tietorakenteen alkuperäisdimensioisena, tulee käyttää argumenttia `drop=FALSE`.

Esimerkki 2.31. Valitaan kolmiulotteisen arrayn alkioita ja dimensioita:

```

> a[4, 2, 1]
[1] 8
>
> a[1, 1, 2]
[1] 13
>
> a[, 3, 2]
[1] 21 22 23 24
>

```

```

> a[, , 2]
      [,1] [,2] [,3]
[1,]   13   17   21
[2,]   14   18   22
[3,]   15   19   23
[4,]   16   20   24
>
> a[1, , ]
      [,1] [,2]
[1,]    1   13
[2,]    5   17
[3,]    9   21
>
> a[1, , , drop=FALSE]
, , 1

      [,1] [,2] [,3]
[1,]    1    5    9

, , 2

      [,1] [,2] [,3]
[1,]   13   17   21

```

Esimerkki 2.32. Sijoitetaan arvoja kolmiulotteiseen arrayhyn:

```

> a[1, , ] <- matrix(101:106, nrow=3, ncol=2)
> a[4, 2, 1] <- 42
> a
, , 1

      [,1] [,2] [,3]
[1,]  101  102  103
[2,]    2    6   10
[3,]    3    7   11
[4,]    4   42   12

, , 2

      [,1] [,2] [,3]

```

```
[1,] 104 105 106
[2,]  14  18  22
[3,]  15  19  23
[4,]  16  20  24
```

2.3.3 Arrayn hyödyntäminen

Mitään varsinaista yli kaksiulotteisten ”matriisien” algebraa eivät R:n peruslaskutoimitukset tue. Sen sijaan motiivina arrayn käyttöön on usein sen laskennallinen tehokkuus ja kätevyys datan säilömisessä ja käsittelemisessä. Arrayn sijasta samadimensioisia matriiseja voi tuntua houkuttelevalta säilöä esimerkiksi kappaleessa 3.1 tarkasteltavaan listaan, mutta lista on tietorakenteena arrayhin verrattuna raskas, ja sen operoiminen on hidasta.

Mikäli arraysta valitsee dimension tai dimensiot sopivasti siten, että tuloksena on matriisi, voidaan valittuun dimensioon soveltaa tavanomaista matriisilaskentaa.

Esimerkki 2.33. Matriisikertolaskuja kolmiulotteisen arrayn dimensioille

```
> b <- array(1:8, dim=c(2, 2, 2))
> b
, , 1
      [,1] [,2]
[1,]    1    3
[2,]    2    4
, , 2
      [,1] [,2]
[1,]    5    7
[2,]    6    8
> c <- diag(1:2, nrow=2)
> c
      [,1] [,2]
[1,]    1    0
[2,]    0    2
> b[, , 2]%*%c
      [,1] [,2]
```

```
[1,] 5 14
[2,] 6 16
```

```
> b[1, , ]%*%c
      [,1] [,2]
[1,]  1  10
[2,]  3  14
```

```
> b[, 1, ]%*%c
      [,1] [,2]
[1,]  1  10
[2,]  2  12
```

2.4 Keskeisiä operaattoreita ja funktioita

Funktioiden toimintaan ja funktioille annettaviin argumentteihin voit tutustua tarkemmin R:n ohjekirjasta.

Vektorien yhdistäminen: `c()`

Säännöllisen jonovektorin luominen: `seq()`

Toinen tapa luoda säännöllinen jonovektori: `1:10`

Vektorin alkioden määrä: `length(x)`

Merkkijonojen liittäminen: `paste()`, `paste0()`

Osamerkkijonon poiminta merkkijonosta: `substr()`

Uppercase: `toupper(x)`

Lowercase: `tolower(x)`

Ehdot täyttävien alkioden valinta vektorista: `x[LOOGINEN EHTO]`

Toinen tapa valita ehdot täyttäviä alkioita: `subset(x, LOOGINEN EHTO)`

Ehdot täyttävien indeksien valinta: `which(LOOGINEN EHTO)`

Matriisin luominen: `matrix()`

Diagonaalimatriisin luominen: `diag()`

Rivien yhdistäminen: `rbind()`

Sarakkeiden yhdistäminen: `cbind()`

Rivien määrä: `nrow()`

Sarakkeiden määrä: `ncol()`

Dimensio (rivit ja sarakkeet): `dim()`

Ehdot täyttävien rivien valinta matriisista: `X[LOGINEN EHTO,]`

Ehdot täyttävien sarakkeiden valinta matriisista: `X[,LOGINEN EHTO]`

Ehdot täyttävien alkioiden valinta matriisista: `X[RIVIEHTO, SARAKE-EHTO]`

Matriisitulo: `X**Y`

Transpoosi: `t()`

Käänteismatriisi: `solve()`

Ominaisarvot ja -vektorit: `eigen()`

Kappale 3

Ei-atomiset tietorakenteet

Ei-atomisilla tietorakenteilla tarkoitetaan sellaisia datan säilömuotoja, jotka voivat käsittää eri tietotyyppien alkioita. Yksi yleisesti data-analyysissä käytetty ei-atominen tietorakenne on lista (joka on samalla myös tietotyyppi), jonka elementteihin voi säiliää kaikenlaisia muuttujia sekaisin, esimerkiksi merkkijonoja, vektoreita, matriiseja ja toisia listoja.

Toinen yleisesti käytetty ei-atominen tietorakenne on taulukko (data frame), joka on todellisuudessa vain lista samanpituisista vierekkäin järjestetyistä (tyypillisesti atomisista¹) vektoreista. Kaksiulotteisen rakenteensa vuoksi taulukolla on listan ominaisuuksien lisäksi myös monia matriisin ominaisuuksia. Kyseessä on siitä erityinen tietorakenne, että data luetaan R:ssä tyypillisesti taulukoksi (ks. kappale 4.2).

3.1 Lista

3.1.1 Listan luominen

Lista luodaan funktiolla `list()` siten, että argumentteina sille listataan pilkulla erotellen alkiot, jotka sen halutaan sisältävän. Tyhjän listan voi luoda jättämällä argumentit tyhjäksi.

Esimerkki 3.1. Luodaan lista, joka sisältää merkkijonon, skalaarin (eli yksialkioisen numeerisen vektorin), numeerisen vektorin ja totuusarvovektorin.

```
> lista <- list("moi", 3.14159, 1:10, c(TRUE, TRUE, FALSE))
> lista
```

---

¹taulukon sarakkeeksi voi halutessaan asettaa myös ei-atomisen vektorin eli listan, mutta tämä on harvinaisempaa, ja se ohitetaan tässä monisteessa.

```

[[1]]
[1] "moi"

[[2]]
[1] 3.14159

[[3]]
[1] 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

[[4]]
[1] TRUE TRUE FALSE

```

3.1.2 Listan komponenttien valitseminen

Listasta voidaan valita alilistoja hakasulkujen avulla samalla tavalla kuin vektorista alioita.

Esimerkki 3.2.

```

> lista[1]
[[1]]
[1] "moi"

> lista[1:3]
[[1]]
[1] "moi"

[[2]]
[1] 3.14159

[[3]]
[1] 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

```

Huomaa, että alilistat ovat edelleen listoja. Esimerkiksi kun valitaan listan kolmas komponentti ja tallennetaan se muuttujaan `kolmas`, tuloksena on yhden pituinen lista, jonka ainoa komponentti on alkuperäinen vektori.

Esimerkki 3.3.

```

> kolmas <- lista[3]
> kolmas
[[1]]

```

```
[1] 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10  
  
> typeof(kolmas)  
[1] "list"
```

Jos halutaan päästä käsiksi suoraan listan komponentteihin, kirjoitetaan komponentin numero tuplahakasulkuihin, jolloin saadaan kyseinen komponentti sen alkuperäisessä muodossa.

Esimerkki 3.4.

```
> kolmas <- lista[[3]]  
> kolmas  
[1] 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10  
> typeof(kolmas)  
[1] "integer"  
> kolmas[1]  
[1] 1
```

3.1.3 Listan komponenttien nimeäminen

Listan komponentit voi ja on monesti myös suositeltavaa nimetä, mikä helpottaa niihin viittamista. Luodaan nimetty lista, johon talletetaan tietoja opiskelijasta.

Esimerkki 3.5.

```
> opiskelija <- list(nimi="Fisher", opiskelijanro=1234567, aloitusvuosi=2018,  
+                   kurssit=c(57045, 57046, 57703))  
> opiskelija  
$nimi  
[1] "Fisher"  
  
$opiskelijanro  
[1] 1234567  
  
$aloitusvuosi  
[1] 2018  
  
$kurssit  
[1] 57045 57046 57703
```

Nimetyin listan komponentteihin voidaan viitata `$`-operaattorilla kirjoittamalla sen vasemmalle puolelle halutun listan nimi ja oikealle puolelle halutun komponentin nimi. Ni-

mella viittaaminen antaa komponentin alkuperäisessä muodossaan samalla tavalla kuin tuplahakasulut. Nimellä viittaaminen on monesti suositeltavampaa kuin järjestysnumerolla viittaminen, sillä se toimii edelleen, vaikka listaan lisäisi tai poistaisi komponentteja, tai vaihtaisi niiden järjestystä.

Esimerkki 3.6.

```
> opiskelija$nimi
[1] "Fisher"
> opiskelija$kurssit[2]
[1] 57046
```

3.1.4 Listan komponenttien lisääminen, muuttaminen ja poistaminen

Listaan voi lisätä komponentteja osoittamalla käsiteltävästä listasta sen järjestysnumeron tai sen nimen (jonka ei tarvitse olla vielä olemassa), mihin alkioon uusi komponentti halutaan asettaa, ja asettamalla halutun komponentin sijoitusoperaattorin avulla.

Listan komponentteja voidaan vastaavasti muuttaa asettamalla sijoitusoperaattorin avulla halutuksi komponentiksi sen muutettu versio.

Esimerkki 3.7. Lisätään Fisherin suorittamiin kursseihin kurssi 57798, ja lisätään uudet `paa_aine`- sekä `sivuaine`-komponentit:

```
> opiskelija$paa_aine <- "tilastotiede"
> opiskelija$sivuaine <- "matematiikka"
> opiskelija
$nimi
[1] "Fisher"

$opiskelijanro
[1] 1234567

$aloitusvuosi
[1] 2018

$kurssit
[1] 57045 57046 57703 57798

$paa_aine
[1] "tilastotiede"
```

```
$sivuaine
[1] "matematiikka"
```

Listasta voidaan poistaa komponentteja asettamalla niiden arvoksi tyhjäarvo `NULL` sijoitusoperaattorin avulla.

Esimerkki 3.8. Poistetaan `sivuaine`-komponentti sijoittamalla `NULL`:

```
> opiskelija$sivuaine <- NULL
> opiskelija
$nimi
[1] "Fisher"
```

```
$opiskelijanro
[1] 1234567
```

```
$aloitusvuosi
[1] 2018
```

```
$kurssit
[1] 57045 57046 57703 57798
```

```
$paa_aine
[1] "tilastotiede"
```

3.2 Taulukko

Taulukko on aiemmin todetun mukaisesti kaksiulotteisen rakenteen omaava lista, jossa samanpituisia (tyypillisesti) atomisia vektoreita on järjestetty vierekkäin sarakkeiksi. Taulukon kukin sarake vastaa siis kutakin taustalla olevan listan alkioita. Taulukkoon voi näin ollen säiliää eri sarakkeisiin eri tietotyyppin alkioita, mutta kunkin sarakkeen sisällä alkioiden tietotyyppin tulee olla sama (ellei taulukon sarakkeeksi aseta listaa). Data onkin tyypillisesti järjestetty taulukkoon siten, että kutakin muuttujaa vastaa yksi sarake, ja kutakin havaintoyksikköä (esimerkiksi henkilöä, jonka ominaisuuksia on ilmoitettu sarakkeissa) vastaa yksi rivi.

3.2.1 Taulukon luominen

Taulukko luodaan komennolla `data.frame()` samaan tapaan kuin lista tai nimetty lista. Sen argumentteina luetellaan pilkulla erotellen samanpituisia vektoreita, joista taulukon sarakkeet muodostetaan. Taulukossa sarakkeet on tapana nimetä, mutta myös sen riveille voi antaa nimet argumentin `row.names` avulla. Jos rivit jättää nimeämättä, ne nimetään automaattisesti juoksevalla numeroinnilla.

Esimerkki 3.9. Luodaan taulukko, jossa kuvitteellisiin henkilöihin liitetään tunnus, pisteet ja lempiruoka.

```
> rivinimet <- c("Pearson", "Gosset", "Fisher")
> tunnus <- c(42, 85, 12)
> pisteet <- c(100, 151, 122)
> lempiruoka <- c("Pizza", "Spagetti", "Gulashi")
> taulukko <- data.frame(tunnus=tunnus, pisteet=pisteet,
+                       lempiruoka=lempiruoka, row.names=rivinimet)
> taulukko
      tunnus pisteet lempiruoka
Pearson   42    100      Pizza
Gosset   85    151    Spagetti
Fisher   12    122      Gulashi
> typeof(taulukko)
[1] "list"
> class(taulukko)
[1] "data.frame"
```

Taulukkoa luodessa (ja erityisesti ladatessa dataa R:än) on syytä kiinnittää huomiota `data.frame()`-funktion argumenttiin `stringsAsFactors`, joka määrittää muutetaanko merkkijono-tyyppiset sarakkeet faktoreiksi (ks. kappale 4.1). Argumentin oletusarvo on `TRUE`, ellei sitä ole erikseen muutettu, joten halutessasi pitää merkkijonot merkkijonoina, tulee taulukkoa luodessa asetta funktion `data.frame()` argumenttina `stringsAsFactors=FALSE`.

Funktion `str()` avulla voidaan tarkastella taulukon (ja myös muiden olioiden) rakennetta. Alla esitetyssä esimerkissä nähdään, että edellisessä esimerkissä luodun taulukon ”lempiruoka”-sarake on luokaltaan faktori.

Esimerkki 3.10. Tarkastellaan edellisessä esimerkissä luodun taulukon rakennetta

```
> str(taulukko)
'data.frame': 3 obs. of 3 variables:
```

```
$ tunnus      : num  42 85 12
$ pisteet     : num  100 151 122
$ lempiruoka: Factor w/ 3 levels "Gulashi","Pizza",...: 2 3 1
```

Suuria taulukoita on usein taulukon tulostamisen sijasta kätevämpää tarkastella `View()`-funktion avulla.

Esimerkki 3.11.

```
> View(taulukko)
```

3.2.2 Osa-aineistojen valitseminen taulukosta

Taulukosta voidaan valita osa-aineistoja, komponentteja ja alkioita ainakin kolmella eri tavalla:

- Samalla tavalla kuin listasta kohtelemalla taulukon sarakkeita kuin listan komponentteja.
- Samalla tavalla kuin matriisista kohtelemalla taulukon sarakkeita kuin matriisin sarakkeita ja taulukon rivejä kuin matriisin rivejä.
- Käyttämällä osa-aineistojen valintaan tarkoitettua funktiota, kuten `subset()`.

Se mitä tapaa kannattaa milloinkin käyttää on tilannekohtaista. Esimerkiksi yksittäisten sarakkeiden poimiminen sarakkeen nimeen viitaten voi monesti olla kätevämpää ja tuntua luontevammalta, kuin ensin selvittää halutun sarakkeen järjestysnumero ja käyttää sitten sitä viitaten sarakkeeseen kuin matriisin sarakkeeseen. Toisaalta jos taulukon sarakkeita halutaan käydä läpi jonkin silmukan (kuten `for`-loopin) avulla, tai jos sarakkeiden nimet eivät ole merkityksellisiä, voi järjestysnumeroiden käyttäminen tuntua luontevammalta.

Taulukon rivejä valitaan tyypillisesti järjestysnumeroiden tai ehtolauseiden avulla. Rivien valitseminen on tietysti mahdollista tehdä myös rivinimiin viitaten, mutta tämän asian käsittely sivuutetaan.²

Jos osa-aineiston muodostamisessa tarvitaan useita erilaisia ehtoja ja rajoituksia, on puolestaan funktion `subset()` käyttö usein kätevintä ja koodin luettavuuden kannalta suotavaa. Käytössä `subset()` vain ”wrappaa” listojen ja atomisten tietorakenteiden osa-aineistojen valintaan käytettävät tekniikat käyttäjäystävälliseen muotoon, ja sitä voidaan käyttää myös vektoreille ja matriiseille.

Esimerkki 3.12. Valitaan esimerkin 3.9 taulukosta sarakkeita ja alkioita kohtelemalla taulukkoa kuin listaa:

---

²Myös atomisen matriisin rivejä ja sarakkeita voidaan nimetä ja niihin voidaan viitata, mutta tätäkään ei tässä käsitellä enempää.

```

> taulukko[1]
      tunnus
Pearson    42
Gosset     85
Fisher     12
> taulukko[[2]]
[1] 100 151 122
> taulukko$lempiruoka
[1] Pizza    Spagetti Gulashi
Levels: Gulashi Pizza Spagetti
> taulukko$lempiruoka[3]
[1] Gulashi
Levels: Gulashi Pizza Spagetti
> taulukko$tunnus[1:2]
[1] 42 85

```

Esimerkki 3.13. Valitaan esimerkin 3.9 taulukosta rivejä, sarakkeita ja alkioita kohtelemalla taulukkoa kuin matriisia:

```

> taulukko[,1]
[1] 42 85 12
> taulukko[,3]
[1] Pizza    Spagetti Gulashi
Levels: Gulashi Pizza Spagetti
> taulukko[2,]
      tunnus pisteet lempiruoka
Gosset    85     151    Spagetti
> taulukko[2, 2]
[1] 151

```

Samaan tapaan kuin vektoreista ja matriiseista, voidaan myös taulukosta valita alkioita ja osa-aineistoja ehtolauseiden avulla. Monesti taulukosta halutaan valita sellaiset havaintoyksiköt eli rivit, joilla jonkin tai joidenkin muuttujien osalta jokin ehto toteutuu. Tällöin haluttu ehto kirjoitetaan loogisten operaattoreiden avulla rivin indeksin paikalle (huomaa ehdon jälkeinen pilkku, joka erottaa rivin ja sarakkeen indeksin).

Esimerkki 3.14. Valitaan esimerkin 3.9 taulukosta ne rivit, joita vastaavien henkilöiden pistemäärä on suurempi kuin 100:

```

> taulukko$pisteet > 100
[1] FALSE TRUE TRUE

```



```
>
> taulukko[taulukko$pisteet > 100,]
      tunnus pisteet lempiruoka
Gosset    85     151   Spagetti
Fisher    12     122    Gulashi
```

Esimerkki 3.15. Valitaan esimerkin 3.9 taulukosta ne rivit, joita vastaavien henkilöiden pistemäärä on suurempi kuin 100 ja joiden lempiruoka on Gulashi:

```
> taulukko[taulukko$pisteet > 100 & taulukko$lempiruoka == "Gulashi",]
      tunnus pisteet lempiruoka
Fisher    12     122    Gulashi
```

Valitessa taulukosta tietyn ehdon täyttävät rivit, on tuloksena uusi taulukko, joka voidaan tallentaa ja jota voidaan käsitellä kuten mitä tahansa muutakin taulukkoa.

Esimerkki 3.16.

```
> taulukko2 <- taulukko[taulukko$pisteet > 100,]
> taulukko2$tunnus
[1] 85 12
> taulukko2[2, 3]
[1] Gulashi
Levels: Gulashi Pizza Spagetti
```

Kuten todettu, useita ehtoja ja rajauksia toteuttavan osa-aineiston valitseminen on usein kätevämpää tehdä `subset()`-funktioilla. Ensimmäisenä argumenttina sille annetaan taulukko, josta osa-aineisto valitaan, toisena argumenttina haluttu ehtolause loogisten operaattoreiden avulla ja kolmantena argumenttina valitaan halutut sarakkeet. Tuloksena on (oletusasetuksilla) uusi taulukko.

Esimerkki 3.17. Valitaan esimerkin 3.9 taulukosta osa-aineisto, joka sisältää täsmälleen sarakkeet "tunnus" ja "pisteet", ja ne henkilöt, joiden pisteet on vähintään 130 tai lempiruoka on "Pizza" tai "Rusina":

```
> subset(taulukko,
+        pisteet>=130 | lempiruoka %in% c("Pizza", "Rusina"),
+        select=c("tunnus", "pisteet"))
      tunnus pisteet
Pearson    42     100
Gosset     85     151
```

Taulukon sarakkeita voidaan poistaa samoin kuin listasta alkioita, eli asettamalla sarakkeen arvoksi NULL. Vaihtoehtoisesti voi valita osataulukon, joka ei sisällä poistettavaa saraketta.

Esimerkki 3.18. Poistetaan esimerkin 3.9 taulukosta ”lempiruoka-sarake asettamalla sen arvoksi NULL:

```
> taulukko$lempiruoka <- NULL
> taulukko
      tunnus pisteet
Pearson    42     100
Gosset     85     151
Fisher     12     122
```

Esimerkki 3.19. Muodostetaan edellisen esimerkin taulukosta (josta sarake ”lempiruoka” on poistettu) osataulukko, jossa on vain sarake nimeltä ”tunnus” kolmella eri tavalla: (1) Valitsemalla pelkästään haluttu sarake viittaamalla sen nimeen, (2) valitsemalla kaikki sarakkeet paitsi sarake nimeltä ”pisteet” joukko-operaattorin `setdiff()` avulla ja (3) valitsemalla haluttu osa-aineisto `subset()`-funktioilla:

```
> # (1)
> taulukko[c("tunnus")]
      tunnus
Pearson    42
Gosset     85
Fisher     12
>
> # (2)
> taulukko[setdiff(names(taulukko), "pisteet")]
      tunnus
Pearson    42
Gosset     85
Fisher     12
>
> # (3)
> subset(taulukko, select="tunnus")
      tunnus
Pearson    42
Gosset     85
Fisher     12
```

3.3 Keskeisiä operaattoreita ja funktioita

Funktioiden toimintaan ja funktioille annettaviin argumentteihin voit tutustua tarkemmin R:n ohjekirjasta.

Listan luominen nimetyillä komponenteilla: `list(nimi1 = ..., nimi2 = ...)`

Taulukon luominen nimetyillä sarakkeilla: `data.frame(sarake1= ..., sarake2 = ...)`

Komponenttien tai sarakkeiden valinta: `lista$komponentti`, `taulukko$sarake`

Ehdot täyttävien rivien valinta taulukosta: `taulukko[LOGINEN EHTO,]`

Ehdot täyttävien sarakkeiden valinta taulukosta: `taulukko[,LOGINEN EHTO]`

Toinen tapa: `subset(taulukko, select= SARAKKEET)`

Ehdot täyttävän osa-aineiston valinta taulukosta: `taulukko[RIVIEHTO,SARAKE-EHTO]`

Toinen tapa: `subset(taulukko, EHTO, select= SARAKKEET)`

Objektin rakenne: `str()`

Rivien nimeäminen: `row.names()`

Rivien määrä: `nrow()`

Sarakkeiden määrä: `ncol()`

Kappale 4

Faktorit ja aineiston lataaminen tiedostosta

4.1 Faktorit

Faktori (factor) on tietotyypin integer vektoreille määriteltävä luokka, joka on tarkoitettu täsmentämään, että kyseessä on luokittelu- tai järjestysasteikollinen muuttuja. Luokitteluasteikollisella muuttujalla tarkoitetaan muuttujaa, jonka arvoilla ei ole numeerista tulkintaa. Tällaisia ovat esimerkiksi sukupuoli ja kotikunta. Järjestysasteikollisella muuttujalla tarkoitetaan muuttujaa, jonka arvoilla on järjestys. Esimerkiksi mielipidemittauksen vastaukset asteikolla (1) Huono, (2) Ei huono eikä hyvä, (3) Hyvä, ovat siis järjestysasteikollinen muuttuja. Luokittelu- tai järjestysasteikollisen muuttujan täsmentäminen faktoriksi on tärkeää, koska silloin R osaa käsitellä sitä oikealla tavalla aineistoja analysoitaessa, esimerkiksi regressioanalyysissä.

4.1.1 Faktorin luominen ja sen tasot

Vektorin voi muuttaa faktoriksi käyttämällä komentoa `as.factor()` tai `factor()` ja asettamalla argumentiksi faktoriksi muutettavan vektorin. Jälkimmäistä funktiota käytettäessä faktorin tasot ja tasojen nimet voi määrätä argumenttien `levels` ja `labels` avulla. Muuttujan eri tasot voi nimetä ja uudelleenjärjestää jälkikäteen funktioiden `levels()` ja `relevel()` avulla.

Kun kokonaislukutyypin vektorin muuttaa faktoriksi, määräytyvät faktorin eri tasot eli luokittelu- tai järjestysmuuttujan asteikko oletusasetuksilla siten, että kutakin kokonaislukua vastaa yksi taso. Kokonaislukuvektorin lisäksi myös esimerkiksi merkkijonovektorin voi muuttaa faktoriksi. Tällöin tuloksena olevan luokittelumuuttujan tasoina toimivat vektorin sisältämät erilaiset merkkijonot, mutta taustalla oleva tietotyyppi

muuttuu kokonaisluvuksi.

Esimerkki 4.1. Luodaan vektori, johon on tallennettu sukupuoli merkkijonona, muutetaan se faktoriksi ja tarkastellaan sen rakennetta funktion `str()` avulla. Vaihdetään sitten tasojen järjestystä siten, että "N" on ensimmäisenä. Luodaan lopuksi sama faktori, jossa "N" on järjestyksessä ensimmäisenä, suoraan funktion `factor()` avulla.

```
> sukupuoli <- c("N", "N", "M", "N", "M", "N")
> sukupuoli
[1] "N" "N" "M" "N" "M" "N"
> str(sukupuoli)
chr [1:6] "N" "N" "M" "N" "M" "N"
>
> sukupuoli <- as.factor(sukupuoli)
> sukupuoli
[1] N N M N M N
Levels: M N
> str(sukupuoli)
Factor w/ 2 levels "M","N": 2 2 1 2 1 2
>
> sukupuoli <- relevel(sukupuoli, ref="N")
> sukupuoli
[1] N N M N M N
Levels: N M
> str(sukupuoli)
Factor w/ 2 levels "N","M": 1 1 2 1 2 1
>
> factor(c("N","N","M","N","M","N"), levels=c("N", "M"))
[1] N N M N M N
Levels: N M
```

Tarkasteltaessa faktoriksi muutettua muuttujaa `str()`-funktiolla huomataan, että sen arvot on koodattu uudelleen luvuiksi 1 ja 2; alkuperäiset arvot M ja N ovat faktorin tasoja.

Esimerkki 4.2. Luodaan vektori, johon on tallennettu kokonaislukuja, ja muutetaan se faktoriksi. Nimetään sitten tuloksena saadun luokittelumuuttujan tasot merkityksellisesti. Luodaan lopuksi sama faktori, jossa tasot on nimetty merkityksellisesti, suoraan funktion `factor()` avulla.

```
> lukuja <- c(1, 2, 1, 1, 3, 2)
> lukuja
```

```

[1] 1 2 1 1 3 2
>
> lukuja <- as.factor(lukuja)
> lukuja
[1] 1 2 1 1 3 2
Levels: 1 2 3
>
> levels(lukuja) <- c("Huono", "Hyvä", "En_tiedä")
> lukuja
[1] Huono    Hyvä     Huono    Huono    En_tiedä Hyvä
Levels: Huono Hyvä En_tiedä
>
> factor(c(1, 2, 1, 1, 3, 2), labels=c("Huono", "Hyvä", "En_tiedä"))
[1] Huono    Hyvä     Huono    Huono    En_tiedä Hyvä
Levels: Huono Hyvä En_tiedä

```

Funktiota `levels()` voi tasojen uudelleennimeämisen lisäksi käyttää myös faktorin tasojen tarkastelemiseen, muokkaamiseen ja tallentamiseen.

Esimerkki 4.3.

```

> levels(sukupuoli)
[1] "N" "M"
> levels(lukuja)
[1] "punainen" "sininen" "keltainen"

```

4.1.2 Käyttämättömien tasojen poistaminen ja lisääminen

Faktorit toimivat oletusarvoisesti niin, että ne säilyttävät jokaisen tason kuvaukset, vaikka muuttujasta rajattaisiin pois kaikki tiettyjen tasojen arvot. Tilanteesta riippuen tällaisia tyhjiä tasoja ei välttämättä haluta kuitenkaan säilyttää. Niiden poistaminen onnistuu funktiolla `droplevels()`, joka poistaa muuttujan jokaisen käyttämättömän tason. Vaihtoehtoisesti muuttujaa rajattaessa voi käyttää argumenttia `drop=TRUE`. Huomaa, että faktoreista voidaan valita osa-aineistoja ehtolauseiden avulla samalla tavalla kuin merkijonovektoreista.

Esimerkki 4.4. Muodostetaan esimerkin 4.2 faktorista ”lukuja” osa-aineisto, jossa tasoa ”En_tiedä” osoittavat arvot on poistettu, ja poistetaan tuloksena olevasta faktorista käyttämättömät tasot.

```

> lukuja2 <- lukuja[lukuja!="En_tiedä"]

```

```

> lukuja2
[1] Huono Hyvä  Huono Huono Hyvä
Levels: Huono Hyvä En_tiedä
>
> lukuja2 <- droplevels(lukuja2)
> lukuja2
[1] Huono Hyvä  Huono Huono Hyvä
Levels: Huono Hyvä
>
> lukuja[lukuja!="En_tiedä", drop=TRUE]
[1] Huono Hyvä  Huono Huono Hyvä
Levels: Huono Hyvä

```

Faktoreille voidaan myös vastaavasti antaa kuvauksia tasoille, joihin kuuluvia arvoja ei kuitenkaan esiinny faktoriksi määritettävässä muuttujassa. Lisäksi osa muuttujassa esiintyvistä arvoista voidaan jättää kuvaamatta miksikään tasoksi. Edelliset onnistuvat määrämällä kaikki mahdolliset tasot `levels()`-funktiolla valmiille faktorille, tai vaihtoehtoisesti faktoria luotaessa funktion `factor()` argumentilla `levels`. Tästä voi olla hyötyä tilanteissa, joissa samaa koodia halutaan esimerkiksi hyödyntää myöhemmin päivitetyllä aineistolla. Lisäksi sen avulla varmistetaan, että faktorin tasoihin kuulumattomat arvot merkitään puuttuviksi varsinaisessa faktori-muuttujassa.

Esimerkki 4.5. Lisätään edellisen esimerkin rajattuun `lukuja2`-muuttujaan taso ”`En_tiedä`” takaisin:

```

> levels(lukuja2) <- c("Huono", "Hyvä", "En_tiedä")
> lukuja2
[1] Huono Hyvä  Huono Huono Hyvä
Levels: Huono Hyvä En_tiedä

```

Esimerkki 4.6. Määritellään esimerkin 4.2 kolmea eri lukua sisältävästä vektorista faktori, jossa on vain kaksi tasoa:

```

> factor(c(1, 2, 1, 1, 3, 2), levels=1:2, labels=c("Huono", "Hyvä"))
[1] Huono Hyvä  Huono Huono <NA> Hyvä
Levels: Huono Hyvä

```

4.2 Aineiston lataaminen tiedostosta

Luettaessa tiedostoa R:n työhakemisto tulee ensin asettaa siihen hakemistoon, jossa tiedosto sijaitsee, tai vaihtoehtoisesti tiedosto voidaan lukea viittaamalla siihen sen koko po-

lulla. Pieniä tiedostoja kannattaa monesti säilyttää samassa hakemistossa jonne R-koodi, jossa ne luetaan, tallennetaan, niin ne on helppo löytää. R:n nykyisen työhakemiston näkee funktiolla `getwd()` ja uuden työhakemiston pystyy asettamaan funktiolla `setwd()`. Huomaa kenoviivojen suunta, ne ovat toiseen suuntaan kuin Windows-järjestelmissä, joten hakemiston nimeä kopioitaessa ne pitää kääntää. Myös toisen ”vääräsuuntaisen” kenoviivan lisääminen ensimmäisen perään toimii ja voi olla helpompaa näppäillä.

Esimerkki 4.7.

```
> getwd()
[1] "C:/Users/Ville/Documents/R/win-library/3.0/muste"
>
> setwd("C:/Users/Ville/Desktop")
> getwd()
[1] "C:/Users/Ville/Desktop"
>
> setwd("C:\\Users\\Ville\\Desktop\\DA_R\\Vuosi_2017")
> getwd()
[1] "C:/Users/Ville/Desktop/DA_R/Vuosi_2017"
```

Taulukkuomotoisen aineistojen lataamista varten R:stä löytyvät `read.table()` ja siitä johdetut erikoistuneemmat funktiot. Monentyyppisten taulukoitten lukemiseen soveltuvan `read.table()`-funktion tärkeimpiä argumentteja ovat taulukon sisältävän tiedoston nimi (tiedoston on sijaittava työhakemistossa tai sitten nimen sijasta tulee antaa tiedoston polku), tiedostossa rivien, tekstin ja desimaalien erottamiseen käytetyt merkit sekä `header` ja `stringsAsFactors`. Näistä `header` määrittää, tulkitaanko taulukon ensimmäisen rivin arvot sarakkeiden nimiksi. `StringsAsFactors` vuorostaan kertoo, muutetaanko aineiston merkkijono-sarakkeet faktoreiksi.

Monesti aineisto tulee Excel-tilukkona. Tällöin se kannattaa avata Excelissä tai vastaavassa taulukkolaskentaohjelmassa ja tallentaa siitä uusi versio CSV-muodossa. CSV on lyhenne sanoista comma separated values; CSV-tiedostossa taulukko on tallennettu selväkielisenä ja taulukon sarakkeet on erotettu pilkulla tai muulla vastaavalla merkillä (tässä tapauksessa puolipisteellä).

CSV-tiedostojen lukemista varten on olemassa `read.table()`:a hieman kätevämpi funktio, `read.csv2()`. Se toimii aivan samalla tavalla kuin `read.table()`, mutta `stringAsFactors`:ia lukuunottamatta sen argumentit on jo oletuksena määritelty monille CSV-tiedostoille sopiviksi¹.

---

¹Tällaisia ovat sellaiset tiedostot, joissa desimaaleja erotetaan pilkuilla ja sarakkeita puolipisteillä. Toisissa CSV-tiedostoissa vastaavat erottimet voivat olla myös piste desimaaleille ja pilkku sarakkeille. Funktio `read.csv()` soveltuu jälkimmäisten lataamiseen.

Alla esitettyssä esimerkissä ladataan esimerkkiaineisto kummallakin funktiolla ja tarkastetaan, että lataus onnistui tulostamalla kolme ensimmäistä riviä kymmenestä ensimmäisestä sarakkeesta. Taulukon tuhatta ensimmäistä riviä voi tarkastella Excel-tyyppisessä taulukossa klikkaamalla taulukon nimeä R-studiossa tai konsolissa `View()`-fuktiolla. Sarakkeiden nimien tulkinnat löytyvät monesti aineiston mukana tulevasta koodikirjasta.

Esimerkki 4.8.

```
> ot1 <- read.table(file = "OT2014.csv", dec = ",",
+ sep = ";", header = T, quote = "\"",
+ stringsAsFactors = FALSE)
> ot1[1:3,1:10]
  fsd_no fsd_vr fsd_id kohdenro q1a q1b q1c q1_1 q1_2 q1_3
1   2978     1     1   10002    2  2  NA    3    1    2
2   2978     1     2   10003    2  2  NA    3    1    1
3   2978     1     3   10005    2  2  NA    3    1    2
>
> ot2 <- read.csv2(file = "OT2014.csv", stringsAsFactors = FALSE)
> ot2[1:3,1:10]
  fsd_no fsd_vr fsd_id kohdenro q1a q1b q1c q1_1 q1_2 q1_3
1   2978     1     1   10002    2  2  NA    3    1    2
2   2978     1     2   10003    2  2  NA    3    1    1
3   2978     1     3   10005    2  2  NA    3    1    2
```

4.3 Aineiston kirjoittaminen tiedostoon

Taulukko tai matriisi voidaan myös viedä R:stä muualle, eli kirjoittaa se esimerkiksi tekstitiedostoksi tai Excel-tilukoksi. Kuten tiedoston lukemisessa, myös tiedostoon kirjoittaessa työhakemisto tulee ensin asettaa siihen hakemistoon, johon tiedosto halutaan kirjoittaa. Vaihtoehtoisesti voidaan kirjoittaa koko tiedostopolku viitatessa kirjoitettavan tiedoston nimeen.

Tiedostoon kirjoittamista varten R:stä löytyvät esimerkiksi funktiot `write.table()` ja `write.csv`. Kummallekin tulee antaa ensimmäisenä argumenttina `x` R-objekti (taulukko), joka kirjoitetaan tiedostoksi. Toisena argumenttina annetaan tiedoston nimi merkkijonona, eli lainausmerkkien sisällä. Lisäksi funktiolle voi antaa tarkentavia lisäargumentteja, joihin voi tutustua tarkemmin R:n ohjekirjassa komennolla `?write.table`.

Esimerkki 4.9. Tallennetaan aineisto `iris` tekstitiedostona työhakemistoon.

```
> setwd("D:/Datat")  
> write.table(iris,"iris.txt")
```

Nyt työhakemistosta tulisi löytyä tekstitiedosto `iris.txt`.

4.4 Keskeisiä funktioita

Faktoriksi muuttaminen: `factor()`, `as.factor()`
Faktorin tasot: `levels()`

Työkansion asettaminen: `setwd("TIEDOSTOPOLKU")`
Työkansion selvittäminen: `getwd()`

Aineiston lukeminen tiedostosta: `read.table()`, `read.csv()`, `read.csv2()`, `read.delim()`

Kappale 5

Tilastolliset funktiot ja grafiikka

5.1 Tilastolliset funktiot

Tilastolliset funktiot käsittävät tässä erilaisten tunnuslukujen laskemiseen käytettävät sekä todennäköisyysjakaumia koskevat funktiot.

5.1.1 Tunnusluvut

R:ssä on valmiit funktiot yleisimpien tilastollisten tunnuslukujen, kuten summan (`sum()`), mediaanin (`median()`), keskiarvon (`mean()`), minimin (`min()`), maksimin (`max()`), keskihajonnan (`sd()`), varianssin (`var()`) ja kovarianssin (`cov()`), laskemiseen.

Edellä luetelluille funktioille tulee ensimmäisenä argumenttina antaa olio tai olioita, eli esimerkiksi vektori tai matriisi, jonka tai joiden alkioista haluttu tunnusluku tai tunnusluvut lasketaan. Se minkälaisia olioita funktio osaa käsitellä, riippuu funktiosta, ja se mitä funktio palauttaa, riippuu sille syötetyistä olioista. Toisaalta argumentin ollessa vain numeerinen vektori, palauttaa kukin näistä tunnuslukufunktioista odotetulla tavalla lasketun tunnusluvun.

Esimerkki 5.1. Luodaan taulukko, joka sisältää tietoja kuvitteellisista henkilöistä ja lasketaan taulukon sarakkeille tunnuslukuja:

```
> taulukko <- data.frame(tunnus=c(42, 85, 12),
+                         pisteet=c(100, 151, 122),
+                         kasvis=c(FALSE, TRUE, FALSE),
+                         row.names=c("Pearson", "Gosset", "Fisher"))
> taulukko
      tunnus pisteet kasvis
Pearson    42     100  FALSE
```

```

Gosset      85      151   TRUE
Fisher      12      122  FALSE
>
> min(taulukko$tunnus)
[1] 12
> mean(taulukko$pisteet)
[1] 124.3333
> sd(taulukko$pisteet)
[1] 25.57994
> sum(taulukko$kasvis)
[1] 1

```

Muu tunnuslukufunktiolle annettava tärkeä (looginen) argumentti on `na.rm`, jolla määrätään, miten funktio toimii kohdatessaan puuttuvia arvoja. R:ssä puuttuvaa arvoa merkitään `NA`:lla, mikä selittää argumentin nimen. Oletusasetuksia käytettäessä tunnuslukufunktiot palauttavat puuttuvan arvon, jos vektori (tai muu olio) jonka alkioista tunnusluku lasketaan, sisältää yhdenkin puuttuvan arvon. Jos tunnusluku halutaan laskea kaikista paitsi puuttuvista arvoista, tulee funktion argumenteissa asettaa `na.rm=TRUE`. Komennolla `anyNA()` voi tarkistaa sisältääkö annettu vektori puuttuvia arvoja.

Esimerkki 5.2.

```

> a <- c(5:2, NA, 42)
> a
[1] 5 4 3 2 NA 42
> anyNA(a)
[1] TRUE
> median(a)
[1] NA
> median(a, na.rm=TRUE)
[1] 4

```

5.1.2 Jakaumafunktiot ja simulointi

Monien yleisten todennäköisyysjakaumien käsittelyyn on R:ssä olemassa valmiit funktiot. Jakaumafunktiot on nimetty kaksiosaisesti siten, että nimen ensimmäinen kirjain täsmentää onko kyseessä halutun jakauman tiheys- (`d`), kertymä- (`p`) vai kvantiilifunktio (`q`), tai halutaanko jakaumasta simuloida havaintoja (`r`). Ensimmäisen kirjaimen jälkeen tuleva osaa puolestaan täsmentää mistä jakaumasta on kyse.

Tuettuja jakaumia ovat muun muassa normaalijakauma (`norm`), t-jakauma (`t`), binomijakauma (`binom`) ja khi-toiseen jakauma (`chisq`). Täyden listan ja lisätietoja saa

näkyviin komennolla `?Distributions`. Esimerkiksi normaalijakauman kertymäfunktion arvoja voidaan siis laskea komennolla `pnorm()`, ja t-jakaumasta voidaan simuloida havaintoja komennolla `rt()`.

Seuraavissa esimerkeissä tutkitaan jakaumia $N(0, 1)$ ja $\text{Bin}(1/3, 13)$.

Esimerkki 5.3. Tiheysfunktiot: Tiheys- ja pistetodennäköisyysfunktion $f(x)$ arvo kohdassa $x = 4$.

```
# Normaalijakauma
> dnorm(x=4, mean=0, sd=1)
[1] 0.0001338302

# Binomijakauma
> dbinom(x=4, size=13, prob=1/3)
[1] 0.2296147
```

Esimerkki 5.4. Kertymäfunktiot: Arvo kohdassa $q = 4$.

```
# Normaalijakauma
> pnorm(q=4, mean=0, sd=1)
[1] 0.9999683

# Binomijakauma
> pbinom(q=4, size=13, prob=1/3)
[1] 0.5520387
```

Esimerkki 5.5. Kvantiilifunktiot: Haetaan piste, jonka vasemmalla puolella on $1/4$ jakauman todennäköisyysmassasta.

```
# Normaalijakauma
> qnorm(mean=0, sd=1, p=1/4, lower.tail=TRUE)
[1] -0.6744898

# Binomijakauma
> qbinom(p=1/4, size=13, prob=1/3, lower.tail=TRUE)
[1] 3
```

Esimerkki 5.6. Jakauman simulointi: Satunnaisotos

```
# Normaalijakauma
> rnorm(mean=0, sd=1, n=10)
```

```
[1] -0.8876916 -1.3342456 0.2967970 -0.0250188 0.8236606 1.0947668 -0.3756786
[8] -0.2220601 -1.2274948 -0.4169028
```

```
# Binomijakauma
> rbinom(size=13, prob=1/3, n=10)
[1] 2 4 5 6 3 3 5 6 5 5
```

5.2 Aineiston visuaalinen tarkastelu

5.2.1 Piirtofunktiot

Aineistoa voidaan R:ssä visualisoida monilla eri tavoilla. Alkeiden kannalta oleellimmat funktiot ovat:

- `curve()`: Funktion kuvaaja
- `plot()`: Monikäyttöinen piirtofunktio
- `hist()`: Histogrammi
- `boxplot()`: Boxplot (laatikko ja viikset)

Edellä luetelluista funktioista, kuten muistakin funktioista, ja niiden käytöstä saa lisätietoja komennolla `?funktio.nimi`. Tutkitaan piirtofunktioiden käyttöä seuraavaksi esimerkein. Piirrä kuvat R:llä nähdäksesi miltä ne näyttävät.

Esimerkki 5.7. Piirretään funktion x^2 kuvaaja välillä $[0, 1]$ käyttäen `curve()`-funktia:

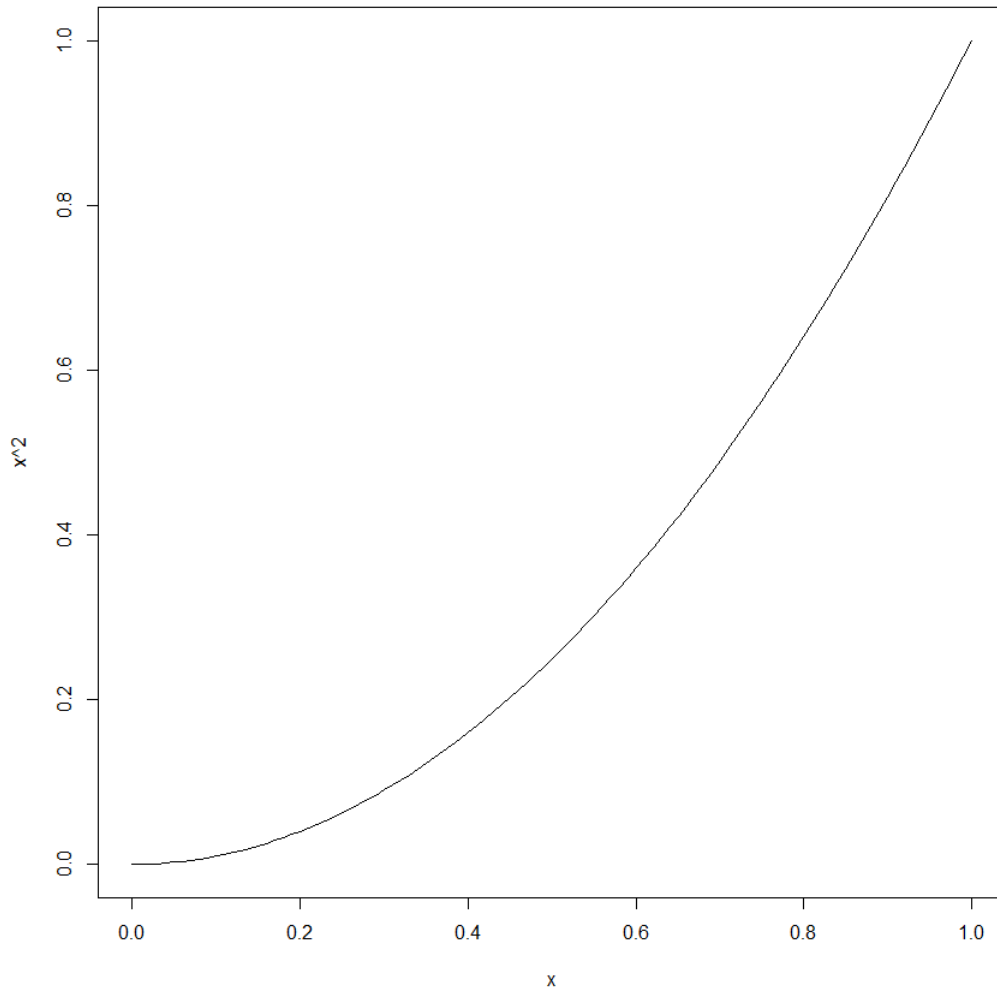
```
> curve(x^2, from=0, to=1)
```

Esimerkki 5.8. Piirretään funktion x^2 kuvaaja välillä $[0, 1]$ käyttäen `plot()`-funktia siten, että pisteparit (x, x^2) , $x = 0.00, 0.01, \dots, 0.99, 1.00$ yhdistetään toisiinsa viivoilla:

```
> x <- seq(0, 1, by=0.01)
> plot(x=x, y=x^2, type='l')
```

Huomaa, että tässä valinta `type='l'` käskee piirtämään kuvaajan viivoina. Oletusasetusta `type='p'` käyttäessä R piirtää kuvan pisteinä.

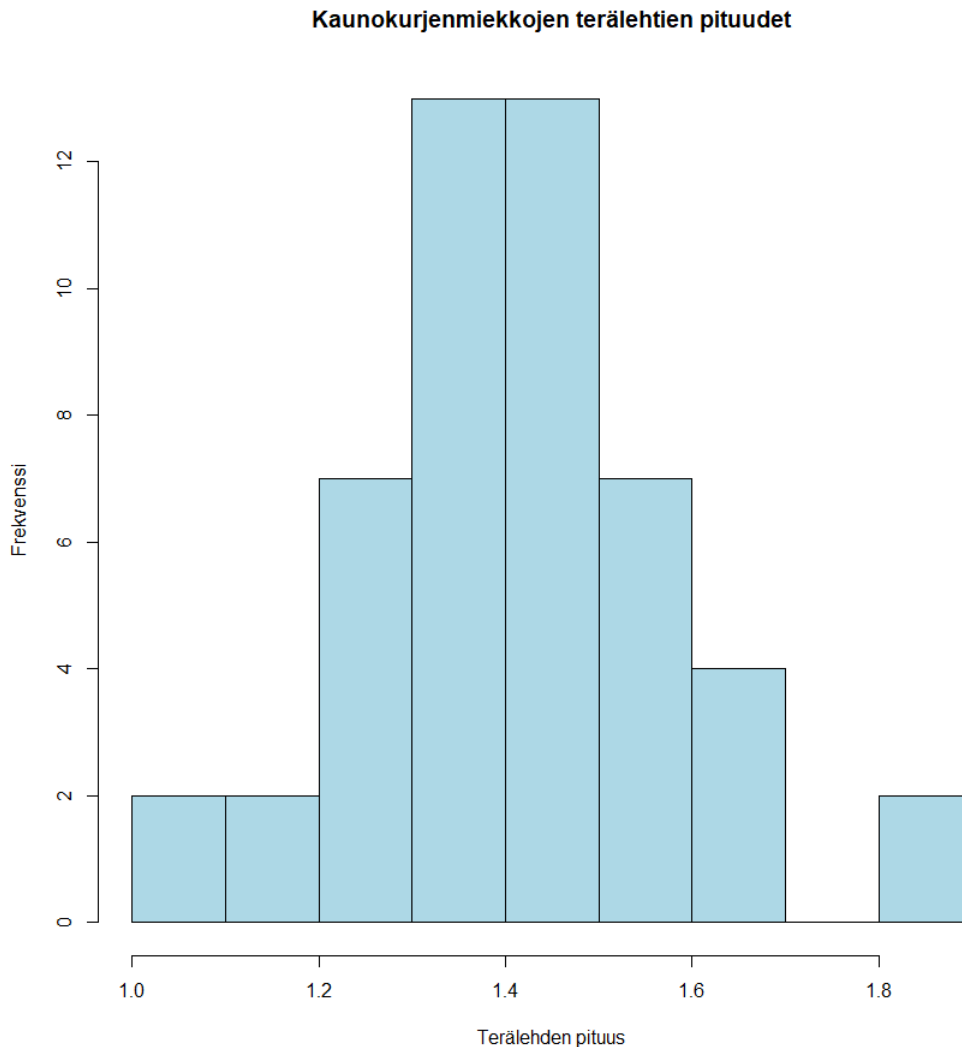
Seuraavassa käytetään R:n mukana valmiiksi tulevaa esimerkkiaineistoa `iris`, johon on kerätty mittaustuloksia kolmesta erilaisesta kurjenmiekkalajista. Lisätietoja kyseisestä aineistosta saa komennolla `?iris`.

Kuva 5.1: Funktion x^2 kuvaaja välillä $[0, 1]$

Esimerkki 5.9. Tarkastellaan kaunokurjenmiekkojen (iris setosa) terälehtien pituuksia visuaalisesti histogrammin avulla antamalla funktion `hist()` argumentiksi terälehtien pituudet sisältävän vektorin. Käytetään piirtofunktion lisäargumentteja, joilla voidaan määrittää esimerkiksi otsikoita ja värejä. Näistä kerrotaan lisää kappaleessa 5.2.2

```
> hist(iris[iris$Species=="setosa",]$Petal.Length,col="lightblue",
main="Kaunokurjenmiekkojen terälehtien pituudet",
xlab="Terälehtien pituus",ylab="Frekvenssi")
```


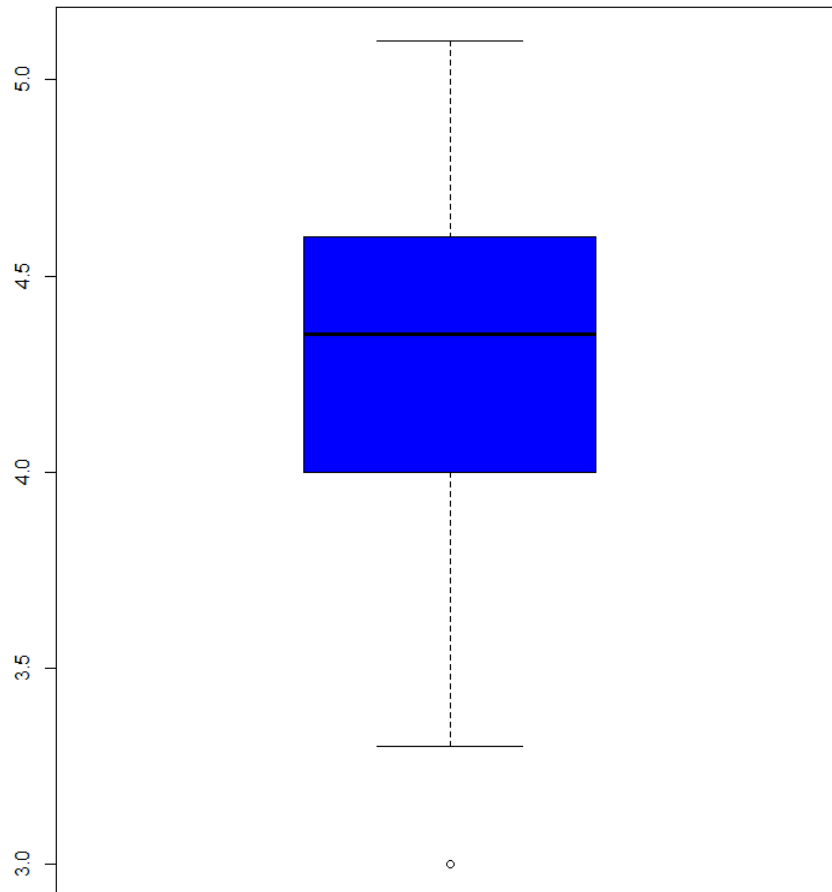
Kuva 5.2: Esimerkin 5.9 histogrammi

Esimerkki 5.10. Tarkastellaan kirjokurjenmiekkojen (*iris versicolor*) terälehtien pituuksia boxplotilla antamalla funktion `boxplot()` argumentiksi terälehtien pituudet sisältävä vektori:

```
boxplot(iris[iris$Species=="versicolor",]$Petal.Length,col="blue")
```

Esimerkki 5.11. Tarkastellaan kaikkien ainoston sisältämien kukkien terälehtien pituuksia boxplotilla, lajitteluperusteena kasvin laji:

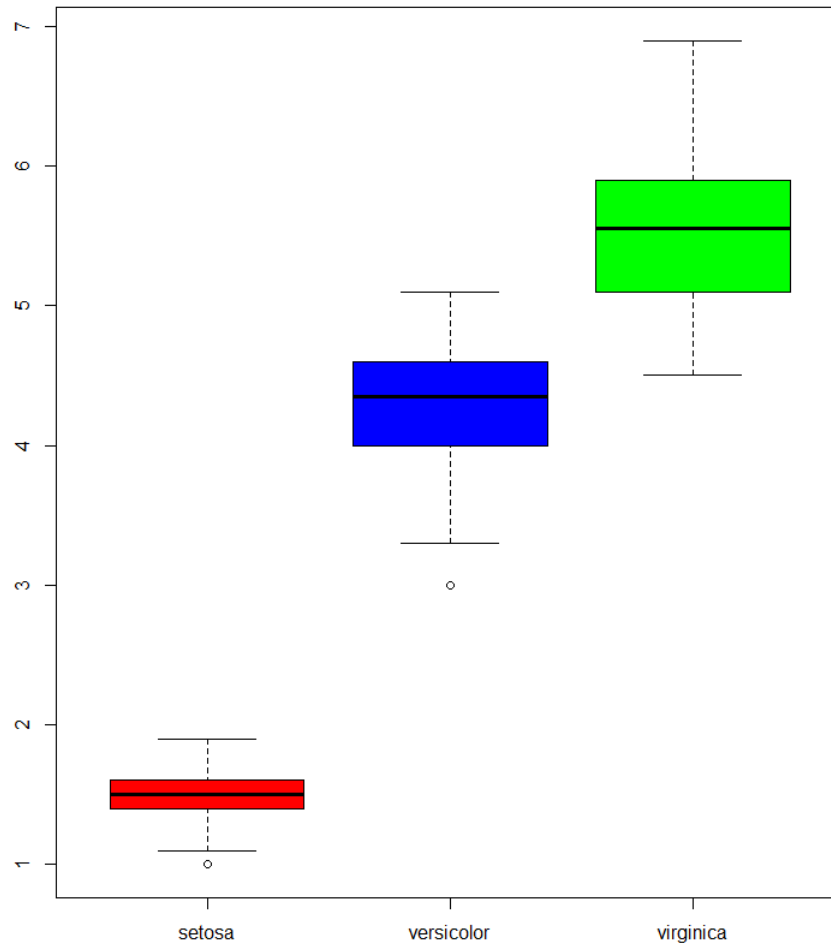

Kuva 5.3: Esimerkin 5.10 viiksilaatikkokuva

```
boxplot(iris$Petal.Length~iris$Species,col=c("red","blue","yellow"))
```

Seuraavissa esimerkeissä tutkitaan eri kurjenmiekkalajien terälehtien pituuksien suhdetta terälehtien leveyteen.

Esimerkki 5.12. Tutkitaan terälehtien pituuden ja leveyden välistä yhteyttä `iris-`

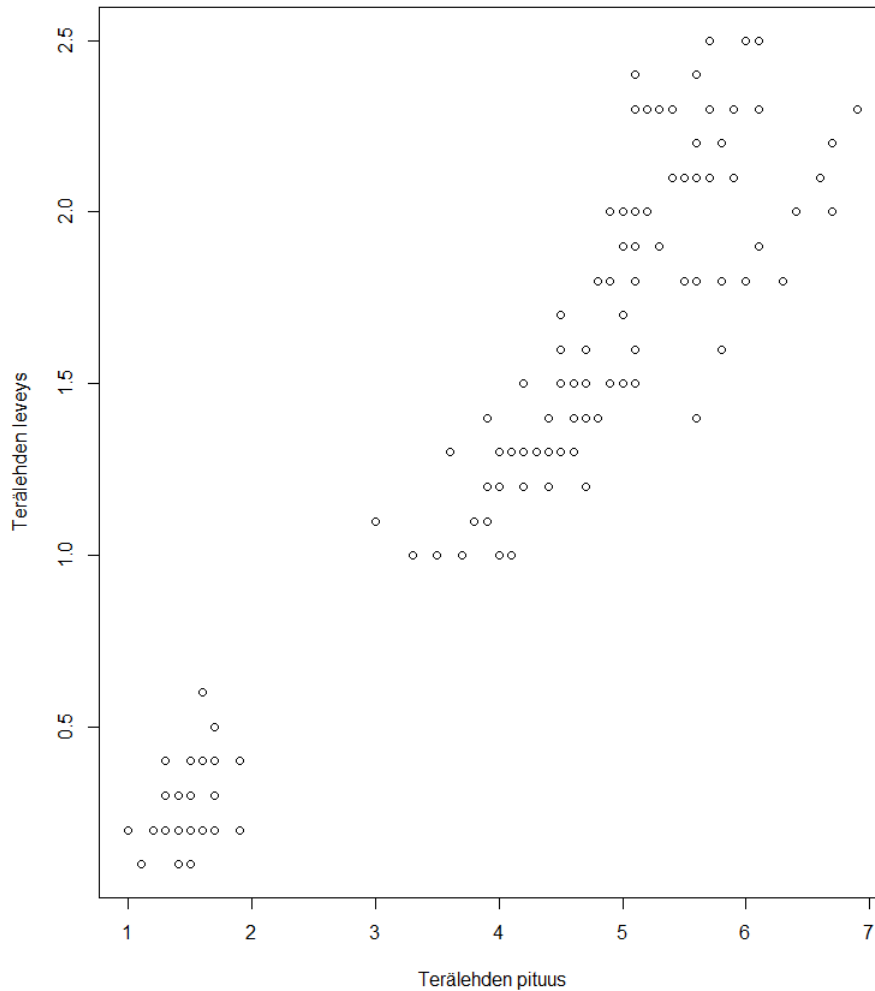

Kuva 5.4: Esimerkin 5.11 viiksilaatikkokuva

aineistossa. Piirretään hajontakuva `plot()`-funktioilla. Hajontakuvassa ensimmäisenä argumenttina annetaan x-pisteet ja toisen argumenttina y-pisteet.

```
> plot(iris$Petal.Length,iris$Petal.Width,xlab="Terälehdän pituus",
ylab="Terälehdän leveys")
```

Piirroksiin voi asettaa eri värejä argumentin `col` avulla, antamalla sille värin esimerkiksi merkkijonona (esim. "red", "blue" jne.) tai numerona. Muita vaihtoehtoja löytyy

Kuva 5.5: Esimerkin 5.12 hajontakuva

googlaamalla ”R color cheatsheet”. Yksittäisen värin sijasta argumentiksi `col` voi myös asettaa värin sisältävän vektorin. Jos annetun vektorin pituus on yhtä suuri kuin piirrettävien pisteiden lukumäärä, määrää vektorin kukin elementti kunkin järjestysnumeroltaan vastaavan pisteen värin.

Esimerkki 5.13. Piirretään hajontakuva `iris`-aineiston kaikkien lajien terälehtien pituuksien ja leveyksien välillä ja erotaan lajit toisistaan merkitsemällä eri lajeja eri väreillä.

Piirretään hajontakuva nyt käyttäen ensimmäisenä argumenttina kaavaa (formula). Tällöin y-akselia vastaava muuttuja tulee ennen matomerkkiä ja x-akselia vastaava muuttuja matomerkin jälkeen. Kun kuvaaja piirretään kaavan avulla, voidaan aineisto antaa argumenttina data, jolloin \$-operaattoria ei tarvita.

```
> # Katsotaan lajien järjestys
> levels(iris$Species)
[1] "setosa"      "versicolor" "virginica"

> # Luodaan värivektori tälle järjestykselle
> iris_colors <- c("red", "blue", "green")

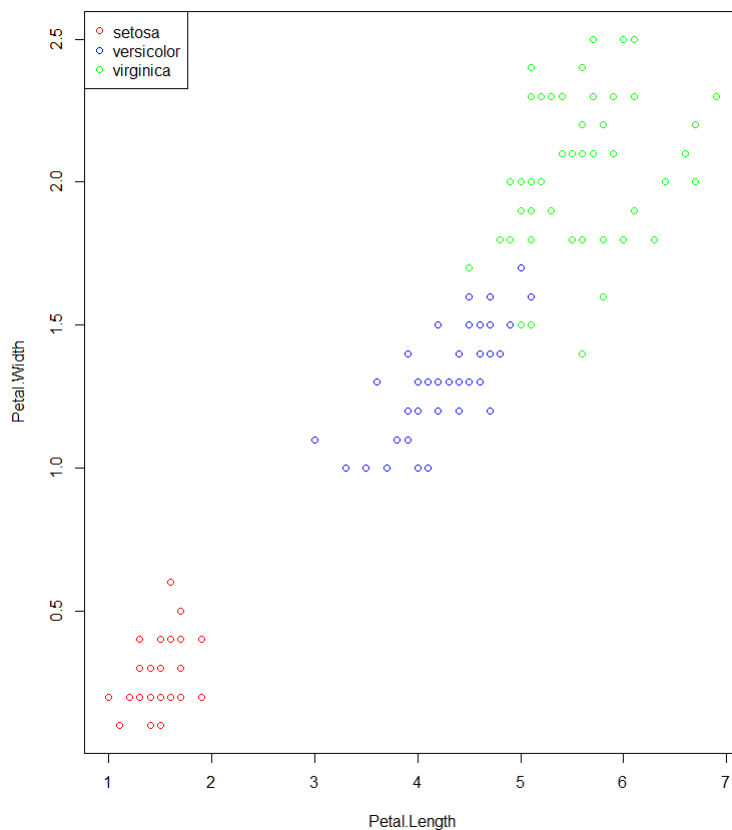
> # Piirretään kuvaaja koko aineistosta väreillä
> plot(Petal.Width ~ Petal.Length, data=iris, col=iris_colors[Species])

> # Lisätään selite komennolla legend():
> legend("topleft", legend=levels(iris$Species), col=iris_colors, pch=1)
```

5.2.2 Graafiset parametrit

Edellisessä kappaleessa esitetyille piirtofunktiolle voi antaa suuren määrän erilaisia argumentteja tai parametreja, joiden avulla piirrettävä kuva voidaan säätää halutunlaiseksi. Listan käytettävissä olevista parametreista kuvauksineen saa näkyviin komennolla `?'graphical parameters'`. Alla on listattuna keskeisiä argumentteja, joita voi antaa suoraan piirtofunktiolle.

- `main` Kuvan pääotsikko merkkijonona.
- `sub` Kuvan alaotsikko merkkijonona.
- `xlab` ja `ylab` Akselien otsikot merkkijonoina.
- `col` Kuvaajan väri merkkijonona tai numerona. Esim. `col="red"`.
- `xlim` ja `ylim` Akselien rajat vektorina, jonka komponentteina ovat alaraja ja yläraja. Esim. `xlim=c(0,100)`.
- `type` Kuvaajan tyyppi, joka kertoo millainen kuvaaja halutaan piirtää (plot-funktiolla). Mahdollisia tyyppejä ovat `"p"` (pisteinä), `"l"` (viivoina/viivadiagrammina), `"b"` (pisteinä ja viivoina), `"c"` (katkonaisina viivoina pisteiden välillä), `"o"` (pisteinä ja viivoina päällekkäin), `"h"` (pystyviivoina), `"s"` ja `"S"` ("portaina"), `"n"` (tyhjänä).

Kuva 5.6: Esimerkin 5.13 hajontakuva, jossa lajit eroteltuina värien avulla.

Joitakin parametreja, kuten kuvan ympärille jätettäviä marginaaleja tai samaan kuvioon piirrettävien kuvien asettelua, ei kuitenkaan voida säätää piirtofunktion argumenteissa, vaan ne tulee asettaa komennon `par()` avulla.

Kuvan ympärille jätettävät marginaalit voi määrätä `par()`-funktion argumentilla `mar` antamalla sen arvoksi nelipaikkaisen numeerisen vektorin. Vektorin ensimmäinen elementti määrää alamarginaalin, toinen vasemman-, kolmas ylä- ja neljäs oikeanpuoleisen marginaalin koon tekstirivien määrällä mitattuna. Vaihtoehtoisesti marginaalit voi säätää argumentilla `mai`, jolloin yksikkönä on tuumat.

Samaan kuvioon voidaan piirtää useita kuvia ns. matriisimuotoon järjestettynä `par()`-funktion argumentin `mfrow` tai `mfcol` avulla. Argumentiksi asetetaan kaksipaikkainen vektori, jonka ensimmäinen elementti määrää haluttujen ”rivien” määrän ja toinen ”sarakeiden” määrän. Näistä `mfrow` täyttää ”kuvamatriisin” riveittäin ja `mfcol` sarakkeittain

järjestyksessä.

Esimerkki 5.14. Piirretään samaan kuvioon kaksi kuvaa vierekkäin, ja asetetaan kuvion jokaisen kuvan oikean sivun marginaaliksi 1.1 ja muiden sivujen marginaaliksi 3.1 riviä. Vasemman puoleiseen kuvaan piirretään kuva 5.4 uudestaan ja oikealle puolelle vastaava kuva, jossa tarkasteltavana muuttujana on `Petal.Width`

```
> par(mar=c(3.1,3.1,3.1,1.1),mfrow=c(1,2))
> boxplot(iris$Petal.Length~iris$Species,col=iris_colors,
main="Terälehdien pituus lajeittain")
> boxplot(iris$Petal.Width~iris$Species,col=iris_colors,
main="Terälehdien leveys lajeittain")
```

Jos `par()`-funktiolle ei anna argumentteja, palauttaa se käytössä olevat parametrit listana.

Esimerkki 5.15.

```
> pars <- par()
> pars$mar
[1] 3.1 3.1 3.1 1.1
> pars$mfrow
[1] 1 2
```

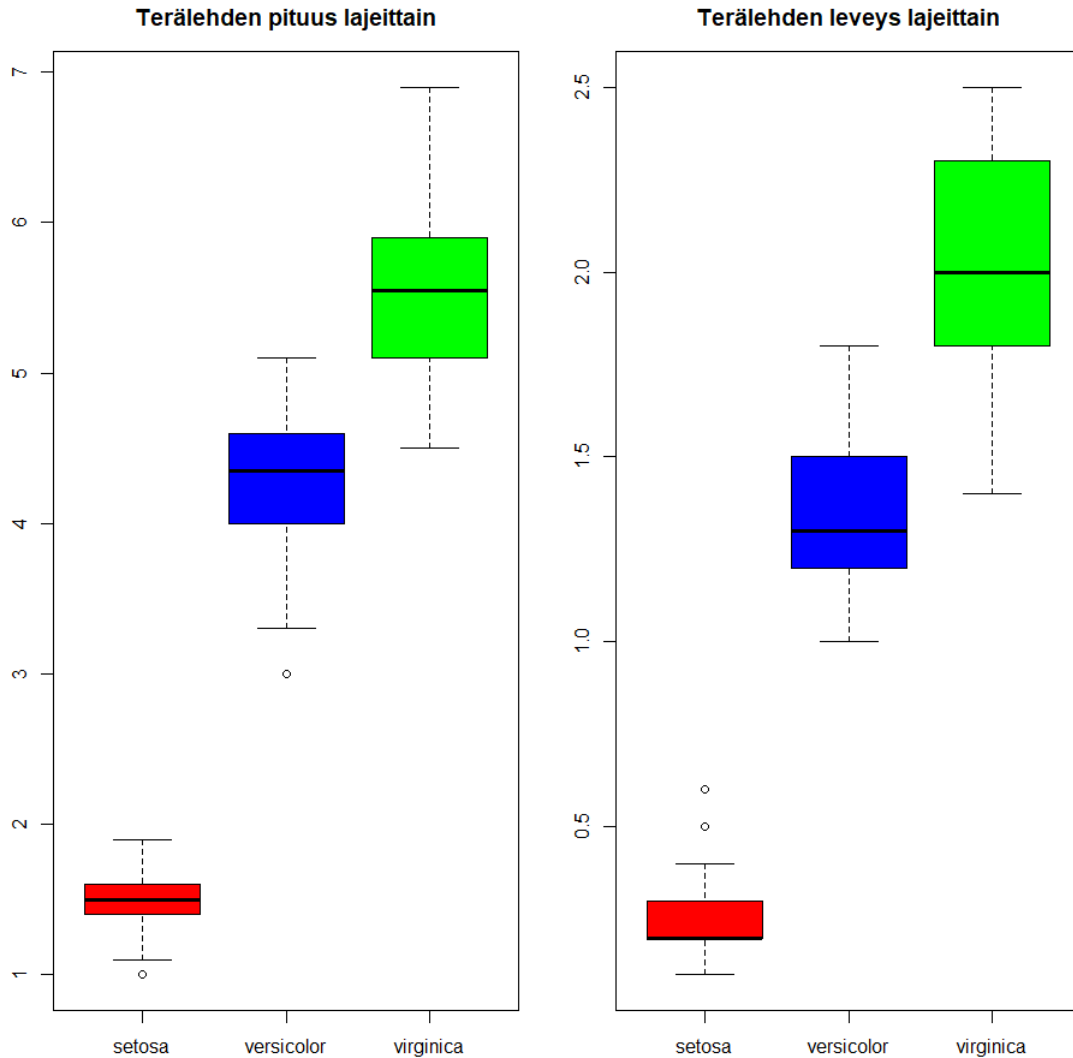
Esimerkki 5.16. Piirretään standardinormaalijakauman tiheys- ja kertymäfunktioiden kuvaajat allekkain. Piirretään kuvaajat välillä $[-4,4]$. Argumentti `lwd` määrittää piirrettävän viivan paksuuden: mitä suurempi numero, sitä paksumpi viiva.

```
> par(mfrow=c(2,1))
> x <- seq(-4,4,by=0.01)
> plot(x,dnorm(x,0,1),main="Standardinormaalijakauman tiheysfunktion kuvaaja",
xlab=expression(x),ylab=expression(f(x)),type="l",lwd=2)
> plot(x,pnorm(x,0,1),main="Standardinormaalijakauman kertymäfunktion kuvaaja",
xlab=expression(x),ylab=expression(F(x)),type="l",lwd=2)
```

5.2.3 Asioiden lisääminen olemassa olevaan kuvaan

Joskus kuvaa ei voida piirtää kokonaisuudessaan `plot()`-funktioilla, vaan kuva joudutaan piirtämään osissa. Tällaisia tilanteita tulee esimerkiksi silloin, kun halutaan piirtää useita asioita samaan kuvaan.

Tutkitaan seuraavaksi miten `plot()`-funktioita voidaan käyttää piirtämään tyhjä kuva ja miten siihen voidaan lisätä asioita jälkikäteen käyttäen funktiota `lines()`.

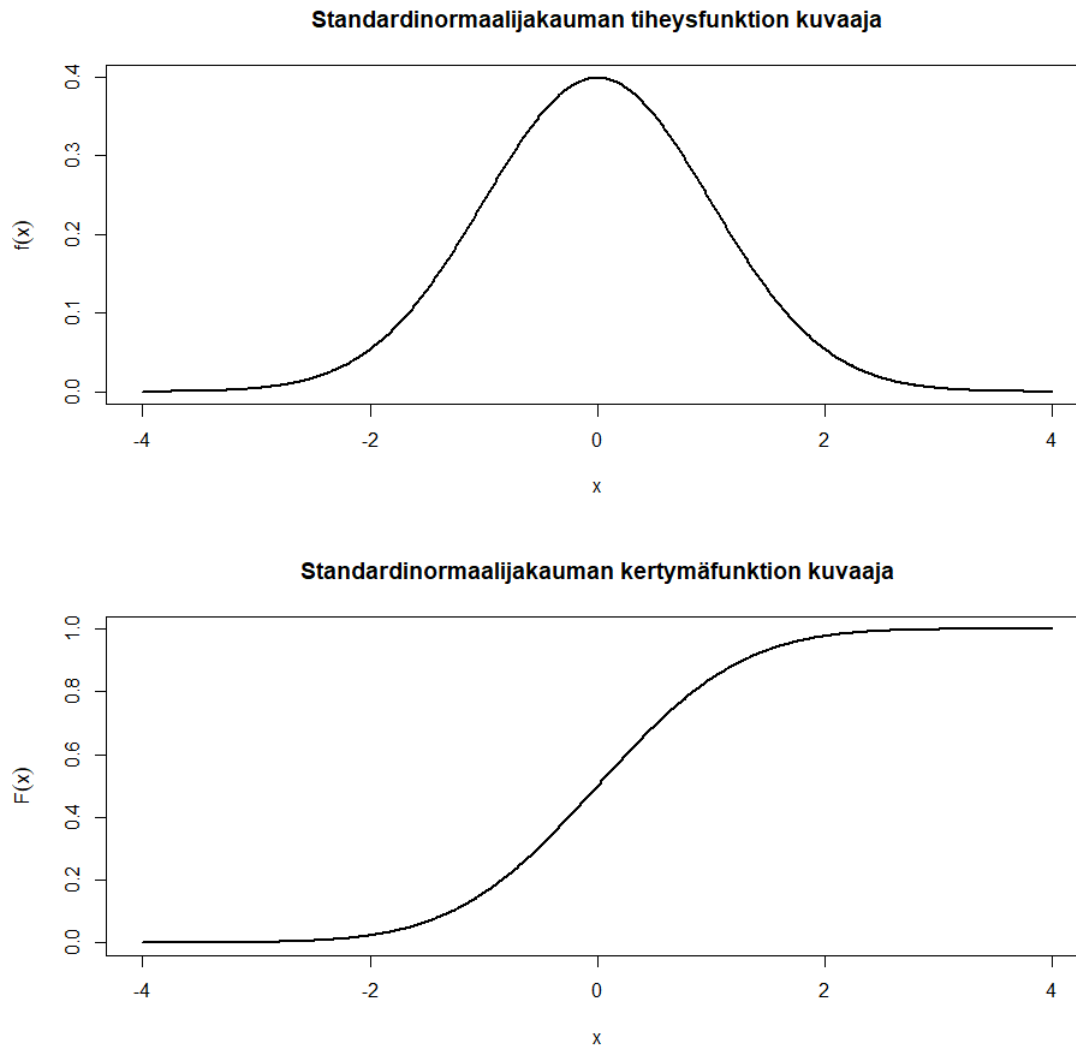

Kuva 5.7: Esimerkin 5.14 kuva, jossa kaksi viiksilaatikkokuva on piirretty vierekkäin.

Esimerkki 5.17. Luodaan tyhjä kuvaaja. On kuitenkin syytä kertoa `plot()`-funktiolle x- ja y-akselien minimi ja maksimi. Tämä voidaan tehdä käyttäen argumentteja `xlim` ja `ylim`:

```
plot(NULL, xlim=c(0,100), ylim=c(-1,1))
```

Tällä saadaan kuvaaja, joka on muuten tyhjä, mutta siihen on piirretty x-akseli välille `[0,100]` ja y-akseli välille `[-1,1]`.

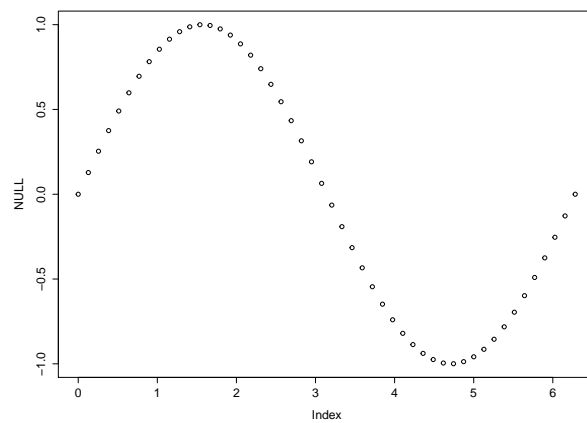
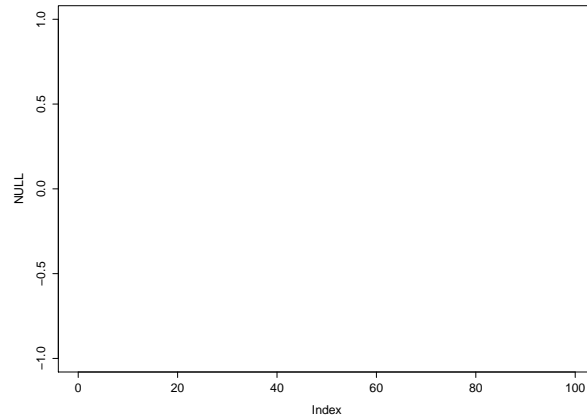

Kuva 5.8: Esimerkin 5.16 tiheys- ja kertymäfunktioiden kuvaajat.

Esimerkki 5.18. Luodaan nyt tyhjä kuvaajaikkuna ja piirretään siihen pisteitä sini-funktiosta:

```
plot(NULL, xlim=c(0,2*pi), ylim=c(-1,1))
x_points <- seq(0,2*pi, length.out=50)
points(x=x_points, y=sin(x_points))
```

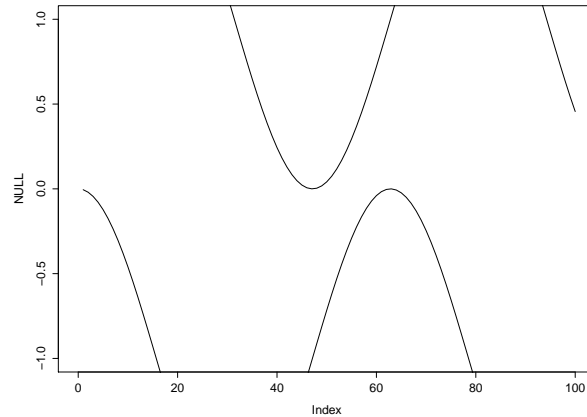

Esimerkki 5.19. Piirretään nyt esimerkin 5.17 koodilla luotavaan tyhjään kuvaajaan sini- ja kosini -käyrät:

```
x <- sapply(1:100, function(x) c(sin(x/10)+1, cos(x/10)-1))
plot(NULL, xlim=c(0,100), ylim=c(-1,1))
lines(x[1,], type="l")
lines(x[2,], type="l")
```

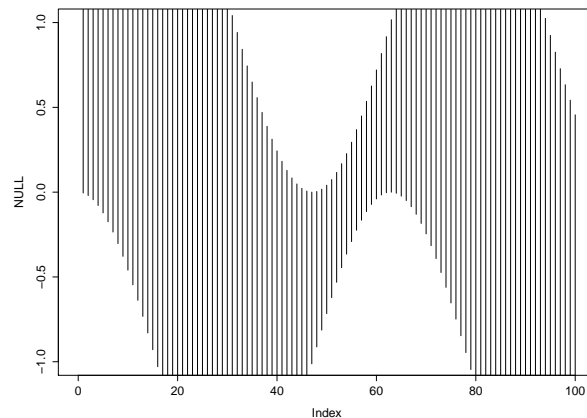
Tällä saadaan kuvaaja, joka on muuten tyhjä, mutta siihen on piirretty x-akseli välille [0,100] ja y-akseli välille [-1,1].

Katsotaan sitten, miten voidaan piirtää viivoja pisteiden välille. Seuraava esimerkki on mielenkiintoinen esimerkiksi luottamusvälin toiminnan havainnollistamisessa. Soveltaminen luottamusväliin jätetään kuitenkin tehtäväksi, joten sovelletaan tätä nyt edellisen esimerkin sini- ja kosini-funktioihin.

Esimerkki 5.20. Piirretään pystyviivoja sini-funktiosta kosini-funktioon:

```
x <- sapply(1:100, function(x) c(sin(x/10)+1, cos(x/10)-1))
plot(NULL, xlim=c(0,100), ylim=c(-1,1))
segments(x0 = 1:100, y0 = x[1,], y1 = x[2,])
```

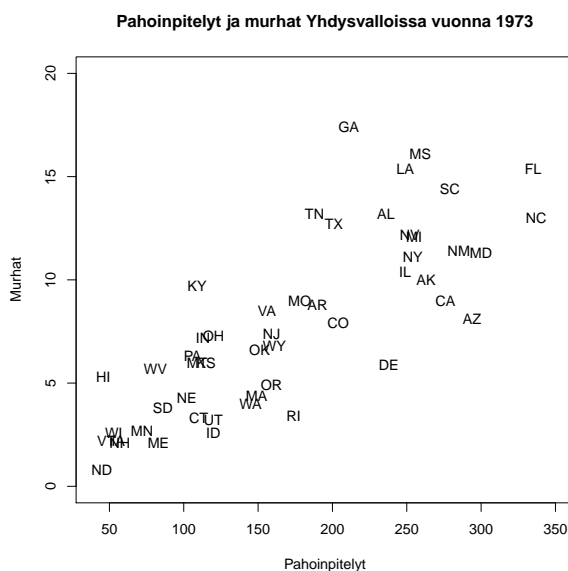

Tässä `segments()`-funktion argumentti `x0` on viivan paikka x-akselilla ja `y0`, `y1` ovat viivan päätepisteet y-akselilla.

Kokeillaan vielä, kuinka kuvaajaan voidaan lisätä tekstiä `text`-funktion avulla. Tätä voidaan hyödyntää esimerkiksi, kun kuvaajasta halutaan korostaa vaikkapa poikkeuksellisia havaintoja tai kun hajontakuvan symboleina halutaan käyttää kahden tai useamman merkin mittaisia merkkijonoja.

Esimerkki 5.21. Tarkastellaan R:stä löytyvää esimerkkiaineistoa `USArrests`, joka sisältää osavaltiotasoisia rikostilastoja (per 100000 asukasta) Yhdysvalloista vuodelta 1973. Havainnollistetaan siinä havaittavaa pahoinpitelyjen ja murhien välistä yhteyttä hajontakuvalle, jossa kukin havainto merkitään sitä vastaavan osavaltion lyhenteellä. Osavaltioiden lyhenteet löytyvät R:ssä oletuksena objektista `state.abb`.

```
plot(NULL, xlim = c(40, 350), ylim = c(0, 20),
      xlab = 'Pahoinpitelyt', ylab = 'Murhat',
      main = 'Pahoinpitelyt ja murhat Yhdysvalloissa vuonna 1973')
text(x = USArrests$Assault, y = USArrests$Murder, labels = state.abb)
```


5.3 Keskeisiä funktioita

Funktioiden toimintaan ja funktioille annettaviin argumentteihin voit tutustua tarkemmin R:n ohjekirjasta.

Vektorin alkioiden summa: `sum()`
Vektorin alkioiden otoskeskiarvo: `mean()`
Vektorin alkioiden otosvarianssi: `var()`
Vektorin alkioiden otoskeskihajonta: `sd()`
Kahden vektorin otoskovarianssi: `cov()`
Kahden vektorin otoskorrelaatio: `cor()`
Suurin vektorin alkio: `max()`
Pienin vektorin alkio: `min()`
Vektorin keskimäinen alkio: `median()`
Vektorin kvantiilit: `quantile()`
Yleiskatsaus vektorin arvojen jakautumisesta: `summary()`

Vektorin alkioiden järjestäminen suuruusjärjestykseen: `sort()`
Vektorin alkioiden järjestysluvut: `rank()`

Jakaumafunktiot (funktion ensimmäinen kirjain määrää mitä jakaumasta lasketaan
d: tiheysfunktio/pistetodennäköisyysfunktio, p: kertymäfunktio, q: kvantiili,
r: havaintojen simulointi jakaumasta)

Binomijakauma: `dbinom/pbinom/qbinom/rbinom`
Geometrinen jakauma: `dgeom/pgeom/qgeom/rgeom`
Poisson-jakauma: `dpois/ppois/qpois/rpois`
Hypergeometrinen jakauma: `dhyper/phyper/qhyper/rhyper`
Negatiivinen binomijakauma: `dnbinom/pnbinom/qnbinom/rnbinom`
Normaalijakauma: `dnorm/pnorm/qnorm/rnorm`
Eksponenttijakauma: `dexp/pexp/qexp/rexp`
Tasajakauma: `dunif/punif/qunif/runif`
Studentin t-jakauma: `dt/pt/qt/rt`
Khii toiseen-jakauma: `dchisq/pchisq/qchisq/rchisq`
Gammajakauma: `dgamma/pgamma/qgamma/rgamma`
Beta-jakauma: `dbeta/pbeta/qbeta/rbeta`
F-jakauma: `df/pf/qf/rf`

Satunnaisotos vektorista: `sample()`

Piirtofunktiot

Yleinen kuva, jonka tyyppi riippuu siitä,
minkälaisia argumentteja sille annetaan: plot()

Funktion kuvaaja: curve()

Histogrammi: hist()

Pylväskuva: barplot()

Viiksilaatikkokuva: boxplot()

Olemassaolevaan kuvaan asioiden lisääminen

Pisteiden lisääminen: points()

Käyrän lisääminen: lines()

Pysty-/vaakaviivan lisääminen koko kuvan läpi: abline()

Viivojen piirtäminen valituista pisteistä valittuihin pisteisiin: segments()

Katso pitkä lista graafisia parametreja piirtofunktioille: ?par

Akselien asetukset: axis()

Kuvaan lisättävät selitykset: legend()

Kappale 6

Funktiot ja silmukat

6.1 Funktiot

Kaikki operaatiot R:ssä ovat itse asiassa funktiokutsuja - eivät siis vain komennot kuten `mean()`, `plot()` tai `par()`, vaan myös komennot kuten `+`, `(`, `$` ja `[]`. Funktiot eivät siten ole vain keskeinen osa tehokasta R-ohjelmointia, vaan ne ovat hyvin oleellisia myös pyrkimyksessä ymmärtää R:ää yleisellä tasolla. Tässä kappaleessa tutustutaan kuitenkin vain lyhyesti omien funktioiden rakentamisen alkeisiin sekä aiempaa tarkemmin siihen, kuinka valmiiden funktioiden argumentteja voidaan asettaa.

6.1.1 Omat funktiot

Monenlaiseen peruskäyttöön, esimerkiksi otoskeskiarvon, -varianssin ja vastaavien laskeamiseen, löytyy valmiit funktiot. Joskus valmiita funktioita on kuitenkin tarve yhdistellä uusiksi funktioiksi omiin tarpeisiin sopivaksi. Hyvin kirjoitettu funktio voidaan helposti siirtää uusiin koodeihin ja näin päästään käyttämään jo luotua koodia nopeasti uudelleen.

Omia funktioita voi luoda komennolla `function()`, jonka argumentteina tulee pilkulla erotellen nimetä luotavassa funktiossa käytettävät sellaiset argumentit, joihin käyttäjän halutaan voivan vaikuttaa¹. Samalla nimetyille argumenteille voi asettaa oletusarvot (jotka voi asettaa tai laskea myös itse funktion sisällä). Funktion toiminta voidaan koodata

---

¹Kaikkia tällaisia argumentteja ei käytännössä tarvitse nimetä, koska käyttäjälle voi antaa mahdollisuuden määrätä myös muita argumentteja kolmen pisteen osoittaman argumentin `...` avulla. Tämä voi olla kätevää esimerkiksi silloin, kun funktio mahdollisesti kutsuu jotakin muuta funktiota, jonka argumentteihin halutaan antaa käyttäjälle mahdollisuus vaikuttaa, mutta ei haluta erikseen nimetä valittavissa olevia argumentteja. Tällainen `...`-argumentti esiintyy esimerkiksi `plot()`-funktiossa, ja se mahdollistaa muun muassa graafisten parametrien säätämisen listaamatta niitä kaikkia erikseen.

funktio-komennon perään aaltosulkeiden sisään ja funktion palauttaman olion voi määrätä `return()`-komennolla.

Esimerkki 6.1. Luodaan yksinkertainen funktio `zeros()`, jolle annetaan argumenttina luonnollinen luku N , ja joka palauttaa N -pituisen nollavektorin:

```
zeros <- function(N) {  
  z <- rep(0, N)  
  return(z)  
}
```

Kerrataan vielä pala kerrallaan, mitä edellisessä koodissa tapahtuu.

- Ensin määritellään funktion nimi `zeros`.
- Tähän sijoitetaan sijoitusnuolella komento `function(N)`. Sulkujen sisälle kirjoitetaan funktiota kutsuttaessa sille annettavat arvot, eli argumentit². Tällä funktiolla on yksi argumentti: N .
- Varsinainen funktio, eli funktion suorittamat toiminnot kirjoitetaan aaltosulkeiden `{}` sisään:
  - Muuttujaan `z` sijoitetaan N kappaletta nollia
  - muuttuja `z` palautetaan komennolla `return(z)`

Huomaa: Funktion määrittelevä koodi täytyy ajaa, jotta funktio tallentuu R:n työtilaan. Vasta tämän jälkeen funktiota voi kutsua.

Esimerkki 6.2. Käytetään edellisen esimerkin funktiota `zeros()` luomaan nollavektoreita.

```
> zeros(1)  
[1] 0  
> zeros(5)  
[1] 0 0 0 0 0  
> zeros(20)  
[1] 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0 0
```

---

²Tarkemmin sanottuna funktion määritelmässä määriteltyjä funktion argumentteja (tässä N) kutsutaan *formaaleiksi argumenteiksi*, ja funktiota kutsuttaessa niille annettavia arvoja varsinaisiksi argumenteiksi.

R:ssä, toisin kuin esimerkiksi C:ssä tai Javassa, `return()`-komento ei ole välttämätön funktion lopussa, vaan funktio palauttaa automaattisesti viimeiseksi käsitellyn arvon. Siten esimerkin 6.1 funktio voidaan kirjoittaa kompaktimmin seuraavasti.

Esimerkki 6.3.

```
zeros <- function(N) {  
  rep(0, N)  
}
```

Vain yhden rivin sisältävissä funktioissa myöskään aaltosulut eivät ole välttämättömiä, vaan funktion ainoan rivin voi kirjoittaa suoraan `function()`-komennon perään, joko seuraavalle, tai samalle riville (näistä ensimmäistä ei kuitenkaan kannata käyttää koodin luetavuuden heikentymisen takia). Siten myös seuraavat versiot ovat yhtäpitäviä esimerkin 6.1 funktion kanssa:

Esimerkki 6.4.

```
zeros <- function(N)  
  rep(0, N)
```

Esimerkki 6.5.

```
zeros <- function(N) rep(0, N)
```

Seuraavassa esimerkissä luodaan hieman monimutkaisempi funktio. Käytetään jakaumafunktiota `runif()` arpomaan N satunnaislukua väliltä $[a, b]$. Pyöristetään saadut arvot käyttäen funktiota `round()`, tallennetaan tulos vektoriin `int_values` ja palautetaan se:

Esimerkki 6.6.

```
random_integers <- function(N=1, a=0, b=1) {  
  values <- runif(n=N, min=a, max=b)  
  int_values <- round(values)  
  
  return(int_values)  
}
```

Kutsumalla tätä funktiota saadaan satunnaisia kokonaislukuja (jotka eivät kuitenkaan ole otos välin $[a, b]$ diskreetistä tasajakaumasta):

```
> random_integers(10, 0, 5)  
[1] 5 5 3 2 2 4 4 1 3 2  
> random_integers(4, 10, 12)  
[1] 11 12 11 12
```


6.1.2 Nimetyt argumentit ja oletusarvot argumenteille

Esimerkin 6.6 funktio `random_integers()` on myös siinä mielessä hieman monimutkaisempi, että siinä on hyödynnetty kahta R:n funktioiden erityispiirrettä: *nimettyjä argumentteja* ja *oletusarvoja* argumenteille (esimerkiksi C:ssä tai Javassa ei ole kumpakaan näistä ominaisuuksista, vaan funktioita kutsuttaessa niille täytyy antaa kaikki sen määritelmässä annetut argumentit siinä järjestyksessä kuin ne on määritelmään kirjoitettu, kuten seuraavan esimerkin ensimmäisessä funktiokutsussa). Nämä mahdollistavat esimerkiksi seuraavanlaiset tavat kutsua `random_integers()`-funktioita:

Esimerkki 6.7.

```
> random_integers(10, 15, 20)
[1] 18 18 20 20 19 18 18 20 19 17
>
> random_integers(b=7, a=2, N=10)
[1] 5 2 6 3 7 3 7 5 7 4
>
> random_integers(10, -1)
[1] 1 -1 0 0 0 1 -1 0 0 1
>
> random_integers(10, b=5)
[1] 1 4 3 4 2 5 4 2 1 2
>
> random_integers(10)
[1] 1 1 1 1 1 0 0 1 0 0
>
> random_integers()
[1] 1
```

Ensimmäisessä funktiokutsussa, jossa yhtäkään argumenttia ei ole nimetty, R yhdistää funktiolle sitä kutsuttaessa annetut varsinaiset argumentit 10, 15, 20 sen *formaaleihin argumentteihin* `N`, `a`, `b` siinä järjestyksessä kuin formaalit argumentit on kirjoitettu funktiokutsussa. Siten `N = 10`, `a = 15` ja `b = 20`.

Seuraavassa kutsussa kaikki argumentit on nimetty, jolloin järjestyksellä ei ole väliä, vaan kaikki argumentit yhdistetään nimen perusteella.

Kolmannessa kutsussa taas kaksi ensimmäistä argumenttia yhdistetään järjestyksen mukaan, eli `N = 10` ja `a = -1`. Sen sijaan formaalille argumentille `b` ei ole määritelty arvoa funktiokutsussa, joten sille käytetään funktion määrittelyssä asetettua oletusarvoa `b = 1`.

Neljännessä kutsussa yhdistetään ensin `b = 5` nimen mukaan, ja sitten `N = 10` järjestyksen

mukaan. Formaaliselle argumentille `a` ei ole annettu funktiokutsussa arvoa, joten sille käytetään oletusarvoa `a = 0`

Viidennessä kutsussa yhdistetään ensin `N = 10` järjestyksen mukaan, ja sen jälkeen käytetään lopuille argumenteille oletusarvoja `a = 0` ja `b = 1`.

Viimeisessä funktiokutsussa taas ei ole annettu yhtään arvoa, joten kaikille formaaleille argumenteille käytetään niiden oletusarvoja `N = 1`, `a = 0` ja `b = 1`.

R yhdistää siis formaalit argumentit varsinaisiin argumentteihin ensisijaisesti nimen perusteella, ja sen jälkeen alkaa yhdistelemään jäljellejääneitä nimeämättömiä argumentteja järjestyksen perusteella. Tämä mahdollistaa esimerkiksi seuraavan varsin hämäävän funktiokutsun:

Esimerkki 6.8.

```
> # Älä tee näin!  
> random_integers(a = 100, b = 200, 10)  
[1] 189 105 132 143 143 131 175 168 188 101
```

Tätä funktiokutsua tulkitessaan R yhdistää ensin `a = 100` ja `b = 200` nimen perusteella, ja sen jälkeen alkaa yhdistelemään jäljellejääviä (nimeämättömiä) argumentteja järjestyksen perusteella, jolloin se yhdistää `N = 10`. Tällaiset funktiokutsut ovat koodin lukijalle erittäin hankalia tulkita, joten jos samaan funktiokutsuun yhdistetään sekä nimeämättömiä että nimettyjä argumentteja, hyvään ohjelmointitapaan kuuluu **määritellä kaikki nimeämättömät argumentit ennen nimettyjä**, esimerkiksi seuraavasti:

Esimerkki 6.9.

```
> random_integers(10, a = 100, b = 200)  
[1] 182 131 112 193 123 183 107 168 142 122
```

Nimettyjä argumentteja kannattaa käyttää funktiokutsussa yleensä selkeyden ja luettavuuden vuoksi, jos funktiolle annetaan paljon argumentteja. Esimerkiksi seuraava funktiokutsu, jota voi käyttää lukemaan kappaleen 4.2 esimerkkiaineisto, kyllä toimii, mutta ei ole erityisen helposti tulkittava:

Esimerkki 6.10.

```
> # what ??  
> ot <- read.csv('OT2014.csv', TRUE, ';', '\",', ',')
```

Sen sijaan seuraava funktiokutsu, joka tekee täsmälleen saman asian (mikä varmistetaan `identical()`-funktioilla, joka testaa, ovatko kaksi oliota samat) on huomattavasti luettavampi:

Esimerkki 6.11.

```
> ot2 <- read.csv('OT2014.csv', sep = ';', dec = ',')
>
> identical(ot, ot2)
[1] TRUE
```

Tästä versiosta harjaantunut silmä näkee heti, että tiedostoa luettaessa sarakkeiden erottimena (separator) halutaan käyttää puolipistettä, ja desimaalierottimena pilkkua. Huomaa myös, että koska argumentit `sep` ja `dec` nimettiin, argumentit `header` ja `quote` voidaan jättää kirjoittamatta, jolloin niille käytetään oletusarvoja. R:n valmiiden funktioiden formaalien argumenttien nimen, järjestyksen ja oletusarvot näkee R:n help-komennolla. Esimerkiksi `?read.csv`-komennolla löydetään seuraava kuvaus:

```
read.csv(file, header = TRUE, sep = ",", quote = "\"",
         dec = ".", fill = TRUE, comment.char = "", ...)
```

6.2 Silmukat

Joitakin koodin osia on tarve toistaa useita kertoja, eikä saman koodin kirjoittaminen useaan kertaan peräkkäin ole järkevää. Tällöin tarvitaan `for`-silmukkaa tai jotakin vastaavaa rakennetta. Tutustutaan seuraavaksi erilaisiin tapoihin luoda koodiin toistorakenteita.

Esimerkki 6.12. *Motivoiva esimerkki silmukoiden käyttöön.* Luodaan matriisi, jossa on viisi riviä ja kymmenen saraketta ja oletetaan, että halutaan laskea erikseen matriisin jokaiselle sarakkeelle saraketulot, eli kertoa yksittäisten sarakkeiden arvot keskenään.

```
> A <- matrix(1:50, nrow=5)
> A
      [,1] [,2] [,3] [,4] [,5] [,6] [,7] [,8] [,9] [,10]
[1,]    1    6   11   16   21   26   31   36   41   46
[2,]    2    7   12   17   22   27   32   37   42   47
[3,]    3    8   13   18   23   28   33   38   43   48
[4,]    4    9   14   19   24   29   34   39   44   49
[5,]    5   10   15   20   25   30   35   40   45   50
```

Saraketuloja voitaisiin laskea sarake kerrallaan kirjoittamalla samaa koodia putkeen vain sarakenumeron vaihdellessa:

```
> prod(A[,1])
[1] 120
```

```
> prod(A[,2])
[1] 30240
> prod(A[,3])
[1] 360360
```

Tällainen koodi on kuitenkin paitsi työlästä, myös kömpelön näköistä. Tyylikkäämpi ja vaivattomampi tapa on käyttää silmukoita, eli koodia toistavia rakenteita, joihin kuuluvat seuraavaksi esiteltävä for-silmukka sekä `apply`-perheen funktiot.

6.2.1 For-silmukka

Tehdään ensin yksinkertainen tulostussilmukka ja tutkitaan sen toimintaa:

Esimerkki 6.13.

```
> for(i in 1:10) {
  print(i)
}
[1] 1
[1] 2
[1] 3
[1] 4
[1] 5
[1] 6
[1] 7
[1] 8
[1] 9
[1] 10
```

Mitä for-silmukka tekee? Se toistaa aaltosulkeiden sisälle kirjoitettua koodia indeksiksi annetun muuttujan `i` eri arvoilla. Katsotaan hieman tarkemmin rakennetta:

- `for(i in 1:10)` määrittelee for-silmukan ja sen sisälle indeksimuuttujan `i`.
- Aaltosulkeiden sisällä oleva koodi toistetaan siis jokaisella vektorin `1:10` luvulla. Jokaisella näistä toistoista muuttuja `i` saa järjestyksessä yhden tämän vektorin arvoista.
- Silmukan sisällä ei voi tulostaa antamalla pelkän muuttujan nimen komentona, vaan joudutaan käyttämään komentoa `print()`. Harvoin silmukan sisällä kuitenkaan oikeasti halutaan tulostaa, joten siinä mielessä tämä esimerkki on hieman hölmö.

Katsotaan seuraavaksi, miten aiemman esimerkin matriisin saraketulot voitaisiin laskea for-silmukan avulla.

Esimerkki 6.14.

```
> saraketulot <- numeric(ncol(A))
> for(i in 1:ncol(A)) {
  saraketulot[i] <- prod(A[,i])
}
> saraketulot
[1]      120      30240      360360      1860480      6375600      17100720
[7] 38955840 78960960 146611080 254251200
```

Ensin alustetaan numeerinen vektori `saraketulot`, johon tullaan tallentamaan kaikki 10 saraketuloa. Funktio `numeric` luo nollavektorin, jossa on niin monta alkioita kuin sille annetaan argumenttina. Tässä alkioden määräksi asetetaan matriisin `A` sarakkeiden määrä funktiolla `ncol`, jolloin vektorissa `saraketulot` on kymmenen nollaa ennen for-silmukan suorittamista.

For-silmukassa indeksimuuttuja `i` käy läpi kaikki kokonaisluvut yhdestä sarakkeiden määrään eli kymmeneen. Jokaisella indeksin `i` arvolla vektorin `saraketulot` `i`:nneteen alkioon sijoitetaan matriisin `A` `i`:nnen sarakkeen arvojen tulo.

Vaikka for-silmukkaa käyttämällä vältettiin saman koodin toistaminen kymmenen kertaa, voidaan toistorakenne hoitaa vielä vähemmälläkin koodin kirjoittamisella `apply`-perheen funktioiden avulla.

6.2.2 `apply()`

R-ohjelmoijilla on monesti tapana suosia `apply`-perheen funktioita for-silmukoiden sijaan, kun operaatioita halutaan toistaa useille vektorien matriisien, tai taulukoiden alkiuille. Tämä tekee monesti koodista kompaktimpaa, selkeämpää, ja vähemmän herkkää ohjelmointivirheille, eli bugeille. Sen sijaan se, että `apply`-perheen funktiot olisivat nopeampia kuin for-silmukat, on urbaani legenda. Pitää kyllä paikkansa, että for-silmukat ovat (enimmäkseen) hitaita R:ssä, mutta niin ovat myös `apply`-perheen funktiot. Sen sijaan nopeaa on *vektorisoida* operaatiot, eli esittää ne vektorien ja matriisien laskutoimituksina. Aina tämä ei kuitenkaan ole mahdollista.

Tutustutaan ensimmäisenä funktioon `apply()`. Sen ensimmäinen argumentti on matriisi tai taulukko, johon kolmantena argumenttina annettua funktiota sovelletaan. Toiselle argumentille (`MARGIN=`) annetaan arvo 1 tai 2 riippuen siitä halutaanko funktiota soveltaa matriisin riveihin (1) vai sarakkeisiin (2).

Saraketuloesimerkissä sovellettiin samaa funktiota matriisin `A` jokaiseen sarakkeeseen for-silmukan sisällä. Sama voidaan tehdä nyt funktiolla `apply` antamalla argumenteik-

si matriisi ja sopiva funktio. Vain yhden argumentin tarvitsevan funktion yhteydessä `apply()`:lle riittää antaa pelkkä sovellettavan funktion nimi, tässä tapauksessa `prod`

Esimerkki 6.15. `apply(A, 2, prod)`

```
[1]      120      30240      360360      1860480      6375600      17100720
[7] 38955840 78960960 146611080 254251200
```

Luodaan nyt ensin matriisi B, valitaan siitä sarakkeet 4,5,6,7,8 matriisiin B_1 ja lasketaan sen riveittäiset keskiarvot ja sarakesummat:

Esimerkki 6.16.

```
> B <- matrix(seq(5,9, length.out=100), nrow=10)
> B_1 <- B[,4:8]
> B_1
      [,1]      [,2]      [,3]      [,4]      [,5]
[1,] 6.212121 6.616162 7.020202 7.424242 7.828283
[2,] 6.252525 6.656566 7.060606 7.464646 7.868687
[3,] 6.292929 6.696970 7.101010 7.505051 7.909091
[4,] 6.333333 6.737374 7.141414 7.545455 7.949495
[5,] 6.373737 6.777778 7.181818 7.585859 7.989899
[6,] 6.414141 6.818182 7.222222 7.626263 8.030303
[7,] 6.454545 6.858586 7.262626 7.666667 8.070707
[8,] 6.494949 6.898990 7.303030 7.707071 8.111111
[9,] 6.535354 6.939394 7.343434 7.747475 8.151515
[10,] 6.575758 6.979798 7.383838 7.787879 8.191919
>
> # Riveittäiset keskiarvot
> apply(B_1, 1, mean)
[1] 7.020202 7.060606 7.101010 7.141414 7.181818 7.222222 7.262626
[8] 7.303030 7.343434 7.383838
>
> # Sarakesummat
> apply(B_1, 2, sum)
[1] 63.93939 67.97980 72.02020 76.06061 80.10101
```

Lasketaan seuraavaksi matriisiin B_1 jokaisen rivin pienimmän ja suurimman alkion tulo.

Esimerkki 6.17. `apply(B_1,1,function(x) max(x)*min(x))`

```
[1] 48.63024 49.19916 49.77135 50.34680 50.92552 51.50750 52.09275
```

```
[8] 52.68126 53.27303 53.86807
```

Mikäli kolmantena argumenttina annetulla funktiolla on omia argumentteja, ne annetaan `apply`-funktiolle lisäargumentteiksi. Esimerkiksi, jos puuttuvia arvoja ei haluta laskea mukaan sarakekeskiarvoihin, huomioidaan tämä antamalla `mean`-funktion argumenttina `na.rm=TRUE` `apply:n` lisäargumentiksi.

```
Esimerkki 6.18. > B_1[c(2,3),c(1,2,5)] <- NA
> B_1
      [,1]      [,2]      [,3]      [,4]      [,5]
[1,] 6.212121 6.616162 7.020202 7.424242 7.828283
[2,]      NA      NA 7.060606 7.464646      NA
[3,]      NA      NA 7.101010 7.505051      NA
[4,] 6.333333 6.737374 7.141414 7.545455 7.949495
[5,] 6.373737 6.777778 7.181818 7.585859 7.989899
[6,] 6.414141 6.818182 7.222222 7.626263 8.030303
[7,] 6.454545 6.858586 7.262626 7.666667 8.070707
[8,] 6.494949 6.898990 7.303030 7.707071 8.111111
[9,] 6.535354 6.939394 7.343434 7.747475 8.151515
[10,] 6.575758 6.979798 7.383838 7.787879 8.191919

> apply(B_1,2,mean)
[1]      NA      NA 7.202020 7.606061      NA

> apply(B_1,2,mean,na.rm=TRUE)

[1] 6.424242 6.828283 7.202020 7.606061 8.040404
```

6.2.3 `lapply()`, `sapply()` ja `vapply()`

Kun läpikäynti halutaan tehdä listan komponenteille, voidaan käyttää funktiota `lapply`, joka ottaa ensimmäisenä argumenttinaan läpikäytävän listan ja toisena argumenttinaan funktion, jota sovelletaan jokaiselle listan komponentille.

Esimerkki 6.19. Tulostetaan listan jokaisen komponentin frekvenssitaulu.

```
# Luodaan lista
> x <- list(Sukupuoli=c("M","N","N","M","M","M","M","N"),
           Arvosana=c(3,3,5,1,4,5,5,2),
           Paa_aine=c("Mat","Mat","Til","Tal","Til","Mat","Tal","Mat"))
```

```

> x
$Sukupuoli
[1] "M" "N" "N" "M" "M" "M" "M" "N"

$Arvosana
[1] 3 3 5 1 4 5 5 2

$Paa_aine
[1] "Mat" "Mat" "Til" "Tal" "Til" "Mat" "Tal" "Mat"

# Sovelletaan lapply-funktiota frekvenssitaulun tulostamiseen
> lapply(x,table)
$Sukupuoli

M N
5 3

$Arvosana

1 2 3 4 5
1 1 2 1 3

$Paa_aine

Mat Tal Til
4 2 2

```

Huomataan, että `lapply` palauttaa samanpituisen listan, jonka jokaiseen komponenttiin on sovellettu argumenttina annettua funktiota. Komponenttien nimet pysyvät samoina kuin argumenttina annetussa listassa.

For-silmukalla tehtävät toistorakenteet voidaan usein tehdä myös seuraavaksi esiteltävien `vapply()` ja `sapply()`-funktioiden avulla. Nämä funktiot ovat äsken esiteltyyn `lapply`-funktion wrappereita.

Ensimmäisenä argumenttina `sapply()`:lle annetaan vektori, ja toisena funktio. Toisena argumenttina annettua funktiota sovelletaan jokaiseen ensimmäisenä argumenttina annettuun vektorin arvoon, aivan kuten for-silmukassa. Lopuksi palautetuista arvoista muodostetaan vektori, jonka `sapply()` palauttaa:

Esimerkki 6.20.

```
> sapply(1:10, function(x) { return(x^2) })
```



```
[1] 1 4 9 16 25 36 49 64 81 100
```

Tässä esimerkissä siis `sapply()` sijoitti luvut 1:stä 10:een funktioon, joka nostaa sen argumentin toiseen potenssiin.

Tämä voidaan esittää myös kompaktimmassa muodossa:

Esimerkki 6.21.

```
> sapply(1:10, function(x) x^2)
[1] 1 4 9 16 25 36 49 64 81 100
```

Jos toiseksi argumentiksi annettava funktio on määritelty etukäteen, ja tarvitsee vain yhden argumentin (eli sillä on korkeintaan yksi formaali argumentti, jolle ei ole määritelty oletusarvoa), niin `sapply()`:lle voidaan antaa toiseksi argumentiksi pelkkä funktion nimi (aivan kuten `apply`:llekin. Esimerkikiksi seuraava komento, joka ottaa luvuista yhdestä viiteen luonnollisen logaritmin:

Esimerkki 6.22.

```
> sapply(1:5, function(x) log(x))
[1] 0.0000000 0.6931472 1.0986123 1.3862944 1.6094379
```

voidaan kirjoittaa kompaktimmin seuraavasti:

Esimerkki 6.23.

```
> sapply(1:5, log)
[1] 0.0000000 0.6931472 1.0986123 1.3862944 1.6094379
```

Jos taas valmiiksi määritellylle funktiolle halutaan antaa ylimääräisiä argumentteja, sekin onnistuu lisäämällä ne ylimääräisiksi argumenteiksi `sapply()`:lle, joka välittää ne edelleen sovellettavalle funktiolle. Jos halutaankin ottaa 2-kantainen logaritmi luonnollisen logaritmin sijaan (funktion `log()` kannan määrittävän `base`-argumentin oletusarvo on `exp(1)`, eli Neperin luku e), kyseinen komento:

Esimerkki 6.24.

```
> sapply(1:5, function(x) log(x, base = 2))
[1] 0.000000 1.000000 1.584963 2.000000 2.321928
```

voidaan lyhentää seuraavasti:

Esimerkki 6.25.

```
> sapply(1:5, log, base = 2)
[1] 0.000000 1.000000 1.584963 2.000000 2.321928
```

Funktio `vapply` on hyvin samanlainen kuin `sapply`, mutta sille tulee määrittää jo aluksi miten se palauttaa tulokset. Näin ollen `vapply` voi olla `sapply`:a turvallisempi (ja joskus myös nopeampi).

Esimerkki 6.26. Lasketaan satunnaisista aineistoista kvantiileja neljällä eri otoskoolla n .

```
> n <- c(10,50,100,1000)
> sapply(n,function(x) quantile(rnorm(x,0,1)))
      [,1]      [,2]      [,3]      [,4]
0%   -2.5157512 -2.9802864 -2.14780282 -3.01305141
25%  -1.1703758 -0.7380135 -0.69231001 -0.62605261
50%  -0.1174718 -0.0634080  0.08402669  0.05025648
75%   0.2952525  0.7529983  0.73473626  0.70648809
100%  1.1479637  2.3367811  2.66399539  3.35083873

> vapply(n,function(x) quantile(rnorm(x,0,1)),c(Minimi=0,Alakvartiili =0,
Mediaani=0,Ylakvartiili=0,Maksimi=0))
      [,1]      [,2]      [,3]      [,4]
Minimi   -0.6719873 -2.22256380 -3.45120170 -3.4854527
Alakvartiili -0.2229962 -0.80717612 -0.60453806 -0.6361012
Mediaani    0.0789828  0.05840132  0.09541686  0.1451323
Ylakvartiili 0.6443858  0.62228999  0.86733731  0.7738127
Maksimi     1.9436172  2.59927166  2.67647595  3.1070389
```

6.2.4 `tapply()`

Joskus on tarvetta laskea tunnuslukuja osa-aineistoittain, esimerkiksi kuvitteellisessa aineistossa keskimääräiset opintopisteet pääaineen mukaan. Tämä onnistuu kätevästi myös R:stä vakiona löytyvällä `apply`-perheen funktiolla `tapply()`. Käytettäessä `tapply()`-funktioita osa-aineistoja ei valita erikseen käsin, vaan `tapply()` tekee sen automaattisesti. Lasketaan esimerkiksi opintopisteiden keskiarvot pääaineittain.

Esimerkki 6.27.

```
> pisteet_tapply <- tapply(opiskelijat$opintopisteet,
                           opiskelijat$paa_aine, mean)
> pisteet_tapply
      Mat      Tal      Til
96.0000  44.0000 133.3333
```

Funktio `tapply()` hajoittaa ensin ensimmäisenä argumenttina annetun vektorin, tässä tapauksessa `opintopisteet`, ryhmiin toisena argumenttina annetun faktorin, tässä tapauksessa `paa_aine`, mukaan. Sen jälkeen `tapply()` suorittaa kolmantena argumenttina annetun funktion, tässä tapauksessa `mean()`:in, kuhunkin osa-aineistoon ja palauttaa tuloksen nimettynä vektorina ³.

6.3 If else - rakenne

Ehtolauseita voi ohjelmoida R:ssä `if else`-rakenteella. Tulostetaan esimerkiksi näytölle, kumpi muuttujien `a` ja `b` arvoista on suurempi. Samalla esitellään myös funktio `cat`, joka tulostaa näytölle kaikki sille argumentteina annetut muuttujat, tässä tapauksessa muuttujan `a` arvon, sen jälkeen merkkijonon `on pienempi tai yhtä suuri kuin`, ja sen jälkeen muuttujan `b` arvon.

Esimerkki 6.28.

```
> a <- 5
> b <- 10
> if(a > b) {
  cat(a,"on suurempi kuin",b)
} else {
  cat(a,"on pienempi tai yhtä suuri kuin", b)
}
5 on pienempi tai yhtä suuri kuin 10
```

Jos `if`-lauseen ehto, tässä tapauksessa `a > b`, on totta, suoritetaan `if`-osan jälkeen aaltosuluissa oleva osa. Jos taas se on epätosi, suoritetaan `else`-osan jälkeen aaltosuluissa oleva osa, eli tulostetaan että `a`:n arvo on pienempi tai yhtä suuri kuin `b`:n arvo.

`Else`-osa ei ole pakollinen, vaan voidaan käyttää pelkästään `if`-osaa. Tällöin jos ehto on epätosi, mitään ei tapahdu; esimerkiksi seuraava komento ei tulosta mitään.

Esimerkki 6.29.

```
> a <- 5
> b <- 10
> if(a > b) {
  cat(a,"on suurempi kuin",b)
}
```

---

³Nimetty vektori on muuten kuten tavallinen vektori, mutta sen alkiolla on nimet joilla niihin voidaan viitata.

Jos halutaan testata useampaa ehtoa peräkkäin, voidaan lisätä `if`-lauseita. Esimerkiksi seuraavassa testataan ensin onko `a` suurempaa kuin `b`, ja jos ei ole, testataan onko se suurempaa kuin `b`. Jos tämäkään ei pidä paikkaansa, toteutetaan lopulta `else`-osa, eli tulostetaan että luvut ovat yhtä suuret.

Esimerkki 6.30.

```
> a <- 10
> b <- 10
> if(a > b) {
  cat(a,"on suurempi kuin",b)
} else if(a < b){
  cat(a,"on pienempi kuin", b)
} else {
  cat(a,"on yhtä suuri kuin", b)
}
10 on yhtä suuri kuin 10
```

Kuten funktioiden ja `for`-silmukoiden tapauksessa, aaltosuluissa oleva osa on yleensä tapana sisentää, kuten yllä olevissa esimerkeissä. Sen sijaan aaltosulkujen poisjättäminen ei onnistu samalla tavalla: jos `if`-osan aaltosulut jättää kirjoittamatta, niin R ei osaa arvata, että tulossa on vielä `else`-osa, ja antaa virheilmoituksen. Esimerkiksi seuraava koodi ei ajettuna toimi, vaan antaa virheilmoituksen `Error: unexpected 'else' in "else"`.

Esimerkki 6.31.

```
# Huom. ei toimi!
if(a > b)
  cat(a,"on suurempi kuin",b)
else
  cat(a,"on pienempi tai yhtä suuri kuin", b)
```

Jos aaltosulut haluaa jättää pois, koko `if else`-rakenne on kirjoitettava yhdelle riville seuraavaan tapaan. Koska välissä ei ole rivinvaihtoa, R ei katkaise rakennetta ennen `else`:ä.

Esimerkki 6.32.

```
> if(a > b) cat(a,">",b) else cat(a,"<=", b)
10 > 5
```

R:ssä myös `if else`-rakenne on funktio, joten se palauttaa arvon. Tämä arvo on sen aaltosuluissa olevan (tai sen osan, joka kirjoitettaisiin aaltosulkuihin, jos ne kirjoitettaisiin näkyviin) osan, joka toteutetaan, viimeinen käsittelemä arvo. Tätä voidaan hyödyntää

esimerksi valitsemalla suurempi luvuista `a` ja `b` ja sijoittamalla se muuttujaan `suurempi`.

Esimerkki 6.33.

```
> a <- 10
> b <- 5
> suurempi <- if(a > b) a else b
> suurempi
[1] 10
```

Monet aloittelevat R-ohjelmoijat, joilla on taustaa muista kielistä, käyttävät usein turhan paljon `for`-silmukoita ja `if else`-rakenteita, kun usein samat operaatiot ovat toteutettavissa helpommin ja nopeammin R:n omien vektorisoitujen operaatioiden tai `apply`-perheen funktioiden avulla.

Aina kuitenkin tämä ei ole mahdollista, esimerkiksi monimutkaisempia simulaatioita voi olla hankala vektorisoida, ja ne voi olla helpompaa toteuttaa silmukoilla ja `if else`-valintarakenteilla.

6.4 Lisää esimerkkejä omista funktioista ja silmukoista

Esimerkki 6.34. Eurojackpot-pelissä yksi pelirivi koostuu 5:stä päänumerosta, jotka on valittu luvuista 1-50 ilman takaisinpanoa, sekä kahdesta tähtinumerosta, jotka on valittu lukujen 1-10 väliltä ilman takaisinpanoa. Lisäksi pelin yhteydessä on Jokeri-peli, jossa yhteen peliriviin valitaan 7 numeroa väliltä 0-9 takaisinpanolla. Luodaan oma funktio, joka arpoo pelaajalle pelirivejä hänen haluamansa määrän n sekä lisäksi Jokeri-rivejä hänen haluamansa määrän m .

Arvotaan funktiossa ensin päänumerosarjoja ja tähtinumerosarjoja n kappaletta käyttäen funktiota `sapply`, joka palauttaa matriisin, jonka sarakkeet vastaavat pelirivien numerosarjoja. Jokeri-peli on vapaaehtoinen lisäpeli, joten jos Jokeri-rivien määrää ei anneta, niitä ei arvota lainkaan. Annetaan niiden määrälle siis oletusarvoksi 0.

Koska päänumerosarjat, tähtinumerosarjat ja Jokeri-pelin numerosarjat ovat eri pituisia vektoreita, niitä ei voi yhdistää järkevästi matriisiksi. Niinpä funktion kannattaa palauttaa tulokset listana, jonka ensimmäisessä komponentissa ovat päänumerosarjat, toisessa tähtinumerosarjat ja kolmannessa Jokeri-pelin numerosarjat matriisina. Palautetaan tulokset siten, että yksittäisten pelirivien numerosarjat vastaavat kunkin matriisin rivejä, eli transponoidaan matriisit.

```
eurojackpot <- function(n,m=0) {
```

```

paanumerot <- sapply(1:n, function(x) sort(sample(1:50,5,replace=F)))
tahtinumerot <- sapply(1:n, function(x) sort(sample(1:10,2,replace=F)))
if(m>0) {
  jokerit <- sapply(1:m,function(x) sample(0:9,7,replace=T))
  return(list(Paanumerot=t(paanumerot),Tahtinumerot=t(tahtinumerot),
             Jokeri=t(jokerit)))
}
return(list(Paanumerot=t(paanumerot),Tahtinumerot=t(tahtinumerot)))
}

```

Kokeillaan arpoa pelaajalle 5 riviä Eurojackpot-peliä ja kaksi Jokeri-riviä.

```

> eurojackpot(5,2)
$Paanumerot
  [,1] [,2] [,3] [,4] [,5]
[1,]   6  14  15  37  50
[2,]  29  32  36  43  50
[3,]   8  19  21  30  42
[4,]   2   6  28  43  46
[5,]  34  35  41  48  49

```

```

$Tahtinumerot
  [,1] [,2]
[1,]   1   4
[2,]   1   6
[3,]   2   3
[4,]   1   5
[5,]   2   5

```

```

$Jokeri
  [,1] [,2] [,3] [,4] [,5] [,6] [,7]
[1,]   1   2   3   5   5   0   4
[2,]   7   3   5   2   0   5   5

```

Jos Jokeri-rivien määrää ei anneta, niitä ei arvota:

```

> eurojackpot(5)
$Paanumerot
  [,1] [,2] [,3] [,4] [,5]

```

```
[1,] 7 15 21 32 36
[2,] 19 21 37 41 43
[3,] 18 24 34 35 46
[4,] 16 18 19 35 47
[5,] 7 25 34 44 45
```

```
$Tahtinumerot
      [,1] [,2]
[1,]  1    2
[2,]  7    9
[3,]  8    9
[4,]  8    9
[5,]  9   10
```

Esimerkki 6.35. Jatkoa edelliseen esimerkkiin. Tehdään funktio, joka tarkistaa, montako oikein osunutta numeroa kussakin Jokeri-rivissä on. Oletetaan, että oikea Jokeri-pelin rivi on 5, 1, 2, 0, 4, 9, 9. Jokeri-pelissä numeroiden järjestyksellä on merkitystä, eli esim. rivillä 9, 9, 0, 4, 5, 6, 9 oikeita numeroita olisi yksi (viimeinen). Funktio saa argumenttina edellisen esimerkin funktion palauttaman listan sekä oikean Jokeri-pelin rivin.

```
> tarkista_jokeri <- function(lista,oikea) {
  apply(lista$Jokeri,1,function(x) sum(x==oikea))
}
```

```
> oma <- eurojackpot(10,2)
> oma
```

```
$Paanumerot
      [,1] [,2] [,3] [,4] [,5]
[1,]  1    4    6   22   46
[2,]  4   26   34   41   45
[3,]  3   11   23   25   27
[4,]  2    6    7   17   32
[5,]  1   17   35   47   50
[6,]  8    9   10   23   49
[7,] 11   17   37   46   48
[8,] 10   27   28   35   49
[9,] 19   27   38   42   50
[10,] 5   17   19   38   40
```

```

$Tahtinumerot
      [,1] [,2]
[1,]    2    3
[2,]    8   10
[3,]    5    6
[4,]    1    2
[5,]    6    9
[6,]    6    9
[7,]    4    7
[8,]    2    9
[9,]    1    9
[10,]   8   10

```

```

$Jokeri
      [,1] [,2] [,3] [,4] [,5] [,6] [,7]
[1,]    7    8    2    0    1    1    5
[2,]    5    1    2    3    5    7    2

```

```

> oikea_jokeri <- c(5,1,2,0,4,9,9)
> tarkista_jokeri(oma,oikea_jokeri)

```

```
[1] 2 3
```

Funktio palauttaa siis vektorin, jossa on kaikkien Jokeri-rivien oikein osuneiden numeroiden määrät. Tässä tapauksessa 2 ja 3.

6.5 Keskeisiä funktioita ja toimintoja

Funktioiden toimintaan ja funktioille annettaviin argumentteihin voit tutustua tarkemmin R:n ohjekirjasta.

Oman funktion luominen:

```

funktion_nimi <- function(arg1,arg2,...) {
  ... # Kaikki funktion tekemät asiat aaltosulkujen väliin
  palautusarvo # Funktion palauttama arvo viimeiselle riville
}

```


For-silmukka:

```
for(i in vektori) {  
  ... # Toistettava operaatio aaltosulkujen väliin.  
  # Jokaisen toiston jälkeen i saa seuraavan arvon vektorista  
}
```

Ehtolauseet:

```
ifelse(ehto, arvoJosTosi, arvoJosEpätosi)
```

```
if(ehto) {  
  arvoJosTosi  
} else {  
  arvoJosEpätosi  
}
```

Saman funktion soveltaminen matriisiin tai taulukon riveille tai sarakkeille:

```
apply()
```

Listan komponenttien läpikäynti:

```
lapply()
```

Saman operaation toistaminen kaikilla vektorin arvoilla (for-silmukka kompaktimmin):

```
sapply(), vapply()
```

Kun toistettavalla funktiolla on useampia argumentteja:

```
mapply()
```

Funktion soveltaminen vektorin arvoihin erikseen faktorin mukaan:

```
tapply()
```

Kappale 7

Aineistoon tutustuminen

Tässä kappaleessa käsitellään erityisesti taulukkomuotoisen aineiston käsittelyä. Usein on tarpeellista tutkia aineiston muuttujien tyyppejä ja jakaumia ennen varsinaisia analyysejä.

7.1 Aineiston kuvailu

Taulukkomuotoisessa aineistossa taulukon yksittäinen rivi vastaa usein yhtä havaintoyksikköä ja yksittäinen sarake muuttujaa, joka voi olla esimerkiksi numeerinen vektori, merkkijono tai faktori. Jatkuvat ja järjestysasteikolliset muuttujat ovat yleensä numeerisia, kun taas luokitteluasteikolliset muuttujat on mielekästä esittää faktoreina. Tietyissä tapauksissa myös järjestysasteikolliset muuttujat on kätevää esittää faktoreina.

Melko hyvän yleiskatsauksen aineistosta saa `str`-funktiolla. Jos aineisto on taulukkomuotoinen, `str`-funktio listaa havaintojen ja muuttujien määrän sekä muuttujien nimet ja luokat. Tutkitaan esimerkeissä R:n kirjastoista valmiiksi löytyvää aineistoa `Aids2`.

Esimerkki 7.1.

```
str(Aids2)
'data.frame': 2843 obs. of 7 variables:
 $ state  : Factor w/ 4 levels "NSW","Other",...: 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 1 ...
 $ sex    : Factor w/ 2 levels "F","M": 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 ...
 $ diag   : int  10905 11029 9551 9577 10015 9971 10746 10042 10464 10439 ...
 $ death  : int  11081 11096 9983 9654 10290 10344 11135 11069 10956 10873 ...
 $ status : Factor w/ 2 levels "A","D": 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 2 ...
 $ T.categ: Factor w/ 8 levels "hs","hsid","id",...: 1 1 1 5 1 1 8 1 1 2 ...
 $ age    : int  35 53 42 44 39 36 36 31 26 27 ...
```

Lyhyen katsauksen muuttujien jakaumista saa `summary`-funktiolla. Funktio ymmärtää

tehdä katsauksen muuttujasta sen luokan mukaan. Esimerkiksi faktoriluokkaisista muuttujista, jotka ovat luokitteluasteikollisia, `summary`-funktio tekee frekvenssitaulun, kun taas numeeristen muuttujien jakaumia se tarkastelee kvantiilien ja keskiarvon avulla, jotka antavat usein hyvän perusnäkömyksen jatkuvien ja järjestysasteikollisten muuttujien jakaumista.

Esimerkki 7.2.

```
summary(Aids2)
```

```

state      sex      diag      death      status      T.categ
NSW :1780   F: 89   Min.   : 8302   Min.   : 8469   A:1082   hs      :2465
Other: 249   M:2754  1st Qu.:10163  1st Qu.:10672   D:1761   blood   : 94
QLD  : 226                Median :10665   Median :11235                hsid    : 72
VIC  : 588                Mean   :10584   Mean   :10990                other   : 70
                                3rd Qu.:11103  3rd Qu.:11504                id      : 48
                                Max.   :11503   Max.   :11504                haem    : 46
                                                (Other): 48

      age
Min.   : 0.00
1st Qu.:30.00
Median :37.00
Mean   :37.41
3rd Qu.:43.00
Max.   :82.00

```

Funktiota `summary` voi soveltaa myös suoraan yksittäisiin sarakkeisiin.

Esimerkki 7.3.

```
> summary(Aids2$diag)
```

```

Min. 1st Qu.  Median    Mean 3rd Qu.    Max.
8302  10163   10665   10584  11103   11503

```

7.2 Frekvenssitaulu ja ristiintaulukointi

Luokitteluasteikollisia muuttujia on usein mielekästä tarkastella frekvenssitaulun avulla. R:ssä tämä voidaan tehdä funktiolla `table`. Funktiolle annetaan argumentiksi vektori, jonka arvoista halutaan laskea frekvenssit.

Esimerkki 7.4.

```
> arvosanat <- c(5,4,3,2,1,2,4,3,2,2,5,5,5,3,2,2,1,NA,4,2)
```

```
> table(arvosanat)
```

```
arvosanat
1 2 3 4 5
2 7 3 3 4
```

Mikäli frekvenssitauluun halutaan laskea myös puuttuvien arvojen määrät mukaan, käytetään lisäargumenttia `useNA`. Argumentille voidaan antaa arvoksi merkkijono "`ifany`", jos halutaan sen laskevan puuttuvien määrä taulukkaan, mikäli niitä on vektorissa yksikin. Jos argumentin arvoksi annetaan "`always`", niin frekvenssitauluun tulee kohta puuttuville myös, vaikka niitä olisi 0.

Esimerkki 7.5.

```
> table(muuttuja,useNA="ifany")
muuttuja
```

```
 1  2  3  4  5 <NA>
 2  7  3  3  4   1
```

Esimerkki 7.6.

```
> table(Aids2$T.categ,useNA="always")
```

```
  hs  hsid  id  het  haem  blood  mother  other  <NA>
2465   72  48  41  46   94     7    70    0
```

Usein frekvenssien sijasta on mielekkäämpää tarkastella suhteellisia osuuksia koko joukosta. Tähän voidaan käyttää funktiota `prop.table`, joka ottaa argumenttinaan frekvenssitaulun, josta lasketaan osuudet.

Esimerkki 7.7.

```
> prop.table(table(Aids2$sex))
```

```
      F      M
0.03130496 0.96869504
```

```
> prop.table(table(muuttuja))
```

```
muuttuja
 1 2 3 4 5
0.1052632 0.3684211 0.1578947 0.1578947 0.2105263
```

```
> prop.table(table(muuttuja,useNA="ifany"))
```

```
muuttuja
  1    2    3    4    5 <NA>
0.10 0.35 0.15 0.15 0.20 0.05
```

Myös kahden muuttujan yhteisjakauman tarkastelu onnistuu `table()`-funktiolla. Taulua, joka sisältää kahden muuttujan arvojen yhdistelmien aineistossa saamat määrät, kutsutaan *ristiintaulukoksi* (jatkossa myös välillä lyhyemmin *tauluksi*). Ristiintaulukoinnissa `table`-funktiolle annetaan argumentteina kaksi samanpituista vektoria, joista ensimmäinen tulee taulun riveille ja toinen sarakkeille.

Esimerkki 7.8.

```
> table(Aids2$sex,Aids2$T.categ)
```

```
      hs hsid  id  het haem blood mother other
F      1    0  20  20   0   37     4     7
M 2464   72  28  21  46   57     3    63
```

Funktiota `prop.table` voidaan soveltaa myös ristiintaulukoinnissa.

Esimerkki 7.9.

```
> prop.table(table(Aids2$sex,Aids2$status))
```

```
      A      D
F 0.01266268 0.01864228
M 0.36792121 0.60077383
```

Jos halutaan tutkia osuuksia vain riveittäin tai sarakkeittain, annetaan `prop.table` funktiolle `margin`-argumentiksi joko 1 tai 2. Luku 1 viittaa riveihin ja luku 2 sarakkeisiin.

Esimerkki 7.10.

Lasketaan edellisen esimerkin riviprosentit.

```
> prop.table(table(Aids2$sex,Aids2$status),margin=1)
```

```
      A      D
F 0.4044944 0.5955056
M 0.3798112 0.6201888
```

Nämä voisi hyvin muuttaa myös oikeasti prosenteiksi kertomalla luvut sadalla.

```
> prop.table(table(Aids2$sex,Aids2$status),margin=1)*100
```

	A	D
F	40.44944	59.55056
M	37.98112	62.01888

Moniulotteisen taulukon eli arrayn reunajakaumien tarkastelu onnistuu funktiolla `margin.table()`. Funktiolle annetaan ensimmäisenä argumentteina array ja toisena argumenttina `margin`, jossa määritellään numerolla, minkä suhteen reunajakaumaa tarkastellaan. Luku 1 vastaa rivejä, luku 2 sarakkeita, luku 3 kolmatta ulottuvuutta jne. Esimerkiksi rivien reunajakau- man saa antamalla `margin`-argumentiksi 1 tai rivien ja sarakkeiden yhteisreunajakau- man antamalla argumentiksi vektorin `c(1,2)`.

Esimerkki 7.11. Tarkastellaan R:stä valmiiksi löytyvää aineistoa `HairEyeColor`, jossa on ristiintaulukoituna 592 opiskelijan hiusten värit, silmien värit ja sukupuoli kolmiu- lotteisessa muodossa eli arrayna.

```
> HairEyeColor
, , Sex = Male
```

	Eye			
Hair	Brown	Blue	Hazel	Green
Black	32	11	10	3
Brown	53	50	25	15
Red	10	10	7	7
Blond	3	30	5	8

```
, , Sex = Female
```

	Eye			
Hair	Brown	Blue	Hazel	Green
Black	36	9	5	2
Brown	66	34	29	14
Red	16	7	7	7
Blond	4	64	5	8

Tarkastellaan ensin silmien värin reunajakaumaa, eli taulukoidaan silmien värit välittämättä hiusten väristä ja sukupuolesta.

```
> margin.table(HairEyeColor,2)
```

```
Eye
Brown Blue Hazel Green
  220  215   93   64
```

Tarkastellaan sitten hiusten ja silmien värin reunayhteisjakaumaa, eli ristiintaulukoidaan hiusten väri ja silmien väri välittämättä sukupuolesta.

```
> margin.table(HairEyeColor, c(1,2))
```

```
      Eye
Hair   Brown Blue Hazel Green
Black   68   20   15    5
Brown  119   84   54   29
Red     26   17   14   14
Blond    7   94   10   16
```

Kumpikin edellisistä olisi voitu tehdä myös `apply`-funktion avulla summaamalla kyseisiä indeksejä vastaavat arvot. Funktiolle `apply` voi nimittäin antaa indeksiksi myös vektorin, jos taulukko on moniulotteinen eli array. Funktio `margin.table` ei siis oikeastaan tee mitään sellaista, mitä funktiolla `apply` ei voisi tehdä.

7.3 Aineiston luokittelu

Aineiston luokittelu tulee tarpeen erityisesti jatkuvien muuttujien (ikä, pituus, paino...) tapauksessa. Luokittelu voidaan tehdä käyttäen funktiota `cut()`, joka palauttaa annetun aineiston faktorina. Tarkastellaan seuraavaksi `cut()`-funktion toimintaa esimerkein:

Esimerkki 7.12. Luokitellaan nyt taulukon A sarake A1 kahteen luokkaan:

```
> cut(A$A1, breaks=c(0,11,20))
 [1] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11] (0,11]
[11] (0,11] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20] (11,20]
Levels: (0,11] (11,20]
```

Huomaa: Mikäli jonkin solun arvo ei ole luokitteluun annetulla välillä, solun arvoksi tulee NA.

Esimerkki 7.13. Jatketaan edellisen esimerkin luokittelua ja jaetaan taulukon A sarake A1 tällä kertaa kolmeen ja viiteen luokkaan. Katsotaan tuloksena saatavaa vektoria selvytyden vuoksi `table()`-komennon avulla:

```
> table(cut(A$A1, breaks=c(0,11,15,20)))

(0,11] (11,15] (15,20]
      11      4      5
> table(cut(A$A1, breaks=c(0,6,10,15,18,20)))

(0,6] (6,10] (10,15] (15,18] (18,20]
   6    4    5    3    2
```

Esimerkki 7.14. Jatketaan edellistä esimerkkiä ja lasketaan kolmeen luokkaan jaetusta aineistosta luokkakohtaiset otoskeskihajonnat sarakkeelle A3 käyttäen `tapply()`-funktioita:

```
> luokittelu <- cut(A$A1, breaks=c(0,11,15,20))
> tapply(A$A3, luokittelu, sd)
(0,11] (11,15] (15,20]
3.316625 1.290994 1.581139
```

7.4 Päivämäärien käsittely

Päivämäärämuuttujille on R:ssä oma luokka `Date`. Aineistossa päivämäärä saattaa olla merkkijonomuodossa ja jos halutaan hyödyntää esimerkiksi päivämääriin liittyviä ominaisuuksia, kuten laskea aikaeroja päivämäärien välillä, voidaan muuttujan luokka muuttaa `Date`-tyyppiseksi. Tämä onnistuu funktiolla `as.Date()`. R olettaa muutettavan päivämäärän olevan merkkijonona muodossa "vuosi-kuukausi-päivä" tai "vuosi/kuukausi/päivä". Muussa tapauksessa muoto tulee kertoa funktiolle `format`-argumentilla.

Esimerkki 7.15. Luodaan merkkijonovektori, jonka alkiot ovat päivämääriä ja muutetaan se R:ssä päivämääräksi siten, että R osaa käsitellä sitä päivämääränä.

```
> a <- c("2017-06-02", "2018-04-01", "2018-01-10", "2017-11-18")
> summary(a)

  Length      Class      Mode 
    4 character character

> a <- as.Date(a)
> summary(a)

  Min.      1st Qu.      Median      Mean      3rd Qu.      Max. 
"2017-06-02" "2017-10-06" "2017-12-14" "2017-11-22" "2018-01-30" "2018-04-01"
```



```
# Lasketaan ero kolmannen ja neljännen päivämäärän välillä
> a[3]-a[4]
Time difference of 53 days
```

```
# Lasketaan päivämäärät vuodelta 2018
> sum(a >= "2018-01-01")
[1] 2
```

Esimerkki 7.16. Muutetaan suomalaisessa muodossa oleva päivämäärä R:n ymmärtämäksi päivämääräksi.

```
> b <- c("2.6.2017", "1.4.2018", "10.1.2018", "18.11.2017")
> b <- as.Date(b, format="%d.%m.%Y")
> summary(b)
```

```
      Min.      1st Qu.      Median      Mean      3rd Qu.      Max.
"2017-06-02" "2017-10-06" "2017-12-14" "2017-11-22" "2018-01-30" "2018-04-01"
```

Funktiosta `as.Date` ja siitä, miten `format`-argumentti tulee sille syöttää, voi lukea lisää R:n manuaalista komennolla `?as.Date`.

7.5 Tunnuslukujen laskeminen aineistosta

Usein aineistosta halutaan vertailla eri ryhmiin liittyviä tilastollisia tunnuslukuja. Tähän tarkoitukseen sopii hyvin edellisessä luvussa esitelty `tapply()`-funktio. Tämän lisäksi tunnuslukujen laskemiseen osa-aineistoittain löytyy R:n vakiofunktioista myös `aggregate()`. Lasketaan sillä sama esimerkki opintopisteiden kerkiarvoista pääaineittain.

Esimerkki 7.17.

```
> pisteet_aggregate <- aggregate(opintopisteet ~ paa_aine,
+                               FUN = mean, data = opiskelijat)
> pisteet_aggregate
  paa_aine opintopisteet
1      Mat      96.0000
2      Tal      44.0000
3      Til     133.3333
> str(pisteet_aggregate)
'data.frame':  3 obs. of  2 variables:
 $ paa_aine      : Factor w/ 3 levels "Mat","Tal","Til": 1 2 3
```

```
$ opintopisteet: num 96 44 133
```

Toimintatavaltaan se vastaa hyvin läheisesti `tapply()`:ä; funktio jakaa ensimmäisessä argumentissa `~`-merkin vasemmanpuoleiset vektorit ryhmiin oikeanpuolisten vektorien mukaisesti, ja suorittaa sitten kullekin näin saadulle osa-aineistolle argumenttina `FUN` annetun funktion. Lopulta `aggregate()` palauttaa saadut tulokset yhtenä data frame -taulukkona. Tästä johtuen `aggregate()` soveltuu `tapply()`:ä paremmin tilanteisiin, jossa näin saatuja osajoukkojen tunnuslukuja halutaan vielä käsitellä lisää. Erityisesti silloin, kun aineistoa halutaan ryhmitellä vähintään kolmen muuttujan perusteella, saattavat `tapply()`:n tuottamat nimetyt vektorit vaatia jonkun verran työstämistä ennen kuin niitä voidaan syöttää järkevästi argumentteina tiettyihin funktioihin.

7.6 Hyödyllisiä funktioita

Yleiskatsaus aineistoon tai yksittäisiin muuttujiin: `summary()`, `fivenum(muuttuja)`

Jatkuvan muuttujan jakauman tarkastelu graafisesti: `hist()`, `boxplot()`

Kahden muuttujan yhteisjakauman tarkastelu hajontakuvan avulla:

```
plot(Aineisto$muuttuja1,Aineisto$muuttuja2)
```

Hajontakuvamatriisi: `pairs()`

Frekvenssitaulu/Ristiintaulukointi: `table()`

Reunafrekvenssit/reunayhteisjakaumat arraysta: `margin.table()`

Taulu, jossa näkyy suhteelliset osuudet: `prop.table()`

Tunnuslukujen (esim. keskiarvon) laskeminen ryhmittäin: `aggregate()`, `tapply()`

Rivikeskiarvot: `rowMeans()`

Sarakekeskiarvot: `colMeans()`

(Jatkuvan) muuttujan luokittelu: `cut()`

Päivämääräksi muuttaminen (jotta R ymmärtää käsitellä muuttujaa päivämääränä): `as.Date()`

Kappale 8

Data-analyysia

Tässä kappaleessa esitellään yleisimpiä valmiita työkaluja tilastollisiin testeihin, luottamusväleihin ja lineaariseen malliin.

8.1 t-luottamusväli

Oletetaan, että käytettävän aineiston havainnot ovat otos normaalijakaumasta tuntemattomin parametrein μ ja σ^2 . Tutustutaan estimaatin $\hat{\mu}$ luottamusvälin laskemiseen. Lisätietoa estimaateista ja luottamusväleistä löytyy Tilastotiede ja R tutuksi I ja II sekä Tilastollinen päättely I-kurssien materiaaleista.

Esimerkki 8.1. Olkoon nyt havaintovektori:

```
havainnot <- c(4,5,6,5,4,3,4,5,7,6,3,4,5,3)
```

Kaksisuuntainen t-luottamusväli, monen muun asian lisäksi, saadaan laskettua komennolla `t.test()` seuraavasti:

```
> t.test(havainnot, conf.level = 0.99)
```

```
One Sample t-test
```

```
data: havainnot
t = 13.9916, df = 13, p-value = 3.247e-09
alternative hypothesis: true mean is not equal to 0
99 percent confidence interval:
 3.587237 5.555620
sample estimates:
```

```
mean of x
4.571429
```

Tässä käytettiin luottamustasoa 0.99 (`conf.level=0.99`). Luottamusvälin ylä- ja alarajat voidaan lukea kohdasta confidence interval. Tässä tapauksessa luottamusväli on siis pyöristettynä kahteen desimaaliin [3.59, 5.56].

Muihin tämän funktion antamiin tuloksiin palataan myöhemmin.

Esimerkki 8.2. Edellisen esimerkin luottamusväli saadaan myös seuraavasti:

```
> a <- t.test(havainnot, conf.level = 0.99)
> a$conf.int
[1] 3.587237 5.555620
attr(,"conf.level")
[1] 0.99
```

Tämä tapa on huomattavasti kätevämpi silloin, kun ollaan kiinnostuttu yksinomaan luottamusvälistä tai halutaan päästä käsittelemään luottamusvälin ylä- ja alarajoja.

8.2 Yhden otoksen t-testi

Tutkitaan jälleen R:n mukana tulevaa klassista Iris-esimerkkiaineistoa, ja erityisesti eri kurjenmiekkalajien terälehtien pituuksia. Testataan käyttäen merkitsevyydestä $\alpha = 0.05$, eroaako kaunokurjenmiekkojen (*iris setosa*) terälehtien keskimääräinen pituus 5:stä, eli testataan *t*-testillä¹. nollahypoteesia $H_0 : \mu = 5$ kaksisuuntaista vastahypoteesia $H_1 : \mu \neq 5$ vastaan, missä μ on kaunokurjenmiekkojen terälehtien pituuden odotusarvo. Yhden otoksen *t*-testi tehdään edellisessä kappaleessa luottamusvälien laskemiseen käytetyllä `t.test`-funktioilla. Ensimmäiseksi argumentiksi annetaan vektori, jossa on testattava aineisto, ja argumentti `mu` määrittelee nollahypoteesiarvon μ_0 . Argumentti `alternative` määrittelee, onko vastahypoteesi kaksi- vai yksisuuntainen, ja jos se on yksisuuntainen, niin kumpaan suuntaan ("`less`" pienet kriittisiä, "`greater`" suuret kriittisiä). Jos tätä argumenttia ei anneta, testi on kaksisuuntainen.

Esimerkki 8.3.

```
> iris_setosa <- subset(iris, Species == 'setosa')
> t.test(iris_setosa$Sepal.Length, mu=5)
```

One Sample t-test

---

¹Yhden otoksen *t*-testi esitellään kurssin Tilastollinen päättely I monisteen jaksossa 6.7

```

data: iris_setosa$Sepal.Length
t = 0.1204, df = 49, p-value = 0.9047
alternative hypothesis: true mean is not equal to 5
95 percent confidence interval:
 4.905824 5.106176
sample estimates:
mean of x
 5.006

```

t -testin tulosteen ensimmäinen rivi kertoo, että kyseessä on yhden otoksen t -testi, jonka R suorittaa automaattisesti, jos argumentiksi annetaan vain yksi vektori. Toinen rivi kertoo t -testisuureen arvon 0.12, t -jakauman vapausasteen 49 (aineistossa oli 50 havaintoa, jolloin vapausaste on $50 - 1 = 49$) ja p -arvon 0.90. Havaittu p -arvo on suurempi kuin etukäteen määritelty merkitsevyystaso $\alpha = 0.05$, joten nollahypoteesia siitä, että kaunokurjenmiekkojen terälehtien pituuden keskiarvo olisi 5, ei voida hylätä. Seuraava rivi kertoo testissä käytetyn vastahypoteesin (ja siten implisiittisesti myös nollahypoteesin). Seuraavalla rivillä on 95 prosentin luottamusväli pituuden keskiarvolle. Viimeisellä rivillä on otoskeskiarvo 5.006, joka tosiaan on huomattavan lähellä viittä.

Esimerkissä valittiin ensin kaunokurjenmiekat omaksi aineistokseen. Tämä ei tietenkään ole välttämätöntä, vaan osa-aineiston valinnan ja testin voi tehdä myös samalla rivillä. Seuraava koodi tuottaa täsmälleen saman tuloksen kuin ylläoleva.

Esimerkki 8.4.

```
> t.test(iris$Sepal.Length[iris$Species == 'setosa'], mu=5)
```

One Sample t-test

```

data: iris$Sepal.Length[iris$Species == "setosa"]
t = 0.12036, df = 49, p-value = 0.9047
alternative hypothesis: true mean is not equal to 5
95 percent confidence interval:
 4.905824 5.106176
sample estimates:
mean of x
 5.006

```

Esimerkki 8.5. Yhden otoksen t -testi, kun vastahypoteesi on yksisuuntainen. Testataan merkitsevyystasoa $\alpha = 0.05$ käyttäen, onko terälehtien keskimääräinen leveys 3.5, kun vastahypoteesi on, että terälehtien leveys on vähemmän kuin 3.5.

```
> t.test(iris$Sepal.Width[iris$Species=="setosa"],mu=3.5,alternative="less")
```

One Sample t-test

```
data: iris$Sepal.Width[iris$Species == "setosa"]
t = -1.3431, df = 49, p-value = 0.09272
alternative hypothesis: true mean is less than 3.5
95 percent confidence interval:
 -Inf 3.517876
sample estimates:
mean of x
 3.428
```

Havaittu p -arvo on suurempaa kuin α , joten nollahypoteesia ei hylätä tällä merkitsevyystasolla.

8.3 Kahden otoksen t -testi

8.3.1 Riippumattomien otosten testi

Kahden otoksen t -testiä käytetään, kun halutaan tutkia, eroavatko normaalijakauman odotusarvot toisistaan kahden eri ryhmän välillä. Tutkitaan esimerkiksi, eroaako kaulokurjenmiekkojen (*iris setosa*) terälehtien pituuden odotusarvoparametri μ_s kirjokurjenmiekkojen (*iris versicolor*) terälehtien pituuden odotusarvoparametrin μ_v . Testataan siis nollahypoteesia $H_0 : \mu_s = \mu_v$ kaksisuuntaista vastahypoteesia $H_1 : \mu_s \neq \mu_v$ vastaan. Määritellään etukäteen testin merkitsevyystasoksi $\alpha = 0.05$.

Tämä onnistuu jälleen `t.test`-funktiolla. Sen ensimmäiseksi argumentiksi annetaan ensimmäisen testattavan muuttujan arvot sisältävä vektori, ja toiseksi argumentiksi toisen testattavan muuttujan arvot sisältävä vektori. Koska kahden otoksen t -testi testaa, poikkeako odotusarvoparametrien erotus $\mu_s - \mu_v$ tilastollisesti merkitsevästi nolasta, testattavan nollahypoteesin määrittävä parametri `mu` voidaan jättää sen oletusarvoon `mu = 0`.

Esimerkki 8.6.

```
> t.test(iris$Sepal.Length[iris$Species == 'setosa'],
        iris$Sepal.Length[iris$Species == 'versicolor'])
```

Welch Two Sample t-test

```
data: iris$Sepal.Length[iris$Species == "setosa"] and
      iris$Sepal.Length[iris$Species == "versicolor"]
```

```
t = -10.521, df = 86.538, p-value < 2.2e-16
alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 -1.1057074 -0.7542926
sample estimates:
mean of x mean of y
  5.006    5.936
```

Tulosteesta nähdään ensimmäiseksi, että R:ssä oletusarvona on Welchin kahden otoksen testi, eli versio jossa verrattavien ryhmien variansseja ei oleteta samaksi. Studentin t -testin, jossa ryhmien varianssit oletetaan samoiksi, saa asettamalla `t.test`-funktiolle argumentin `var.equal = TRUE`.

Seuraavaksi tulosteessa on t -testisuureen arvo $t = -10.52$. Welchin t -testin tapauksessa t :n jakauman, jonka kvantiilien arvoon testisuureen arvoa verrataan, vapausasteet lasketaan ns. Satterthwaiten approksimaatiosta, joka tässä tapauksessa antaa vapausasteeksi n. 86.537. Näiden perusteella laskettu testin p -arvo on pienempää kuin $2.2 \cdot 10^{-16}$, eli hyvin pieni ². Koska havaittu p -arvo on pienempää kuin etukäteen määritelty testin merkitsevyytaso $\alpha = 0.05$, nollahypoteesi odotusarvojen yhtäsuuruudesta voidaan hylätä tällä merkitsevyytasoilla (ja oltaisiin voitu hylätä kaikilla muillakin yleisesti käytetyillä merkitsevyytasoilla).

Lisäksi `t.test` tulostaa 95 prosentin luottamusvälin testattavien parametrien erotukselle, tässä tapauksessa noin $[-1.11, -0.75]$, ja testattavien muuttujien otoskeskiarvot.

Toinen tapa suorittaa kahden otoksen t -testi käyttämällä `t.test`-funktion avulla hyödyntää R:n *kaavoja* (formula), jotka ovat tapa esittää tutkittava tilastollinen malli kompaktisti. Kaavoissa käytetään matoviivaa erottamaan selitettävä ja selittävä muuttuja toisistaan, siten että selitettävä muuttuja on matoviivan vasemmalla, ja selittävät muuttujat matoviivan oikealla puolella. Tässä tapauksessa vastemuuttuja on terälehdien pituus, eli `Sepal.length`, ja luokitteleva muuttuja on laji, eli `Species`, joten haluttu kaava on

```
Sepal.length ~ Species
```

Huomaa, että kirjoitimme kaavaan pelkät muuttujien nimet ilman taulukon nimeä `iris`. Yleensä kaavan argumentiksi ottavat funktiot sisältävät myös argumentin `data`, joka määrittää taulukon, johon kaavan muuttujien nimet viittaavat.

---

²Jos testin p -arvo on pieni, R ilmoittaa että p -arvo on pienempää kuin $2.2 \cdot 10^{-16}$, mikä käytännössä tarkoittaa, että p -arvo on hyvin pieni, ja nollahypoteesi voidaan siten hylätä.

Aineistossa on havaintoja kolmesta eri kurjenmiekkalajista, joten faktorilla `Species` on vielä kolmaskin taso, jota ei haluta mukaan analyysiimme³. Tätä muotoa funktion kutsusta käytettäessä voimme rajata tarkasteltavan osa-aineiston kauno- ja kirjokurjenmiekkoihin `t.test`-funktion `subset`-argumentilla:

Esimerkki 8.7.

```
> t.test(Sepal.Length ~ Species, data = iris,  
        subset = Species == "setosa" | Species == "versicolor")
```

Welch Two Sample t-test

```
data: Sepal.Length by Species  
t = -10.521, df = 86.538, p-value < 2.2e-16  
alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0  
95 percent confidence interval:  
-1.1057074 -0.7542926  
sample estimates:  
mean in group setosa mean in group versicolor  
5.006 5.936
```

Tämä tapa kutsua `t.test`-funktiota tuottaa siis täsmälleen saman analyysin kuin esimerkin 8.6 funktiokutsu.

8.3.2 Pareittainen kahden otoksen t-testi

Mikäli kahdessa otoksessa havainnot ovat pareittaisia ja erityisesti toisen otoksen havainnon arvo riippuu toisen otoksen havainnon arvosta, käytetään pareittaista kahden otoksen t-testiä. Tämä määrätään argumentilla `paired=TRUE`.

Esimerkki 8.8. Määritellään pareittaiset otokset `x` ja `y` ja testataan nollahypoteesia, jonka mukaan näitä vastaavien normaalijakautuneiden populaatioiden odotusarvot ovat samat. Vastahypoteesi on kaksisuuntainen (odotusarvojen erotus poikkeaa nolasta).

```
> x <- c(13.5,14.2,19.3,16.3,15.0,11.9)  
> y <- c(13.9,14.3,20.4,16.1,15.9,11.8)  
> t.test(x,y,paired=TRUE)
```

---

³Jos halutaan testata, poikkeavatko kolmen tai useamman ryhmän keskiarvot toisistaan, käytetään varianssianalyysiä, joka on *t*-testin yleistys.

Paired t-test

```
data: x and y
t = -1.6775, df = 5, p-value = 0.1543
alternative hypothesis: true difference in means is not equal to 0
95 percent confidence interval:
 -0.9285477  0.1952144
sample estimates:
mean of the differences
      -0.3666667
```

Koska p -arvo on suurempaa kuin esimerkiksi 10% merkitsevyystaso, niin nollahypoteesi jää voimaan, eli ei saatu riittävää näyttöä sen puolesta, että odotusarvoissa olisi eroa.

8.4 Lineaarisia malleja

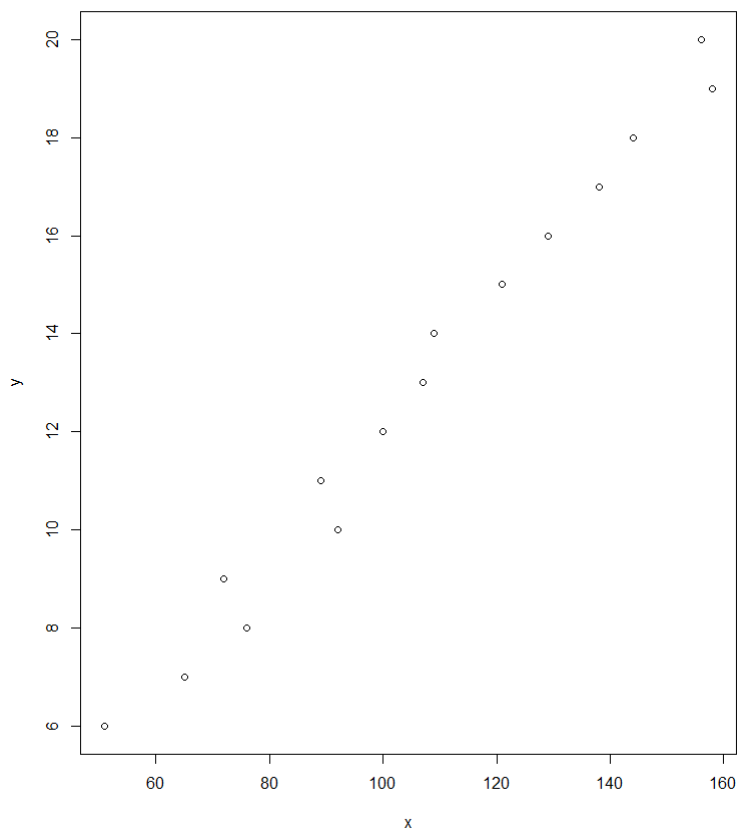
8.4.1 Yhden selittäjän lineaarinen regressio

Esimerkki 8.9. Tutkitaan fiktiivistä aineistoa, jossa x on ajoneuvon tankkiin laitettun polttoaineen määrä litroissa ja y kertoo montako kilometria ajoneuvolla päästiin ennen polttoaineen loppumista. Tutkitaan seuraavaa aineistoa hajontakuvan avulla.

Ajetut kilometrit (y)	Polttoaineen määrä (x)
76	8
72	9
89	11
144	18
158	19
92	10
156	20
109	14
138	17
100	12
51	6
107	13
129	16
65	7
121	15

```
> y <- c(76,72,89,144,158,92,156,109,138,100,51,107,129,65,121)
```

```
> x <- c(8,9,11,18,19,10,20,14,17,12,6,13,16,7,15)
> plot(x,y)
```


Kuva 8.1: Ajettujen kilometrien ja tankatun polttoaineen yhteys esimerkissä 8.9

Nyt tuntuu hyvin luonnolliselta ajatella, että ajettujen kilometrien määrä riippuisi tankatun polttoaineen määrästä kutakuinkin lineaarisesti. Muuttujien välisestä hajontakuvasta voidaan saada myös vahvistusta tälle intuitiolle. Kuvataan suhdetta kaavalla

$$y = \beta_0 + \beta_1 x + \varepsilon,$$

missä $\beta_0, \beta_1 \in \mathbb{R}$ ja $\varepsilon \sim N(0, \sigma^2)$ on virhetermi. Estimoidaan nyt regressiosuoran vakio β_0 ja kulmakerroin β_1 R:llä käyttäen funktiota `lm()`, jolle selitettävä ja selittävä muuttuja annetaan $\sim$ -kaavamerkinnällä. Kaavamerkinnässä selitettävä muuttuja (y) tulee ennen matomerkkiä ja selittäjä (x) matomerkin jälkeen.

```
> fit <- lm(y~x)
> fit
```

```
Call:
lm(formula = y ~ x)
```

```
Coefficients:
(Intercept)          x
    10.515         7.432
```

Esimerkki 8.10. Tarkastellaan edellisen esimerkin estimointitulosta. Saadut suurimman uskottavuuden estimaatit ovat $\hat{\beta}_0 = 10.515$ ja $\hat{\beta}_1 = 7.432$. Piirretään hajontakuva ja lisätään edellisessä esimerkissä piirrettyyn kuvaan punaisella regressiosuora, jonka yhtälö on tässä tapauksessa

$$y = 10.515 + 7.432x.$$

Tämän voi tehdä monella tavalla ja kätevin tapa on funktion `abline` käyttäminen. Kun malli on tallennettu johonkin muuttujaan, voidaan tämä antaa `abline`-funktiolle argumentiksi, jolloin regressiosuora tulee piirretyksi olemassa olevaan kuvaan.

```
plot(x,y)
abline(fit)
```

Tarkempaa tietoa mallista ja sen onnistumisesta saadaan käyttäen funktiota `summary()`:

```
> summary(fit)
```

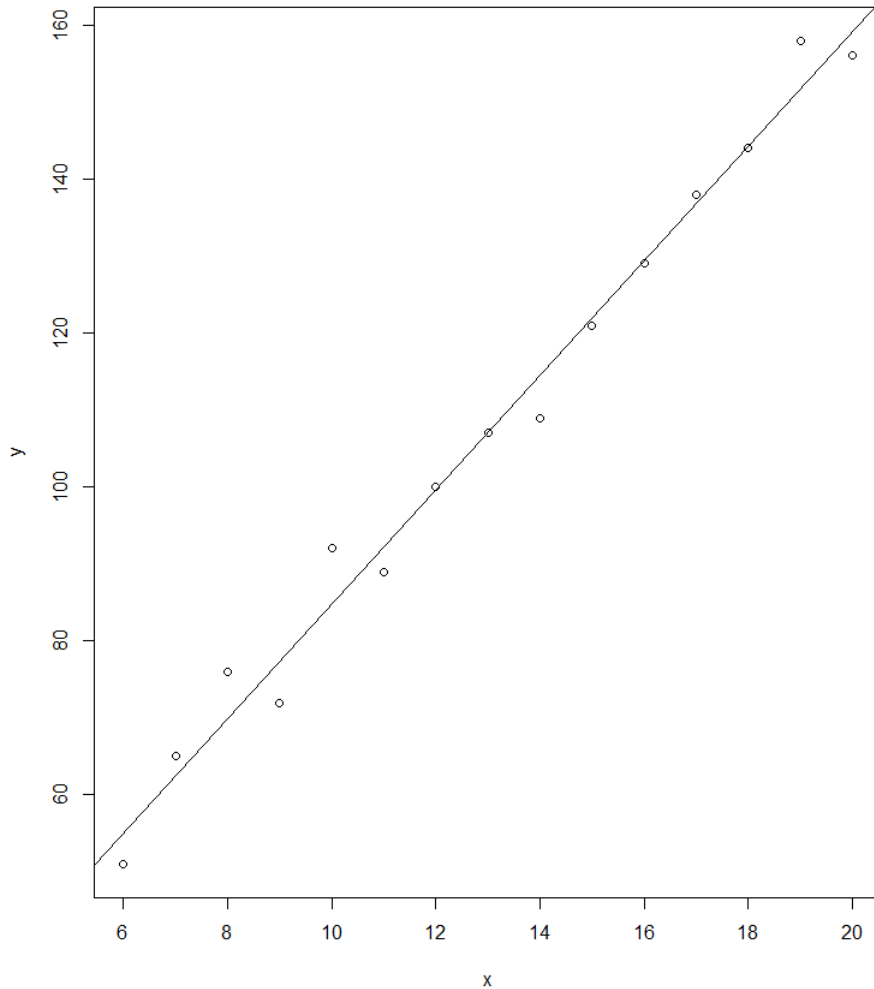
```
Call:
lm(formula = y ~ x)
```

```
Residuals:
    Min     1Q  Median     3Q    Max
-5.566 -3.214 -0.294  1.799  7.163
```

```
Coefficients:
              Estimate Std. Error t value Pr(>|t|)
(Intercept)  10.5155     3.4692   3.031  0.00965 **
x              7.4321     0.2532  29.348 2.88e-13 ***
---

```

```
Signif. codes:  0 '***', 0.001 '**', 0.01 '*', 0.05 '.', 0.1
```


Kuva 8.2: Ajettujen kilometrien ja tankatun polttoaineen aineisto ja siihen sovitettu regressiosuora

Residual standard error: 4.238 on 13 degrees of freedom
Multiple R-squared: 0.9851, Adjusted R-squared: 0.984
F-statistic: 861.3 on 1 and 13 DF, p-value: 2.88e-13

Mitä kaikkea `summary()`-tuloste kertoo?

- Tiivistelmä residuaalien arvoista. Antaa hiukan kuvaa niiden jakaumasta.
- Yhden otoksen t-testit sille, ovatko regressiosuoran kulmakerroin β_1 ja vakioselittäjä β_0 nollassa poikkeava. Jos kulmakerroin β_1 on tilastollisesti merkitsevästi nollassa poikkeava, voidaan selittäjällä ajatella olevan yhteys selitettävään muuttujaan.
Parametrin β_1 t-testissä nollahypoteesi on siis $H_0 : \beta_1 = 0$. Tämän oletuksen pohjalta parametrille lasketaan t-testisuure ja tätä vastaava p-arvo (summary-tulosteessa `t-value` ja `Pr(>|t|)`). p-arvon pienet arvot antavat näyttöä nollahypoteesia vastaan, ja riittävän pienellä p-arvolla (tavanomaisesti $< 0,05$) nollahypoteesi voidaan hylätä. Estimaatin keskivirhe löytyy kohdasta `Std. Error`
- Mallin selitysaste (R-squared). Kuinka malli selittää selitettävän muuttujan havaintojen vaihtelua aineistossa.

Esimerkki 8.11. Lasketaan vielä esimerkkitapauksen parametrien luottamusvälit. Funktio `summary()` ei näitä suoraan palauta, vaan ne saadaan laskettua funktiolla `confint()`:

```
> confint(fit)
                2.5 %      97.5 %
(Intercept) -2.2924922 -0.1085592
y            0.1227926  0.1423074
```

Funktio palauttaa oletuksena mallin parametreille saatuihin t-arvoihin pohjautuvat 95% t-luottamusvälit. Näillä väleillä on suora yhteys parametrien t-testisuureiden tulkintaan – testin p-arvo on pienempi kuin merkitsevyytaso $\alpha = 0.05$ niillä parametreilla, joiden luottamusvälit eivät sisällä arvoa 0.

8.4.2 Useamman selittäjän lineaarinen regressio

Useamman selittäjän regressiomalli sovitetaan samaan tapaan kuin yhden selittäjän malli, mutta selittäjät erotetaan kaavassa toisistaan plus-merkeillä.

Esimerkki 8.12. Kahden selittäjän malli. Tutkitaan edellisen luvun esimerkkiä polttoaineen määrän ja ajettujen kilometrien välillä, mutta lisätään aineistoon kulloisenkin ajokerran aikana mitattu ulkolämpötila.

Ajetut kilometrit (y)	Polttoaineen määrä (x)	Ukolämpötila (z)
76	8	21.6
72	9	24.2
89	11	23.1
144	18	23.6
158	19	27.1
92	10	22.2
156	20	26.0
109	14	23.3
138	17	25.8
100	12	24.4
51	6	21.8
107	13	23.8
129	16	22.9
65	7	21.8
121	15	25.2

Muodostetaan malli nyt käyttäen funktiota `lm()`, aivan kuten yhdenkin selittäjän tapauksessa. Selittäjät tulevat matomerkin jälkeen plus-merkeillä eroteltuina.

```
> fit <- lm(y~x+z)
> fit
```

```
Call:
lm(formula = y ~ x + z)
```

```
Coefficients:
(Intercept)          x          z
    14.9273     7.4976    -0.2212
```

```
> summary(fit)
```

```
Call:
lm(formula = y ~ x + z)
```

```
Residuals:
    Min     1Q  Median     3Q    Max
-5.7386 -3.2084 -0.6624  1.8672  7.0083
```

```
Coefficients:
```

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)
(Intercept)	14.9273	23.1786	0.644	0.532
x	7.4976	0.4296	17.453	6.8e-10 ***
z	-0.2212	1.1481	-0.193	0.850

Signif. codes: 0 '***', 0.001 '**', 0.01 '*', 0.05 '.', 0.1

Residual standard error: 4.404 on 12 degrees of freedom

Multiple R-squared: 0.9852, Adjusted R-squared: 0.9827

F-statistic: 398.8 on 2 and 12 DF, p-value: 1.061e-11

Funktion `summary()` antamaa tulostetta tulkitaan kuten yhden selittäjän mallissa. Voidaan havaita, että muuttujaa z vastaava kerroinparametri β_2 ei ole merkitsevästi poikkeava nolasta (p-arvo 0.850). Nähdään myös, että selitysaste ei juurikaan noussut selittäjää lisäämällä. Toisaalta selitysaste oli jo ennestään varsin korkea.

8.4.3 Mallien diagnostiikka

Lineaarisen mallin oletusten täyttyminen on aina syytä tarkistaa erityisesti, jos mallilla halutaan ennustaa uusia havaintoja. Tärkeintä on tutkia residuaalien jakaumaa ja niiden riippumattomuutta mallin sovittamista arvoista.

Esimerkki 8.13. Tutkitaan kahden selittäjän mallia, jossa R:n kirjastosta valmiiksi löytyvän `survey`-aineiston muuttujaa `Wr.Hnd` selitetään pituudella ja sukupuolella (dummy-muuttuja, joka saa arvon 0 tai 1 sen mukaan onko vastaaja nainen vai mies).

```
> fit <- lm(Wr.Hnd~Height+Sex,data=survey)
> summary(fit)
```

Call:

```
lm(formula = Wr.Hnd ~ Height + Sex, data = survey)
```

Residuals:

Min	1Q	Median	3Q	Max
-5.5417	-0.8292	0.0513	0.9519	3.8627

Coefficients:

	Estimate	Std. Error	t value	Pr(> t)
(Intercept)	6.46896	2.25101	2.874	0.00449 **

Height	0.06694	0.01356	4.937	1.64e-06	***
SexMale	1.44573	0.26772	5.400	1.84e-07	***

Selittäjien t -testeissä regressiokertoimet ovat tilastollisesti merkitsevästi nollassa poikkeavia. Tämä lupaa tietysti hyvää, mutta tutkitaan tarkemmin residuaaleja. Oletuksen mukaan residuaalit eli virhetermit ovat normaalijakautuneita odotusarvolla 0 ja vakiovarianssilla σ^2 . Residuaalien ja mallin sovittamien arvojen välillä ei myöskään saisi olla mitään systemaattista riippuvuutta.

```
# Residuaaliarvojen histogrammi ja hajontakuva sovitettujen arvojen kanssa.
> hist(fit$residuals)
> plot(fit$residuals,fit$fitted.values)
```

```
# Neljä erilaista diagnostiikkakuvaa
> plot(fit)
Hit <Return> to see next plot:
```

Erilaisia diagnostiikkatarkasteluja on useita eikä niihin mennä tässä materiaalissa sen tarkemmin. Asiat ovat yleensä hyvin, jos residuaalien jakauma on lähellä nolakeskeistä normaalijakaumaa (paljon nollan lähellä olevia virhetermejä ja hyvin vähän havaintoja jakauman hännissä). Muussa tapauksessa mallin t -testien tulokset ovat kyseenalaisia. Myös jos residuaalien ja sovituksen välisessä hajontakuvassa pisteet näyttäisivät olevan sijoittuneen melko satunnaisesti ympäri kuvaa, niin mallin oletukset jäännösvaihtelun osalta täyttyvät todennäköisesti hyvin. Ei saisi olla niin, että residuaalin ja sovituksen arvot riippuisivat voimakkaasti toisistaan, sillä tämä viittaa heteroskedastisuuteen, jota lineaarisessa mallissa ei saisi olla. Mikäli mallissa havaitaan heteroskedastisuutta, voidaan siitä päästä eroon käyttämällä erilaisia muunnoksia, kuten logaritmia.

8.4.4 Malleilla ennustaminen

Yksittäiselle havainnolle on helppo laskea ennuste suoraan regressiokertoimien estimaattien perusteella. Ennusteen laskemiselle on R:ssä kuitenkin myös oma `predict`-funktio, joka on kätevä erityisesti silloin, kun ennustettavia havaintoja on useampi tai halutaan laskea ennustelle luottamus- tai ennustevälejä.

Esimerkki 8.14. Tutkitaan esimerkissä 8.13 sovitettua lineaarista mallia. Lasketaan ennuste muuttujan `Wr.Hnd` arvolle, kun uutena havaintona on 165 senttimetriä pitkä nainen. Ennusteen voisi laskea suoraan regressiokertoimien estimaateista, jotka ovat $\hat{\beta}_0 = 6.46896$, $\hat{\beta}_1 = 0.06694$ ja $\hat{\beta}_2 = 1.44573$. Malli antaa ennusteeksi

$$y = 6.46896 + 0.06694 \cdot 165 + 1.44573 \cdot 0 \approx 17.51.$$

Tehdään nyt sama suoraan käyttäen `predict`-funktioita.

```
> predict(fit,newdata=data.frame(Height=165,Sex="Female"))
      1
17.51482
```

Funktio `predict` saa ensimmäisenä argumenttinaan mallin (`fit`). Toinen argumentti `newdata` on taulukko, jossa on uudet havainnot. Taulukon muuttujien nimien tulee olla samat kuin selittäjien nimet mallissa, eli tässä tapauksessa `Height` ja `Sex`.

Tehdään seuraavaksi ennuste useammalle havainnolle. Otetaan mukaan 188 senttimetriä pitkä mies ja 178 senttimetriä pitkä nainen.

```
> predict(fit,newdata=data.frame(Height=c(165,188,178),
      Sex=c("Female","Male","Female")))
      1      2      3
17.51482 20.50027 18.38510
```

Funktio `predict` palauttaa siis nimetyn vektorin, jossa on kullekin uudelle havainnolle tehdyt ennusteet.

`predict`-funktioilla voidaan myös laskea ennusteille luottamus- ja ennustevälejä käyttäen `interval`-argumenttia. Jos halutaan laskea luottamusvälejä, annetaan argumentille arvo `"conf"`. Jos halutaan laskea ennustevälejä, annetaan argumentille arvo `"predict"`. Argumentti `level` määrää luottamus- tai ennustetasoa.

```
> predict(fit,newdata=data.frame(Height=c(165,188,178),
      Sex=c("Female","Male","Female")),interval="conf",level=0.99)
      fit      lwr      upr
1 17.51482 17.14543 17.88420
2 20.50027 20.01539 20.98515
3 18.38510 17.81561 18.95458
```

```
> predict(fit,newdata=data.frame(Height=c(165,188,178),
      Sex=c("Female","Male","Female")),interval="predict",level=0.90)
      fit      lwr      upr
1 17.51482 15.13753 19.89210
```

```
2 20.50027 18.11462 22.88592
3 18.38510 15.99191 20.77828
```

Nyt funktio palauttaa matriisin, jonka rivit vastaavat jokaista uutta havaintoa. Ensimmäisessä sarakkeessa on jo äsken lasketut ennusteet. Toisessa ja kolmannessa sarakkeessa on lasketun luottamus- tai ennustevälin ala- ja ylärajat.

8.4.5 Yksisuuntainen varianssianalyysi

Kun halutaan testata odotusarvojen yhtäsuuruutta usemman ryhmän välillä, voidaan käyttää yksisuuntaista varianssianalyysiä. Testissä oletetaan, että havainnot ovat riippumattomia ja jokaisessa ryhmässä peräisin normaalijakaumasta samalla varianssiparametrilla. Nollahypoteesi on, että ryhmien odotusarvoparametrit ovat samat. Vastahypoteesi puolestaan on, että ainakin yksi odotusarvo poikkeaa muista.

R:ssä varianssianalyysi voidaan suorittaa käyttämällä joko funktiota `aov` tai `lm`.

Esimerkki 8.15. Tutkitaan `iris`-aineiston muuttujaa `Sepal.Width`. Halutaan testata, onko muuttujan odotusarvo sama jokaisella lajilla (`Species`). Tilannetta voi ensin havainnollistaa graafisesti esim. viiksilaatikkokuvan avulla. Sen avulla voidaan myös yrittää tutkia oletusta varianssien yhtäsuuruudesta, eli onko vaihtelu ryhmissä suurin piirtein samansuuruista (yksityiskohtiin ei tässä mennä).

```
> boxplot(iris$Sepal.Width~iris$Species)

> iris_aov <- aov(Sepal.Width~Species,data=iris)
> summary(iris_aov)
```

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
Species	2	11.35	5.672	49.16	<2e-16 ***
Residuals	147	16.96	0.115		

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Funktio `aov` ottaa argumentikseen kaavan (formula), jossa selitettävä muuttuja tulee ennen matomerkkiä ja ryhmittelevä faktorimuuttuja matomerkin jälkeen. Koska muuttujat ovat taulukosta, annetaan taulukon nimi `iris` argumentiksi `data`.

Tässä esimerkissä funktion palauttama F -testisuureen arvo on 49.16 ja p -arvo hyvin pieni, joten nollahypoteesi hylätään. Voidaan siis sanoa, että lajien odotusarvot muuttujassa `Sepal.Width` eivät ole samat. Ryhmien välisiä eroja voi tutkia tarkemmin funktiolla `TukeyHSD()`

```

> TukeyHSD(iris_aov)
  Tukey multiple comparisons of means
    95% family-wise confidence level

Fit: aov(formula = Sepal.Width ~ Species, data = iris)

$Species
              diff            lwr            upr            p adj
versicolor-setosa -0.658 -0.81885528 -0.4971447 0.0000000
virginica-setosa   -0.454 -0.61485528 -0.2931447 0.0000000
virginica-versicolor 0.204  0.04314472  0.3648553 0.0087802

```

Funktio vertaa ryhmiä pareittain ja antaa ryhmien otoskeskiarvojen erotuksen sekä tämän luottamusvälin ylä- ja alarajan ja p -arvon. Tässä esimerkissä nähdään, että erot ovat tilastollisesti merkitseviä jokaisen ryhmän välillä, eli voidaan sanoa odotusarvojen poikkeavan toisistaan jokaisen ryhmän välillä.

Testin oletusten täyttymistä voi tutkia diagnostiikkakuvien avulla.

```

# Neljä erilaista diagnostiikkakuvaa
plot(iris_aov)

```

Kuten lineaarisessa regressiomallissa, residuaalien tulisi olla likimain normaalijakautuneita eikä residuaalien ja sovituksen välisessä hajontakuvassa saisi näkyä mitään systemaattista riippuvuutta.

8.4.6 Kaksisuuntainen varianssianalyysi

Kaksisuuntaisessa varianssianalyysimallissa tutkitaan kahden eri kategorisen tekijän vaikutusta normaalijakauman odotusarvoon. Kiinnostuksen kohteena on se, poikkeavatko eri kategoriakombinaatioita vastaavat vastemuuttujan odotusarvot toisistaan ja johtuvatko poikkeamat jommastakummasta tekijästä tai näiden yhteisvaikutuksesta. Mikäli selittävät muuttujat oletetaan toisistaan riippumattomiksi, yhteisvaikutusta ei estimoida ja aov-funktiolle annetaan kaavaksi (formula) $y \sim a+b$, missä y on selitettävä muuttuja ja a ja b ryhmittelevät faktorimuuttujat. Mikäli selittäjiä a ja b ei oleteta toisistaan riippumattomiksi, annetaan kaavaksi (formula) $y \sim a*b$, jolloin estimoidaan myös näiden yhteisvaikutus.

Kurssilla Tilastotiede ja R tutuksi II ei käydä varianssianalyysin osalta läpi selittäjien yhteisvaikutusta eikä myöskään tällaisia tehtäviä tule tällä kurssilla vastaan. Alla on

kuitenkin esimerkki tapauksesta, jossa estimoidaan myös yhteisvaikutus. Tämän kurssin tehtävissä selittäjät oletetaan kuitenkin usein toisistaan riippumattomiksi, eli on turvallisempaa käyttää kaavaa $y \sim a+b$.

Esimerkki 8.16. Tarkastellaan R:stä valmiiksi löytyvää aineistoa `warpbreaks`, jossa tutkitaan kangaspuita ja loimilankoja. Halutaan selittää loimilankojen määrää tietyn mitaisessa loimessa, kun selittäjinä käytetään langan tyyppiä (A ja B) sekä langan pingottuneisuutta (low, medium, high). Tutkitaan tätä kaksisuuntaisella varianssianalyysillä ottaen huomioon myös langan tyyppin ja pingottuneisuuden yhteisvaikutus. Käytetään viiden prosentin merkitsevyytensä.

```
> fit <- aov(breaks~wool*tension,data=warpbreaks)
> summary(fit)
```

	Df	Sum Sq	Mean Sq	F value	Pr(>F)
wool	1	451	450.7	3.765	0.058213 .
tension	2	2034	1017.1	8.498	0.000693 ***
wool:tension	2	1003	501.4	4.189	0.021044 *
Residuals	48	5745	119.7		

Signif. codes: 0 '***' 0.001 '**' 0.01 '*' 0.05 '.' 0.1 ' ' 1

Huomataan, että langan pingottuneisuus on tilastollisesti erittäin merkitsevä selittäjä, sillä p -arvo on 0.000693. Yhteisvaikutusta vastaava p -arvo alittaa viiden prosentin merkitsevyytensä, eli langan tyyppillä ja pingottuneisuudella voidaan todeta olevan yhteisvaikutus loimilankojen määrän odotusarvoon. Yksin lankatyyppiä vastaava p -arvo on 0.058213, eli yli merkitsevyytensä, mikä tarkoittaa, että lankatyyppin yksin ei katsota olevan yhteydessä loimilankojen määrän odotusarvoon.

Eroja yksittäisten ryhmien välillä voidaan jälleen tarkastella funktiolla `TukeyHSD()`.

```
> TukeyHSD(fit)
```

```
Tukey multiple comparisons of means
95% family-wise confidence level
```

```
Fit: aov(formula = breaks ~ wool * tension, data = warpbreaks)
```

```
$wool
```

	diff	lwr	upr	p adj
B-A	-5.777778	-11.76458	0.2090243	0.058213

```
$tension
```

	diff	lwr	upr	p adj
M-L	-10.000000	-18.81965	-1.180353	0.0228554
H-L	-14.722222	-23.54187	-5.902575	0.0005595
H-M	-4.722222	-13.54187	4.097425	0.4049442

`$'wool:tension'`

	diff	lwr	upr	p adj
B:L-A:L	-16.3333333	-31.63966	-1.027012	0.0302143
A:M-A:L	-20.5555556	-35.86188	-5.249234	0.0029580
B:M-A:L	-15.7777778	-31.08410	-0.471456	0.0398172
A:H-A:L	-20.0000000	-35.30632	-4.693678	0.0040955
B:H-A:L	-25.7777778	-41.08410	-10.471456	0.0001136
A:M-B:L	-4.2222222	-19.52854	11.084100	0.9626541
B:M-B:L	0.5555556	-14.75077	15.861877	0.9999978
A:H-B:L	-3.6666667	-18.97299	11.639655	0.9797123
B:H-B:L	-9.4444444	-24.75077	5.861877	0.4560950
B:M-A:M	4.7777778	-10.52854	20.084100	0.9377205
A:H-A:M	0.5555556	-14.75077	15.861877	0.9999978
B:H-A:M	-5.2222222	-20.52854	10.084100	0.9114780
A:H-B:M	-4.2222222	-19.52854	11.084100	0.9626541
B:H-B:M	-10.0000000	-25.30632	5.306322	0.3918767
B:H-A:H	-5.7777778	-21.08410	9.528544	0.8705572

Tulosteessa voidaan tarkastella eroja lankatyypin välillä (komponentti `$wool`), pingottuneisuusryhmien välillä (komponentti `$tension`) tai näiden yhteiskombinaatioiden välillä (komponentti `$wool:tension`) Yhteiskombinaatio on esimerkiksi lankatyyppi B, jolla alhainen pingottuneisuus vs. lankatyyppi A, jolla alhainen pingottuneisuus (`B:L-A:L`).

8.5 Yhteensopivuus- ja riippumattomuustesti

Tutustutaan seuraavaksi yhteensopivuus- ja riippumattomuustesteihin, joissa testisuure on asympotoottisesti χ^2 -jakautunut. Näihin testeihin tutustutaan tarkemmin kurssilla Tilastotiede ja R tutuksi II. R:ssä näille testeille löytyy funktio `chisq.test`.

Esimerkki 8.17. Tutkitaan Sheldon Rossin kirjan ⁴ esimerkkiä 13.1. Tiedetään, että 41 prosentilla amerikkalaisista on veriryhmä A, 9 prosentilla on veriryhmä B, 4 prosentilla on veriryhmä AB ja 46 prosentilla on veriryhmä O. 200 vastasyöpäpotilaan otoksessa

⁴Sheldon Ross, *Introductory Statistics* 4th edition, 2017

92 henkilöllä oli veriryhmä A, 20 henkilöllä veriryhmä B, 4 henkilöllä veriryhmä AB ja 84 henkilöllä veriryhmä O. Testataan viiden prosentin merkitsevyystasolla ovatko vatsasyöpöpotilaiden veriryhmien osuudet samat kuin koko väestöllä.

Kyseessä on yhteensopivuustesti, jossa funktiolle `chisq.test()` annetaan argumenteiksi havaitut frekvenssit sekä odotetut osuudet (p).

```
> otos <- c(92,20,4,84)
> osuudet <- c(0.41,0.09,0.04,0.46)
> chisq.test(otos,p=osuudet)
```

Chi-squared test for given probabilities

```
data: otos
X-squared = 4.1374, df = 3, p-value = 0.247
```

Funktio palauttaa χ^2 -testisuureen arvon 4.1374, χ^2 -jakauman vapausasteet ($4 - 1 = 3$) sekä testisuureesta lasketun p -arvon. Tässä esimerkissä nollahypoteesi jää voimaan viiden prosentin merkitsevyystasolla.

Esimerkki 8.18. Tutustutaan nyt fiktiivisen leipomon toimintaan ja sen tuotekehityksessä ilmenneeseen ongelmaan. Leipomossa on nimittäin huomattu, että taikinan kohoaminen on ajoittain huteraa ja leipuri epäilee, ettei käytetty hiiva (Hiiva 1) ole parasta A-laatua. Tästä syystä leipuri päättää koittaa kilpailijan vastaavaa tuotetta (Hiiva 2) ja kirjaa testituloksensa ylös neljästä sadasta taikinaerästä.

	Hiiva 1	Hiiva 2
Kohoaminen OK	120	173
Ei kohonnut	80	27

Tutkitaan seuraavaksi riippumattomuustestillä, olisiko leipurilla tilastollisia perusteita vaihtaa hiivan toimittajaa. Valitaan nollahypoteesi H_0 : ”Hiivan valinta ei vaikuta taikinan kohoamiseen” ja lasketaan testisuure funktion `chisq.test()`-funktion avulla:

```
> O <- matrix(c(120,80,173,27), ncol=2)
> chisq.test(O, corr=F)
```

Pearson's Chi-squared test

```
data: O
X-squared = 35.8394, df = 1, p-value = 2.143e-09
```

Riippumattomuustestissä funktiolle `chisq.test` annetaan argumentiksi matriisi, jossa näkyvät frekvenssit. Argumentti `corr=F` ilmoittaa, ettei haluta käyttää jatkuvuuskorjausta. Testin tuloksena saadaan hyvin pieni p -arvo, jonka voidaan tulkita viittaavan siihen, että taikinan kohoaminen todella riippuisi hiivan valinnasta.

Sama voitaisiin hyvinkin laskea myös käyttämättä funktiota `chisq.test`. Muistetaan, että testisuureen kaava on

$$\chi^2 = \sum_{i,j} \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}},$$

missä O_{ij} ovat havaitut frekvenssit ja E_{ij} niitä vastaavat odotetut arvot. E_{ij} voidaan laskea havaituista frekvensseistä tulona rivin i ja sarakkeen j summista ja jakamalla sitten koko havaintomäärällä, eli

$$E_{ij} = n_{+j}n_{i+}/n.$$

Tästä voidaan laskea testisuure ja sen p -arvo käyttäen jakaumafunktiota `pchisq()`, jolle annetaan argumentteina havaittu testisuureen arvo sekä testisuureen asymptoottisen jakauman vapausasteet ja tieto siitä, että halutaan käyttää yläkvantileja:

```
> # Lasketaan odotetut frekvenssit
> E <- (apply(O, 1, sum) %*% t(apply(O,2,sum))) / sum(O)
> # Lasketaan testisuure
> X <- sum((O - E)^2 / E)
> X
[1] 35.83937
> pchisq(X, df=1, lower=F)
[1] 2.142742e-09
```

8.6 Binomikokeen testit ja luottamusvälit

Eksaktia binomitestiä varten on R:ssä funktio `binom.test`. Tällä funktiolla tehtävä testi ei siis perustu normaaliapproksimaatioon, kuten monet testit binomikokeessa. Funktio saa ensimmäisenä argumenttinaan `x` joko onnistumisten määrän kokonaislukuna tai vektorin, jonka ensimmäinen alkio on onnistumisten määrä ja toinen epäonnistumisten määrä. Mikäli annetaan vain onnistumisten määrä, tulee toisena argumenttina `n` antaa kaikkien yritysten lukumäärä. Lisäksi funktiolle tulee antaa argumentti `p`, joka kertoo nollahypoteesin mukaisen onnistumistodennäköisyyden. Yksisuuntainen vastahypoteesi voidaan tarvittaessa määrittellä argumentilla `alternative`, joka toimii samalla tavalla kuin `t.test`-funktiossa. Katso esimerkki 8.5.

Esimerkki 8.19. Havaitaan binomikokeessa 682 onnistumista ja 243 epäonnistumista. Testataan nollahypoteesia $p = \frac{7}{10}$ kaksisuuntaista vastahypoteesia $p \neq \frac{7}{10}$ vastaan.

```
> binom.test(c(682, 243), p = 7/10)
```

Exact binomial test

```
data: c(682, 243)
number of successes = 682, number of trials = 925, p-value = 0.01327
alternative hypothesis: true probability of success is not equal to 0.7
95 percent confidence interval:
 0.7076683 0.7654066
sample estimates:
probability of success
      0.7372973
```

Esimerkki 8.20. Havaitaan binomikokeessa 682 onnistumista ja 243 epäonnistumista. Testataan nollahypoteesia $p = \frac{7}{10}$ yksisuuntaista vastahypoteesia $p > \frac{7}{10}$ vastaan.

```
> binom.test(x=682,n=682+243, p = 7/10,alternative="greater")
```

Exact binomial test

```
data: 682 and 682 + 243
number of successes = 682, number of trials = 925, p-value = 0.006848
alternative hypothesis: true probability of success is greater than 0.7
95 percent confidence interval:
 0.7124129 1.0000000
sample estimates:
probability of success
      0.7372973
```

Funktion `binom.test` palauttamassa tulosteessa näkyvät siis onnistumisten määrä ja yritysten määrän lisäksi testin p -arvo, jonka laskeminen ei perustu normaaliapproksimaatioon. Lisäksi funktio palauttaa estimaatin onnistumistodennäköisyydelle ja tälle lasketun 95 prosentin luottamusvälin. Luottamustason voi myös määritellä joksikin muuksi argumentilla `conf.int` aivan kuten `t.test`-funktiossakin.

8.7 Valmiita funktioita testeille ja tilastollisille malleille

Yhden ja kahden otoksen t-testi ja t-luottamusväli: `t.test()`
Binomitesti ja binomikokeen luottamusväli (eksakti): `binom.test()`
Suhteellisten osuuksien vertailutesti: `prop.test()`
Yhteensopivuus- ja riippumattomuustestit: `chisq.test()`
Poisson-testi: `poisson.test()`

Shapiro-Wilk-testi normaalisuudelle: `shapiro.test()`
F-testi varianssien vertailuun: `var.test()`

Ei-parametrisia testejä

Friedmanin testi: `friedman.test()`
Kruskal-Wallis testin testi: `kruskal.test()`
Wilcoxonin testi: `wilcox.test()`, pareittainen: `pairwise.wilcox.test()`

Tilastolliset mallit

Kaava (formula), kun vastemuuttuja y ja riippumattomat selittäjät: $y \sim x_1 + x_2 + x_3 + \dots$
Kaava, kun vastemuuttuja y ja selittäjät, joilla myös interaktiota (yhteisvaikutusta)
 $y \sim x_1 + x_2 + x_1:x_2$ TAI SUORAAN $y \sim x_1 * x_2$
Lineaarisen mallin sovittaminen: `malli <- lm(kaava)`
Yleistetyn lineaarisen mallin sovittaminen: `glm(kaava)`
Varianssianalyysi: `malli <- aov(kaava)`
Yksittäisten ryhmien väliset erot varianssianalyysissä TukeyHSD(`malli`)
Mallilla ennustaminen: `predict(malli)`
Mallin parametrien estimaatit: `coefficients(malli)` tai `malli$coefficients`
Mallin parametrien estimaattien luottamusvälit: `confint(malli)`
Mallin residuaalit: `residuals(malli)` tai `malli$residuals`

Kappale 9

Paketit ja kirjastot

Monisteessa on pääasiassa käyty läpi R:n perusteita valmiita funktioita käyttäen. Edistyneempää käyttöä varten näiden ohella on hyvä opetella hyödyntämään myös netissä jaettavia R:n paketteja.

Paketit ovat funktioita, niiden dokumentaatiota ja usein esimerkkiaineistoja sisältäviä kokoelmia, jotka keskittyvät tyypillisesti tietyn aihealueen ongelmiin. Nykyisin saatavilla oleva pakettivalikoima on erittäin laaja, ja erilaisia työkaluja löytyykin mitä erikoistuneempiin aiheisiin. Käydään lyhyesti läpi esimerkin avulla, kuinka pakettien käyttäminen onnistuu.

9.1 Pakettien asentaminen

Tarkastellaan vaikkapa MASS-pakettia, joka sisältää R:n harjoittelun kannalta monia havainnollistavia aineistoja ja hyödyllisiä funktioita.

Pakettien asentamista varten on olemassa funktio `install.packages()`. Se ottaa argumentikseen ladattavan paketin nimen, jonka avulla se lähtee oletuksena etsimään pakettia CRAN:sta (Comprehensive R Archive Network). Mikäli paketti on ladattavissa, ja latauspalvelimelle ei ole asetettu oletusarvoa, pyytää funktio käyttäjää valitsemaan, mistä osoitteesta paketit halutaan ladata. Suurta käytännön merkitystä tällä valinnalla ei ole, joten tarjotuista vaihtoehdoista voit valita mieleisesi. Tämän jälkeen funktio lataa ja asentaa paketin sekä tarvittaessa sen vaatimat muut paketit koneelle.

Esimerkki 9.1.

```
> install.packages("MASS")
Installing package into 'D:/Toni/Documents/R/win-library/3.2'
(as 'lib' is unspecified)
--- Please select a CRAN mirror for use in this session ---
```

```
trying URL 'https://cloud.r-project.org/bin/windows/contrib/3.2/MASS_7.3-45.zip'
Content type 'application/zip' length 1085983 bytes (1.0 MB)
downloaded 1.0 MB
```

```
package 'MASS' successfully unpacked and MD5 sums checked
```

Paketteja voidaan asentaa `install.packages()`:n avulla myös muualtakin kuin CRAN:sta antamalla sille argumentiksi pelkän nimen lisäksi myös URL-osoitteen tai tiedostosijainnin, josta paketti löytyy. Asennuksen funktio tekee kaikissa tapauksissa oletuksena R:ään liittyvän ympäristömuuttujan `R_LIBS_USER` määrittämään kansioon. Sen sijaintia voi tarkastella ja muuttaa R-istunnon ajaksi funktiolla `.libPaths()`.

Esimerkki 9.2.

```
> .libPaths()
[1] "D:/Toni/Documents/R/win-library/3.2"
> .libPaths("D:/kirjasto")
> .libPaths()
[1] "D:/kirjasto"
```

Tästä voi olla hyötyä tilanteissa, joissa esimerkiksi käyttäjäkohtaiset rajoitukset estävät pakettien tallentamisen oletuskansioon. Vaihtoehtoisesti R:n saa vaihtamaan oletuskansion automaattisesti tekemällä R:n työkansioon `.Renviron`-tiedoston, jossa on argumentti `R_LIBS_USER=sijainti`, missä `sijainti` paikalle tulee halutun kansion sijainti. Jos pakettien asentamisessa ei kuitenkaan ole mitään ongelmia, ei näistä asetuksista tarvitse välittää.

9.2 Pakettien käyttäminen

Kun paketti on saatu asennettua, voidaan sen sisältö ottaa käyttöön R:ssä funktiolla `library()`.

Esimerkki 9.3.

```
# Kokeillaan tulostaa kaksi ensimmäistä riviä
# MASS-paketin geysers-aineistosta.

# Ilman pakettia oliota geysers ei ole määritelty
> geysers[1:2,]
Error: object 'geysers' not found
```

```

# Jos paketin koko sisältöä ei haluta avata R:ään, voidaan
# sen yhtä funktiota/aineistoa kutsua merkinnällä paketti::funktio
> MASS::geyser[1:2,]
  waiting duration
1      80 4.016667
2      71 2.150000

> library(MASS)
> geyser[1:2,]
  waiting duration
1      80 4.016667
2      71 2.150000

```

Funktion `install.packages()` tavoin `library()` etsii paketteja niiden oletuskansiosista. Jos paketti ei siis ole tallennettuna oletuskansiossa, on sen sijainti ilmoitettava `library()`:n argumenttina tai oletuskansio on vaihdettava.

Kun paketti on ladattu R:n työtilaan, voidaan sen funktioita käyttää kuten mitä tahansa R:n valmiita funktioita. Tyypillisesti paketteihin sisältyvät kuvaukset niiden sisällöstä, joita voi lukea `help`-komennolla, jos paketti on jo ladattu R:n työtilaan `library()`-funktioilla (**esimerkin 9.3** tapauksessa `?geyser`). Jos paketti on asennettu, muttei ladattu, `help`in löytää käyttämällä paketin nimeä etuliitteenä: `?MASS::geyser`, tai etsiä kaikista asennetuista paketeista komennolla `??`, esimerkiksi `??geyser`.

9.3 Hyödyllisiä paketteja

```

MASS: Tilastollisia funktioita ja aineistoja
dplyr: Funktioita datan käsittelyyn
Hmisc: Funktioita mm. data-analyysiin, imputointiin ja grafiikkaan
ggplot2: Erittäin monipuolinen paketti kuvien piirtämiseen

```